

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

รหัสโครงการ 185687

โดย

ชยพล เพียรชนะ

วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

กันยายน พ.ศ. 2566

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์1)เพื่อศึกษาความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น 2)เพื่อศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบ ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 วิธีได้แก่การเก็บข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1)ความเป็นมาชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น มีพัฒนาการมาจากวิถีชีวิตและความเชื่อลำผีฟ้าลายแคนที่ใช้เป่า คือลายสร้อยน้อยเพราะตรงกับเสียงหมอเฒ่าที่เป็นหญิง และต่อมอลำผีฟ้าก็ได้มีพัฒนาการเป็นลำพื้น พัฒนาเป็นลำทางสั้นทำนองขอนแก่นและลำประยุกต์ 2)เพื่อศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืนทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นและลำประยุกต์มีทักษะการใช้ลมทักษะการใช้นิ้วทักษะการใช้ลมประกอบด้วยลมสั้นลมยาวลมตัดทักษะการใช้นิ้วประกอบด้วยการใช้นิ้วคู้นิ้วเดียวและนิ้วผสม

ABSTRACT

This research aims to 1) to study the history and development of the Khaen playing techniques that accompany the Khaen “A Lam Thang San Thamnong Khon Kaen and 2) to explore the skills involved in Khaen playing in conjunction with Mo Lam performances. Additionally, it seeks to create an animated representation of these Khaen playing techniques to share with the community for sustainable cultural preservation.

This research is a qualitative study that employs two data collection methods: document analysis and fieldwork using structured interviews. The findings of the research revealed that:

1. Background, Tradition, and Development of Khaen playing skills accompanying the Mo Lam performances. The development of Khaen playing skills accompanying the Mo Lam performances stems from the lifestyle and beliefs of the Lam Phi Fa tradition. The Khaen pattern used is called "Lai Soi Noi," which corresponds to the voice of the female healer, or “Mor Yao”. Eventually, Lam Phi Fa evolved into the traditional Mor Lam and further developed into Mo Lam performances known as the Khon Kaen melody, as well as into adapted Mor Lam.

2. To Study the Khaen playing skills accompanying Mor Lam performances in the Khon Kaen melody. This study aims to explore the Khaen playing skills used in Mor Lam performances and create an animation to showcase these skills to the community for sustainability. Khaen playing skills for Mor Lam performances and adapted Mor Lam include breath control and finger techniques. Breath control involves short breaths, long breaths, and cut breaths. Finger techniques include using paired fingers, single fingers, and mixed finger combinations.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	4
2	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
องค์ความรู้เกี่ยวกับแคน	5
องค์ความรู้เกี่ยวกับหมอลำ	8
องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา	20
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
3	
ขอบเขตการวิจัย	36
เนื้อหา	36
วิธีวิจัย	36
ระยะเวลา	37
พื้นที่วิจัย	37
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	37
ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	38
การเก็บรวบรวมข้อมูล	38

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล	39
	การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	39
4	ความเป็นมา ขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง ขอนแก่น.....	40
	ทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจัดทำภาพเคลื่อนไหว	21
	ทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน	46
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	55
	วัตถุประสงค์การวิจัย	55
	สรุปผล	55
	อภิปรายผล.....	57
	ข้อเสนอแนะ.....	58
	บรรณานุกรม.....	59
	ภาคผนวก.....	62
	ภาคผนวกแบบสัมภาษณ์	63

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	4
ตารางลายแคนลำผีฟ้า	41
ตารางลายแคนลำพิน.....	42
ตารางลายแคนลำทางสันทำนองขอนแก่น.....	42
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสันทำนองขอนแก่นชั้นพื้นฐาน.....	50
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสันทำนองขอนแก่นชั้นกลาง.....	51
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสันทำนองขอนแก่นชั้นสูง.....	51
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำหย่าวเดินดงชั้นพื้นฐาน.....	52
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำหย่าวเดินดงชั้นกลาง.....	52
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำหย่าวเดินดงชั้นสูง.....	53
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำประยุกต์ชั้นพื้นฐาน.....	53
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำประยุกต์ชั้นกลาง.....	54
ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำประยุกต์ชั้นสูง.....	54

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงหนึ่งที่แสดงความเป็นชาติไทย อย่างแท้จริง เพราะบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันวิถีชีวิตของคนไทยได้นำเอาดนตรีเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมต่างๆ นับตั้งแต่งานพิธีกรรมของสามัญชน ไปจนถึงงานพระราชพิธีเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ไม่เหมือนใครเป็นมรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติที่มีการวิวัฒนาการมายาวนาน แสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรมเก่าแก่ที่มีการสืบทอดมรดกทางสังคมและภูมิปัญญาในการคิดแสวงหาวัฒนธรรมชาติมาสร้างเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ และสามารถประพันธ์ทำนองดนตรีให้เหมาะสมกับเครื่องดนตรีที่ผลิตขึ้นมา และเชื่อว่าดนตรีไทย มีมานานไม่ต่ำกว่า 4,000 ปี (ปัญญารุ่งเรือง. 2525 : 1) แคนเป็นชื่อเครื่องดนตรีพื้นเมืองภาคอีสานที่เก่าแก่มีมาแต่โบราณ แคนเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ปากเป่าให้เป็นเพลง ใครเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีที่เรียกว่าแคนเป็นคนแรก และทำไมจึงเรียนกว่าแคนนั้น ยังไม่มีหลักฐานที่แน่นอนยืนยันได้ แต่ก็มีประวัติที่เล่าเป็นนิยายปรัมปราสืบทอดกันมา(บุญเลิศ จันท. 2531 : 12) แคน เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน ประเภทเครื่องเป่า ที่มีประวัติความเป็นมาคู่บ้านคู่เมืองอีสานมานาน เป็นชีวิตจิตใจอย่างหนึ่งของชาวอีสาน (ประจวบ แสนกลาง. 2523 : 1) ในอดีตการเรียนเป่าแคนใช้การเรียนด้วยวิธีการฟัง สังเกต และจดจำเองของผู้เรียน ไม่มีการเรียนการสอนเป็นกิจลักษณะ คือผู้สนใจจะหัดเป่าแคนจะต้องหาโอกาส ฟัง สังเกต จดจำ ซักถามจากผู้ชำนาญที่ละเล็กที่ละน้อย โดยนำเอาทำนองที่ตนติดใจหรือจำได้มาลองเป่าปะติดปะต่อกันเข้าเป็นทำนองของตนเอง(เจริญชัย ชนไฟโรจน์. 2526 : 4)

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสานที่มีความโดดเด่น และถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของคนในภูมิภาคนี้ คือ ศิลปะการแสดงหมอลำ (ธีระพงษ์ โสดาศรี. 2537 : 28) ซึ่งถือได้ว่าเป็นที่นิยมและรับใช้ชีวิตของชาวอีสาน กล่าวคือ ให้ความบันเทิงเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดของคนในสังคม ให้การศึกษา ให้ความรู้ ให้แง่คิดศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชน และได้นำวรรณกรรมท้องถิ่นมาแสดงหมอลำโดยมีศิลปินเป็นผู้อนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะพื้นบ้าน นับได้ว่าหมอลำเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานที่สะท้อนภาพของสังคม (พรชัย เขียวสาคุ. 2536 : 4) หมอลำแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ หมอลำพื้น หมอลำผีฟ้า หมอลำกลอน หมอลำหมู่ และหมอลำเพลิน กลอนลำที่หมอลำใช้ลำมีทำนองหลัก 4 ทำนอง ได้แก่ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเตี้ย และทำนองลำเพลิน ลักษณะของกลอนลำมีกลอนร้าย กลอนกาพย์ (หรือกลอนตัด) และกลอนเงื่อน (เจริญชัย ชนไฟโรจน์. 2526 : 81-95) หมอลำเป็นมหรสพพื้นบ้านที่สำคัญที่สุดของชาวอีสาน คำว่า “ลำ” แปลว่า “ขับร้อง” มาจากคำเดิมว่า “ขับลำนำ” ทั้งนี้วิเคราะห์ได้จากหลักฐานที่ปรากฏในท้องถิ่นต่างๆ ของชาวไทย และชาวลาว ดังนี้ คือ ในภาคเหนือของไทย ใช้คำว่า “ขับ” เช่น ขับขอ ซึ่งหมายถึงการขับร้องที่ประสานด้วยเสียงขอ แต่ปัจจุบันนิยมเรียกแต่เพียงว่า “ขอ” ขอจ๊บนก ซึ่งหมายถึงขับร้องชมธรรมชาติ แทนที่จะเรียกว่า ขับขอจ๊บนก ในตอนเหนือของ

ลาว ใช้คำว่า “ซั้บ” เช่นเดียวกัน เช่น ซั้บมื้ ซั้บซำเหื้อ ซั้บหุ้มหลวงพระบาง ซั้บเซียงขวาง ในภาคอีสานของไทยใช้คำว่าลำ เช่น ลำพัน ลำกลอน หรือลำทางสั้น ลำหู่ และลำซิ่ง ส่วนภาคใต้ของลาวใช้คำว่า “ลำ” เช่น ลำบ้านซอก ลำมหาชัย ลำสีพันดอน และลำคอนสะหวัน ส่วนในภาคกลางของไทยเดิมใช้คำว่า “ซั้บลำน้ำ” ปัจจุบันใช้คำว่าซั้บร้อง (เจริญชัย ชนไฟจน์. 2543 : 2)

หมอแคนกับหมอลำเป็นสิ่งคู่กัน เพราะหมอลำกับหมอแคนเปรียบเสมือนคนคนเดียว ทั้งสองฝ่ายต้องรู้ใจกันและกัน ทั้งการขึ้นและการลง ลำทางสั้นทำนองซอนแก่น มีความโดดเด่นด้านท่วงทำนองที่หลากหลาย มีความไพเราะ สนุกสนาน สำหรับผู้ฟังเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นทำนองกลอนไหว้ครู ประกาศศรัทธา ถามคู่ลำ ปฏิพากย์โต้ตอบ กลอนเดินดง กลอนยาว กลอนภาคเชื่อมต่อกันระหว่างกลอนลำแต่ละช่วง ล้วนแล้วมีความไพเราะ สนุกสนาน ชวนฟังเป็นอย่างมาก และที่สำคัญลำทางสั้นทำนองซอนเป็นมูลเหตุให้ลำดังกล่าวมีพัฒนาการเป็นลำซิ่ง หรือลำประยุกต์ และเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังในลำดับต่อมา

ชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน เป็นการศึกษาความเป็นมาของชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น และการฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืนในรูปแบบภาพเคลื่อนไหว เพื่อใช้ในการเรียนการสอนในระดับศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา ระดับหลักสูตร และเป็นการบริการทางวิชาการแหล่งเรียนรู้สำหรับบุคคลภายนอก ชุมชนที่สนใจทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น และเพื่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมหมอแคนในชุมชน อย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น
2. เพื่อศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองซอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองซอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

ชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น หมายถึง การศึกษาชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองซอนแก่น ว่ามีความเป็นมาอย่างไร

ทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองซอนแก่น หมายถึง การศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองซอนแก่น ประกอบด้วยทักษะการเป่าแคนประกอบทาง

สำนักนางขอนแก่น ทักษะการเป่าแคนประกอบลำห้วยเวียงเตยง ทักษะการเป่าแคนประกอบลำ
ประยงค์

การจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสำนักนางขอนแก่นสู่
ชุมชนเพื่อความยั่งยืน หมายถึง นำเอาองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทาง
สำนักนางขอนแก่นจากศิลปินหมอลำแคนมาจัดทำเป็นภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบทาง
สำนักนางขอนแก่น ทักษะการเป่าแคนประกอบลำห้วยเวียงเตยง ทักษะการเป่าแคนประกอบลำ
ประยงค์ ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง ขั้นสูงเพื่อนำไปให้กลุ่มนักเรียนระดับศึกษาขั้นพื้นฐานระดับอาชีว
ศึกษา นักศึกษาระดับหลักสูตร และนำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบทางสำนักนาง
ขอนแก่น ทักษะการเป่าแคนประกอบลำห้วยเวียงเตยง ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยงค์ ขั้น
พื้นฐาน ขั้นกลาง เผยแพร่ทางยูทูปเพื่อให้บุคคลภายนอกได้เรียนรู้เกิดทักษะการเป่าแคนประกอบลำ
ทางสำนักนางขอนแก่น และเพื่อให้เกิดศิลปินหมอลำแคนในชุมชน อย่างมีคุณภาพ

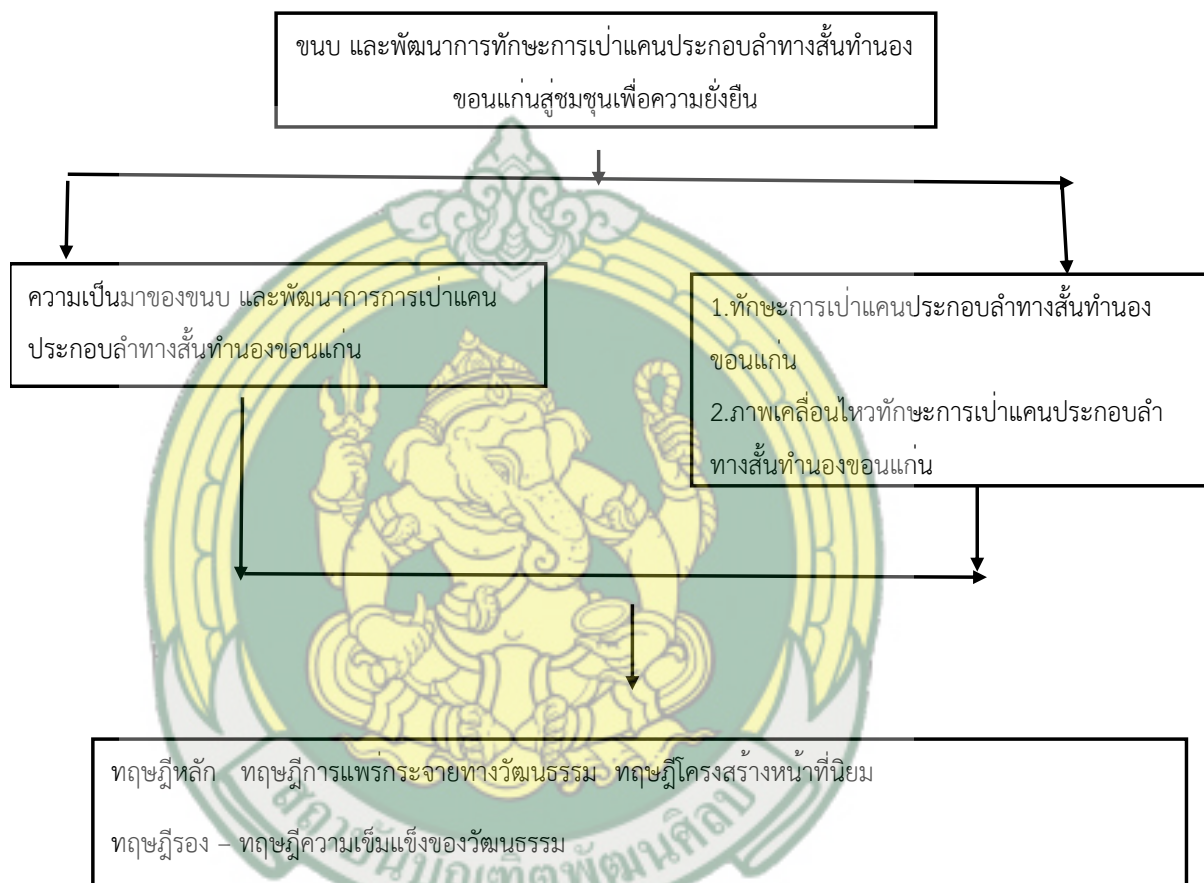
ขอบเขตของการวิจัย

ศิลปินหมอลำทางสำนักนางขอนแก่น ศิลปินหมอลำแคน ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม
และขอนแก่น

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

แผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง ขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคน
ประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ขนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
ขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืนผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ
ศึกษาวิจัยแบ่งประเด็นหัวข้อในการศึกษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- 1.องค์ความรู้เกี่ยวกับแคน
- 2.ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหมอลำ
- 3.องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา
- 4.ทฤษฎีหลัก ทฤษฎีรอง
- 5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.องค์ความรู้เกี่ยวกับแคน

จากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแคนซึ่งมีนักวิชาการนักวิจัยตลอดผู้สนใจทั่วไป
หลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับแคนประวัติแคนและลายแคน เจริญชัย ชนไฟโรจน์ สุจิตต์ วงษ์เทศ
จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า

แหล่งอารยธรรมทางดนตรีของโลกส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในดินแดนแถบทวีปเอเชียแทบทั้งสิ้น เช่น
แหล่งอารยธรรมเอเชียใต้ ซึ่งมีอินเดียเป็นศูนย์กลาง แหล่งอารยธรรมเอเชียตะวันออก ซึ่งมีจีนเป็น
ศูนย์กลาง แหล่งอารยธรรม(เอเชีย)ตะวันออกกลาง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่อียิปต์และเปอร์เซีย และแหล่ง
อารยธรรมเอเชียอาคเนย์ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่บริเวณไทย พม่า ลาวและกัมพูชา เป็นต้น แหล่งอารย
ธรรมเอเชียนี้ บางทีก็เรียกว่าอารยธรรมตะวันออก หรืออารยธรรมตะวันออกไกล โดยใช้คำว่า
Oriental, Eastern, Far Eastern หรือ Oriental Civilization และคำว่า Orient หรือ Oriental มัก
หมายรวมระหว่างเอเชียกับแหล่งอารยธรรมตอนเหนือของทวีปแอฟริกา อันได้แก่แหล่งอารยธรรม
แห่งตะวันออกกลาง หรือเอเชียตะวันออกกลางนั่นเอง ซึ่งบางทีก็เรียกกันว่าเอเชียไมเนอร์

แหล่งอารยธรรมดนตรีตะวันออกหรือดนตรีภูมิภาคลุ่มน้ำโขง นับเป็นอารยธรรมทางดนตรีที่
เก่าแก่และสืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนานจนปัจจุบัน แต่เสน่ห์แห่งดุริยรสของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนี้
กลับเพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เห็นได้จากการที่นักปราชญ์และนักประพันธ์เพลงคลาสสิกของ
ชาวตะวันตกได้มาแสวงหาข้อมูล เพื่อนำไปเป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์งานเพลงที่เป็น
อมตะตลอดมาจนปัจจุบัน เช่น Jaap Kunst มาศึกษาดนตรีชาว Colin McPhee มาศึกษาดนตรี
บาห์ลี Claude Debussy นำลักษณะของเพลงอินโดนีเซียไปแต่งเพลงในสไตล์แบบ Impressionism
เป็นต้น จึงนับได้ว่าดนตรีเอเชียมีเสน่ห์เหลือหลายควรจะได้ศึกษาและสัมผัส ถึงแม้ว่าดินแดนใน
เอเชียอาคเนย์จะมีเครื่องดนตรีในตระกูลอื่นๆ เช่น ตระกูลเครื่องสายเป่าก็ตามที่แต่เครื่องดนตรี
เหล่านั้นปรากฏภาพที่เด่นชัดน้อยกว่าเครื่องตีหรือเครื่องเคาะไม่ว่าจะเป็น อินโดนีเซีย มาเลเซีย

กัมพูชา พม่าและไทย ล้วนปรากฏภาพของวัฒนธรรมเชิงเครือญาติที่มีเครื่องเคาะเป็นบทบาทที่เด่นร่วมกัน

เครื่องดนตรีในตระกูลฆ้องและกลองนั้น ปรากฏพบทั่วไปในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ถึงแม้ว่าเครื่องดนตรีเหล่านี้จะมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันไปบ้างก็ตาม แต่ภาพลักษณ์เหล่านี้สามารถบ่งชี้ถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันและกันของอาณาจักรโบราณเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน นอกเหนือจากการพิจารณาถึงภาพลักษณ์ของดนตรีในปัจจุบันแล้ว หลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สามารถยืนยันภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมดนตรีในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม จะพบว่าการศึกษาแหล่งกำเนิด การสืบทอด การพัฒนา ของเครื่องดนตรีล้วนแล้วจะต้องมีหลักฐานทางโบราณคดี หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มาเป็นตัวยืนยันให้กับเครื่องดนตรีเหล่านั้น เช่น

แหล่งโบราณคดีเก่าแก่ที่สุดที่พบหลักฐานเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่เก่าแก่ที่สุดในโลก คือ พิพิธภณท์เหอหมู่ตู อำเภอยี่งอ มณฑลเจ้อเจียง บริเวณปากแม่น้ำแยงซีเกียง อายุประมาณ ๗,๐๐๐ ปี พบหลักฐานขลุ่ยทำด้วยกระดูกหลายเลา ในสภาพที่สมบูรณ์ในสมัยจักรพรรดิเหลียน หรือจักรพรรดิอิ่งตี้ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชนเผ่าไต ปกครองอยู่บริเวณมณฑลเหอหนาน ได้แม่น้ำฮวงโหเมื่อ 4,700 ปีมาแล้วโปรดให้นำต้นไม้มาทำเครื่องดนตรีที่มี 12 เสียงสมัยราชวงศ์ซาง ปกครองบริเวณมณฑลเหอหนานประมาณ 3,700 ปี พบหลักฐานกลองมโหระทึกสัมฤทธิ์ของชนเผ่าไต ใช้ในพิธีกรรมเพื่อขอฝนสมัยราชวงศ์เจ้า ปกครองอยู่บริเวณมณฑลส่านซี เมื่อประมาณ 3,500 ปี จักรพรรดิเซียวไท่มีนโยบายประเทศโดยอาศัยการดนตรี มีการแต่งตั้งตำแหน่งนักดนตรีทางราชการ ทำให้การดนตรีเจริญอย่างมาก มีดนตรีสำหรับเซ่นบวงสรวงเทพเจ้า เครื่องดนตรีในสมัยราชวงศ์เจ้า ที่เป็นภูมิปัญญาชนเผ่าไต ได้แก่ ไม้เดี่ยวคือขลุ่ย และไม้แพ คือ แคน ในสมัยนี้ พบหลักฐานขวานสัมฤทธิ์ 2 ด้ามที่หัวขวาน มีลายคนสวมหัวประดับขนนก กำลังเป่าแคนคนหนึ่ง และถือฉาบอีกคนหนึ่งและพบหลักฐานกลองมโหระทึกวัฒนธรรมเตียนหรือเถาในมณฑลยูนนานอายุประมาณ 2,500 ปีเรียกว่าแบบสือไ้ซานมีลวดลายคนพ่อนสวมหัวประดับขนนก น่าจะเป็นต้นแบบการพ่อนกยูงของไทลื้อ หรือพ่อนกกระทาของไทใหญ่ ถ้าพบในเวียดนาม เรียกว่า กลองแบบดองซอน เป็นลวดลายคนเป่าแคนประกอบการพ่อนรำ ชนเผ่าไตจะตีกลองมโหระทึกเพื่อขอฝน ซึ่งยังคงกระทำพิธีกรรมนี้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ชนเผ่าไตในมณฑลกุ้ยโจว เช่น ไทต้ง ไทลู่ย ไทปู้ยี้ เป็นต้น

ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ปกครองอยู่มณฑลส่านซีเหนือแม่น้ำแยงซี ส่วนใต้แม่น้ำแยงซีเป็นที่อยู่ของชนเผ่าไต ที่สุสานนางพระยาเผ่าไต ตำบลหม่าหวังตุย นครฉางซา มณฑลหูหนาน พบหลักฐานเครื่องดนตรีไ้ตั้งเดิมอายุ 2,100 ปี ได้แก่ ขลุ่ย แคน และขิม รวมทั้งพบตุ๊กตาเซินศพ เป็นรูปนักดนตรีเล่นประสมวงอีกด้วย

ในสมัยที่ต่อจากราชวงศ์ฮั่น เครื่องดนตรีขิมได้รับความนิยมต่อมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวจีน อาทิ ปรากฏบนภาพวาดนักดนตรีเล่นขิมสมัยราชวงศ์ซ่ง และนักดนตรีเล่นขิมและกระจำปีสมัยราชวงศ์ถัง ในสมัยราชวงศ์ถังยังพบตุ๊กตาทำด้วยกระเบื้องเคลือบสีคราม กำลังเล่นขลุ่ยกลอง แอว แคน ฉาบและฉิ่งและพบหลักฐานพิณ(ฉิน) ในสมัยเดียวกันเพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าบรรพชนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่แหล่งกำเนิดเดิม มีอายุไม่น้อยกว่า 5,000 ปีมาแล้ว รู้จักใช้ไม้ไผ่หรือไม้แก่นมาทำเครื่องดนตรีทั้งเครื่องเคาะ เป่า ตีต จากข้อความที่กล่าวมานั้น เครื่องดนตรีของกลุ่มชาติ

พันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตอย่างมาก อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าเครื่องดนตรีภูมิภาคนี้มีบทบาท 2 ลักษณะ คือ บทบาทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และความสนุกสนานร่าเริง สำหรับการแบ่งหมวดหมู่ของเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวทางในการแบ่งเครื่องดนตรีของErich M. von Hornbostel และ Curt Sachs ซึ่งได้แบ่งหมวดหมู่ของเครื่องดนตรีโดยคำนึงถึงหลักทางวิทยาศาสตร์ของเสียงเป็นเกณฑ์ โดยสามารถแบ่งประเภทเครื่องดนตรีได้ 4 ประเภท คือ

- 3.1 Chordophones หมายถึง เครื่องสาย
- 3.2 Idiophones หมายถึง เครื่องตี
- 3.3 Membranophone หมายถึง เครื่องหนัง
- 3.4 Aerophone หมายถึง เครื่องลม

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่มีลิ้นโดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ กู้ แคน ลิ้นแคน เต้าแคนและขี้สุด แคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม แคนที่พบในกลุ่มลุ่มน้ำโขง มี 2 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง คือ เต้าแคนที่อยู่ตรงกลางของไม้กู่แคน (ลูกแคน) หรือไม้กู่แคนที่โผล่ออกมาจากเต้าแคนทั้งสองด้าน ในด้านบนและด้านล่างของเต้าแคน ส่วนใหญ่จะพบในพื้นที่ราบ เช่น แคนของประเทศลาว ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และแคนชนเผ่าม้ง ลักษณะที่สอง คือ เต้าแคนจะอยู่ส่วนด้านล่างของไม้กู่แคน (ลูกแคน) มีลิ้นอยู่ด้านในของเต้าแคน ซึ่งเต้าแคนนั้นส่วนใหญ่ทำมาจากลูกน้ำเต้า หรือไม้เนื้อแข็ง ไม้กู่แคน (ลูกแคน) จะโผล่ออกมาจากเต้าแคนเพียงด้านเดียวเท่านั้น ส่วนใหญ่จะพบในประเทศจีน เช่น แคนจีน (Sheng) (เจริญชัย ชนไพโรจน์. 2540 : 1-5)

จากหลักฐานในหลุมฝังศพของเจ้าชายฉางชา เมืองมาวางดุย มณฑลหูหนาน พบเครื่องดนตรีเก่าแก่ คือ พิณเซ่ (โดโตะโบราณ) 25 สาย, แคนยู่ 22 ลูก พิณฮาร์ป 7 สาย, เป่และขลุ่ย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นราวปี 2006 ก่อนคริสตศักราช ถึง คริสตศักราชที่ 24 (Liu Yuewei.1978:10)

อนึ่งยังพบแหล่งโบราณคดีที่เก่าแก่แหล่งหนึ่งที่ดองซอน เมืองดองซอน ริมแม่น้ำของมา ในจังหวัดถันหวัประเทศเวียดนาม มีอายุประมาณ 3,000 ปี สิ่งที่ค้นพบคือ แคน ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ ทำด้วยสำริดขนาดเล็ก และภาพเขียนที่เป็นลวดลายรูปคนกำลังเป่าแคน ในขณะเดียวกันยังพบหลักฐานที่กล่าวถึงเรื่องเครื่องดนตรียุคโลหะ โดยมีการตรวจสอบเอกสาร Victor Goloubew : L'Age Du Bronze au Tonkin et Dans le Nord-Annam ใน BEFEO : Tome XXIX 1929 และ Arts Asiatique Numero Special Les Nouvelles Recherches Archeologiques au Vietnam Par Nguyen Phuc Longซึ่งแสดงภาพลายเส้นและภาพถ่ายเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ในวัฒนธรรมดองซอนจำนวนมาก (สุจิตต์ วงษ์เทศ 2543 : 149)

ดังนั้น แคน ที่พบในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองและมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย และมีอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย ได้ดังนี้

เครื่องดนตรีชนิดนี้จัดอยู่ในประเภทไม้เป่า คือ แคน (Sheng) ประกอบด้วยไม้กู่แคนจำนวน 17 กู้ สอดไว้ในเต้าที่ทำมาจากผลน้ำเต้า หรือเต้าที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง แต่ละกู่จะมีลิ้นโลหะติด

ไว้เวลาเป่าสามารถเป่าเป็นทำนองประสานเสียงในลักษณะของคอร์ดได้ตามต้องการตามบันทึกเก่าแก่ของจีน ในปี 2697 ก่อนคริสตศักราช กล่าวว่าจักรพรรดิหวงตี้ได้ส่งนักปราชญ์ชื่อ “ลิ่งลุน” ไปยังบริเวณภูเขาด้านตะวันตกเพื่อตัดเอาลำไม้ไผ่มาทำเป็นเครื่องดนตรี แคน (Sheng) ซึ่งมีส่วนประกอบดังนี้ ไม้ไผ่แคนจำนวน 17 กุ้, ผลไม้เต้า และลั่นโลหะ โดยนำไม้ไผ่แคนมาสอดไว้ในเต้าที่ทำจากผลไม้เต้า หรือเต้าที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง แต่ละกุ้จะมีลั่นโลหะติดไว้ซึ่งเป่าเป็นทำนองเสียงประสานในลักษณะของคอร์ด ต่อมาชาวยุโรปได้เลียนแบบการทำแคนของจีนไปพัฒนาเพื่อสร้างเป็นเครื่องดนตรีของตนเอง คือ ประดิษฐ์เป็นออร์แกนลั่น (Reed Organ) และประดิษฐ์เป็นหีบเพลงปาก (Harmonica) , แอคคอร์ดียน (Accordian) ตามลำดับ ในเวลาต่อมาคำว่า “แคน” จีน เรียกว่า ชัง หรือ เซิง (Sheng) เดิมเต้าแคนทำมาจากลูกไม้เต้า ปัจจุบันทำด้วยไม้ และชาวจีนเชื่อว่า แคน เป็นสัญลักษณ์ของนกการะเวก (Feng-Huang) ประวัติเกี่ยวกับแคนไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน มีเพียงนิยายปรัมปราซึ่งเกี่ยวข้องกับสตรีและนักรบ อนึ่งนั้นเครื่องดนตรีประเภทแคนยังมีใช้ในประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และอินโดนีเซีย ตลอดจนประเทศแถบตะวันออกกลาง เช่น อิรัก อิหร่าน (เจริญชัย ชนไฟโรจน์. 2540 :1-5)

2.องค์ความรู้เกี่ยวกับหมอลำ

จากการศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับหมอลำ ซึ่งมีนักวิชาการ นักวิจัย ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป หลายคนได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับหมอลำ, เจริญชัย ชนไฟโรจน์ บุญกว้าง วาทยะโยทา ไพบุลย์ แพงเงิน ธรรมจักร พรหมพวย จารุวรรณ ธรรมวัตร อุดมบัวศรี สุกิจ พลประถม สุจิตต์ วงษ์เทศ สำเร็จ คำโหม่ง ประเทือง คล้ายสุบรรณ สรุปได้ว่า

เนื่องจากภาคอีสานประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมหลายกลุ่มที่สำคัญได้แก่กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำกลุ่มวัฒนธรรมเจริญกันตรึม กลุ่มวัฒนธรรมเพลงโคราช กลุ่มวัฒนธรรมไส้ กลุ่มวัฒนธรรมแสก และกลุ่มวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในแต่ละวัฒนธรรมก็จะมีการเล่นเป็นของตนเองแต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการเล่นของกลุ่มหมอลำเท่านั้นกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ คือกลุ่มวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรอาศัยอยู่ในทุกจังหวัดของภาคอีสาน ลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มนี้ คือ พูดภาษาไทย-ลาว ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงแบบธรรมดา ไม่มีหางหรือโจงกระเบน กินข้าวเหนียว ปลาแดก มีแคนเป็นเครื่องดนตรีเอก และมีหมอลำเป็นการเล่นที่สำคัญที่สุดที่มาและความหมายของคำว่า "หมอลำ" คำว่า "หมอลำ" ประกอบขึ้นด้วยคำสองคำ คือ "หมอ" และ "ลำ" คำว่าหมอนี้ หมายถึงผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาสาขาใดสาขาหนึ่ง เช่น หมอยา หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการใช้ยา หมอมอ หมอโหร หมอทวย หมอเลข หรือ หมอฮูฮู (โหร) หมายถึงผู้ชำนาญในการทำนายโชคชะตา หมอน้ำมนต์ หมายถึงผู้ชำนาญการในการทำน้ำมนต์ หมอสูตร หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการใช้สูตร เช่น สูตรขวัญ และหมอธรรม หมายถึง ผู้ชำนาญการในการใช้คาถาในการสะเดาะเคราะห์ ปราบ หรือขับไล่ผีต่างๆ ให้หนีไป เป็นต้นส่วนคำว่า "ลำ" นั้น ท่านผู้รู้บางท่านได้สันนิษฐานไว้ดังนี้ คือ แนวสันนิษฐานที่บอกว่าลำเป็นคำลักษณะนาม ใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะยาว เช่น ลำไผ่ ลำพรวัว ลำตาล หรือลำน้ำ เช่น ลำโขง ลำชี ลำมูล เป็นต้น เนื่องจาก นิทานพื้นบ้านหรือวรรณกรรมอีสาน เป็นเรื่องที่ยืดยาวคนทั้งหลายจึงเรียกวรรณกรรมเหล่านี้ว่า "ลำ" เช่น ลำสังข์ศิลป์ชัย ลำกาเภศ ลำสีธนมโนรา ลำแดงอ่อน ลำขูลุนางอ้ว

เป็นต้น หากผู้ใดมีความชำนาญในการจดจำหรือท่องจำบทกลอนเนื้อหาของนิทานหรือวรรณกรรมเหล่านี้ได้ บุคคลผู้นั้นก็ได้ชื่อเป็น "หมอลำ" แนวการสันนิษฐานอีกแนวหนึ่ง เกี่ยวกับความหมายของคำว่า "ลำ" มีว่า เดิมทีนั้นวรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้านอีสานนิยมจาร หรือบันทึกไว้ในใบลานหรือบนตัวไม้ไผ่ (ผิวไม้ไผ่) หรือลำไม้ไผ่ ฉะนั้นนิทานพื้นบ้านเหล่านี้จึงมีคำว่า "ลำ" นำหน้าแนวการสันนิษฐานทั้งสองแนวนี้ ดูเผินๆ ก็น่าจะเป็นเช่นนั้น แต่หากจะวิเคราะห์จากข้อมูลหรือหลักฐานที่พบอยู่ในถิ่นต่างๆ ของคนไทยแล้ว คำว่า "ลำ" นี้ น่าจะมีที่มาต่างไปจากนี้โดยเหตุผลดังต่อไปนี้ในท้องถิ่นภาคเหนือของไทยและภาคเหนือของลาวใช้คำว่า "ซับ" แทน "ลำ" เช่น ซับซอ ซับเชียงขวาง ซับลวงพระบาง เป็นต้น ส่วนในภาคอีสานของไทยและภาคใต้ของลาวใช้คำว่า "ลำ" เช่น ลำไผ่ฟ้า ลำพัน ลำกลอน ลำหมู่ ลำเพลิน ลำซิ่ง ลำสั้น ลำยาว ลำล่อง ลำอ่านหนังสือ ลำสีพันดอน ลำโสม ลำมหาชัย ลำคอนสวรรค์ ลำสาละวัน ลำดงหวาย และลำบ้านซอก เป็นต้น ส่วนในภาคกลางของไทยนั้นเดิมใช้คำว่า "ซับลำนำ" และคำว่า "ลำ" นั้นก็นิยมใช้เป็นคำนำหน้าสำหรับเรียกชื่อเพลงไทยเดิม เช่น ลำสร้อยสน ลำพัดชา และลำนางนาค เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้มีปรากฏในตำนานมโหรีปีพาทย์ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชภาพ ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นร้อง หรือขับร้อง อย่างในปัจจุบัน ฉะนั้น คำว่า ลำสังข์ศิลป์ชัย ลำภาพเกศ ลำสีนมนโนรา ที่เป็นชื่อของวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ก็ดี เพราะคำว่า ลำสร้อยสน ลำพัดชา หรือลำนางนาคก็ดี น่าจะหมายถึงลำนำมากกว่า ที่จะหมายถึงความยาว เพราะวรรณกรรมอีสาน หรือเพลงไทยเดิมเหล่านี้ ใช้สำหรับเป็นลำนำหรือทำนอง หรือที่ทางภาคกลางเรียกว่า "ซับลำนำ" นั้นเอง คำเต็มที่ถูกต่อน่าจะเป็น ลำนำสังข์ศิลป์ชัย ลำนำภาพเกศ ลำนำสีนมนโนรา ลำนำสร้อยสน ลำนำพัดชา และลำนำนางนาค(เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 : 1-15)

ความหมายของคำว่า “หมอลำ”

ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความคำว่า “หมอลำ” ไว้หลายอย่าง ผู้ที่ให้ความหมายที่น่าสนใจมี ดังนี้

บุญกว้าง วาทยโยธา (2524 : 12-15) ได้ให้ความหมายในเอกสารสัมมนาดนตรีพื้นบ้าน ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ว่า หมอลำเป็นผู้มีความรู้ความสามารถอ่านแล้วจดจำเรื่องราวในหนังสือผูกได้จึงถูกเชิญให้ไปอ่านหรือเล่าเรื่องราว เช่น เรื่องสังข์ศิลป์ชัย จำปาสดัน การะเกด

เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 : 1-15) ให้ความหมายว่า หมอลำ หมายถึงผู้ชำนาญในการร้องหรือลำ ซึ่ง คำว่า “ลำ” หมายถึง ร้องหรือการร้องในภาษาอีสาน

ไพบูลย์ แพงเงิน (2534 : 1) ให้ความหมายว่า หมอลำ หมายถึง ผู้มีความสามารถในการขับลำ หรือขับร้องคำกลอนลำให้เกิดทำนองและจังหวะที่ไพเราะเพราะพริ้ง

ธรรมจักร พรหมพวย (2544 : เว็บไซต์) ได้กล่าวถึง ที่มาและความหมายของคำว่า “หมอลำ” คำว่า หมอลำ ประกอบด้วยคำสองคำคือ หมอและ ลำ คำว่า หมอ หมายถึง ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาสาขาใดสาขาหนึ่ง เช่น หมอยา หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญ ในการใช้ยาหมอหมอโหร หมอทวย หมอเลขหรือหมอสุธา (โหรา) หมายถึง ผู้ชำนาญในการทำนายโชคชะตาราศี หมอน้ำมนต์ หมายถึง ผู้ชำนาญการในการทำน้ำมนต์หมอสูตรหมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการใช้สูตร เช่น สูตรขวัญ และหมอธรรม หมายถึง ผู้ชำนาญการในการใช้คาถาในการสะเดาะเคราะห์ปราบหรือขับไล่ผีให้หนีไป เป็นต้น ส่วนคำว่า “ลำ” นั้น ท่านผู้รู้บางท่านได้สันนิษฐานไว้ดังนี้ คือ แนวสันนิษฐานที่บอกว่า ลำ

เป็นคำลักษณะนามใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะยาว เช่น ลำไผ่ ลำพรวัว ลำตาลหรือลำน้ำ เช่น ลำโขงลำชี ลำมูล เป็นต้นเนื่องจากนิทานพื้นบ้านหรือวรรณกรรมอีสานเป็นเรื่องที่ยืดยาวคนทั้งหลายจึงเรียกวรรณกรรมเหล่านี้ว่าลำเช่นลำสังข์ศิลป์ชัยลำกาฬเกศลำสีธมโนรลำนางแอ่นลำขุนนางอ้วน เป็นต้น หากผู้ใดมีความชำนาญในการจดจำหรือท่องจำเนื้อหาของนิทานหรือวรรณกรรมเหล่านี้ได้บุคคลผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นหมอลำ

พัฒนาการของหมอลำ

หมอลำ ถือว่าเป็นศิลปะการแสดงของชาวอีสานที่เกิดจากความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนนั้นก็คือ “ภูมิปัญญา” ของคนอีสานที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปวัฒนธรรม การแสดงและได้มีการปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา “หมอลำ” จึงเป็นมหรสพที่มีพัฒนาการควบคู่กับสังคมอีสาน เมื่อสภาพสังคมอีสานเปลี่ยนแปลงไปรูปแบบ และเนื้อหาของการแสดงหมอลำก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยจึงทำให้หมอลำมีพัฒนาการตามยุคตามสมัยเรื่อยมา

กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำคือกลุ่มวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรอาศัยอยู่ในทุกจังหวัดของภาคอีสานลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มนี้คือพูดภาษาไทย-ลาวผู้หญิงนุ่งผ้าถุงแบบธรรมดาไม่มีหางหรือโจงกระเบนกินข้าวเหนียวปลาร้ามีแคนเป็นเครื่องดนตรีเอกและมีหมอลำเป็นการละเล่นที่สำคัญที่สุด

ในสมัยแรกเริ่มนั้นสันนิษฐานว่าหมอลำมีการแสดงในงานของชาวบ้านในละแวกใกล้กับที่หมอลำอาศัยอยู่เมื่อมีงานสำคัญ เช่น งานศพ งานทำบุญบ้าน งานเทศกาลประจำปีของหมู่บ้านตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ สิบจ้าวรางวัลอาจเป็นค่ายกครู เช่น ผ้าขาวผืน เงินเพ็ญเงินสตางค์แดง หรืออาจเป็นของมีค่าที่เจ้าภาพมอบให้เป็นสินน้ำใจเล็กน้อยเรียกว่า มีคายนิดหน่อยหมอลำจึงเป็นเพียงเพื่อนแก้เหงาต่อมาเมื่อมีคนติดอกติดใจกันมากก็มีการจ้างวานไปลำตามงานมากขึ้นทำให้หมอลำมีการพัฒนาการขึ้นมา ต่อมาได้มีการนำเอาแคนมาเป่าเป็นดนตรีประกอบ เพื่อเพิ่มความสนใจให้กับผู้ฟังเวลาลำก็จะมีคนเป่าแคนคลอเสียงไปด้วย ในสมัยแรกนั้นหมอลำไม่ค่อยพิถีพิถันเรื่องการแต่งกาย ต่อมาได้มีการคิดหาชุดที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังมาสวมใส่เวลาลำต้องสร้างเวทีให้ลำ เมื่อในสังคมมีคนลำมากขึ้นก็มีการแข่งขันกันในการลำว่าใครจะมีเสียง ดีมีคนติดใจ มากกว่ากัน เล่าเรื่องได้มากกว่า น่าสนใจกว่า จึงทำให้เกิดมีการแสดงเพื่อประชันกลอนเกิดขึ้นหมอลำคนใดที่มีความรอบรู้เรื่องราวได้มากก็ชนะฝ่ายตรงข้ามไป นี่คือนัยของลำโจทย์ลำแก้ในยุคนั้นทำให้หมอลำเกิดความขวนขวายหาบทกลอนลำมากขึ้น เพื่อนำมาตอบโต้กับฝ่ายตรงข้าม บางครั้งบางเวลาแสดงหมอลำจะซักถามปัญหาหากันถ้าใครแพ้ลงเวทีไปเลยก็มีกลอนลำนั้นผู้ลำนึกแต่งขึ้นเองโดยอาศัยการจดจำจากหนังสือศิลปะหมอลำนั่นนอกจากมีประโยชน์ในด้านให้ความรู้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังแล้วในโบราณยังมีคนนำไปใช้ในการรักษาคนไข้อีกด้วยเรียกว่าลำผีฟ้าผีซง(ทรงเจ้าเข้าทรง)บางครั้งก็ใช้ลำให้คนฟื้นไข้ฟังนับว่าศิลปะหมอลำสามารถใช้แก้ปัญหาชีวิตด้านจิตวิทยา ได้อีกด้วย(จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2526 ก : 49)

ไพบูลย์ แพงเงิน (2534 : 2-109) กล่าวถึงประวัติและความเป็นมาของหมอลำว่า หมอลำ หมายถึง ผู้มีความสามารถในการขับลำหรือขับร้องคำกลอนให้เกิดจังหวะที่ไพเราะเพราะพริ้งและคำว่า หมอแคนหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการเป่าแคนให้ออกเป็นเสียงที่มีท่วงทำนอง

ไพเราะคำว่าลำเป็นคำกริยาตรงกับคำว่าขับลำท่องคำกลอนเป็นทำนอง คนไทยในภาคกลางรู้จักหมอลำจากคำว่าแอ่วลาวหรือลาวแคนคำว่าแอ่วในภาษาลาวเป็นคำกริยาแปลว่ารับร้องกวนโยเยออกอ่อน แต่ในภาษาเหนือหมายความว่าไปเที่ยวไปชมมิได้แปลว่าร้องหรือรำแต่อย่างใดน่าจะเป็นคำเรียกอุปลักษณ์ขึ้นมา

1. หมอลำพัฒนามาจากลัทธิบูชาแถนหรือผีฟ้ากล่าวคือ

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2530 : 116)สันนิษฐานว่า หมอลำ น่าจะเกิดจากพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีฟ้าพญาแถนและผีบรรพบุรุษเพราะมีหลักฐานที่ปรากฏในตำนานหรือนิทานว่าพญาแถนผู้ที่เป็นใหญ่ในสวรรค์เห็นลูกหลานที่ส่งลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เกิดประสบเคราะห์กรรม เจ็บไข้ได้ป่วยพญาแถนจึงสั่งสอนแนะนำว่าถ้ามีคนเจ็บคนป่วยให้แต่งเครื่องบูชาพญาแถนและปวย่ายายบรรพบุรุษแล้วให้พูดจาด้วยถ้อยคำที่งดงามไพเราะเมื่อนั้นพญาแถนจะลงมาช่วยรักษาด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดลำเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บแล้วเรียกกันแตกต่างไปตามท้องถิ่นว่าลำทรงลำส่อลำผีให้ลำผีแถนและลำผีฟ้าซึ่งถือว่าเป็นต้นกำเนิดการ“ลำ”ฉะนั้นผู้ลำจึงเรียกว่า“หมอ”คือ“หมอลำ”

2. หมอลำพัฒนามาจากการอ่านหนังสือกล่าวคือ

ทองมาก จันทะลือ(ไพบุลย์ แพงเงิน. 2534 : 1 : อ้างอิงมาจากทองมากจันทะลือ. 2533 : 3-5) สันนิษฐานว่าคำว่า“ลำ”ได้มาจากพูดตามหนังสือที่เรียกว่า“หนังสือเจียง”ซึ่งทำมาจากไม้ไผ่กล่าวคือคนสมัยนั้นไม่มีสมุดดินสอจึงใช้ลำไม้ไผ่แทนกระดาษโดยการใช้ของแหลม(เหล็กจาร) มาขีดเขียนเป็นตัวหนังสือแล้วเรียกหนังสือนั้นว่า“ลำ”ต่อมาได้นำมาอ่านกระทั่งบางคนสามารถท่องจำได้โดยไม่ต้องอ่านตามหนังสือจึงเรียกกันว่า“หมอเว้า”(หมอพูด)ต่อมาเมื่อมีงานเช่นงานศพ(งานเฮือนดี)และงานบุญก็มีคนเชิญไปพูดเรื่องที่นำมาพูดเช่น เรื่องลำสังข์ศิลป์ชัยและลำไก่อแก้ว หมอฮู้เป็นต้นหมอเว้ากับหมอแคนซึ่งมักถูกเชิญไปในงานร่วมกันเสมอจึงพูดประสานเข้ากับเสียงแคนเนื่องจากความชำนาญในที่สุดก็เรียกว่าหมอลำ-หมอแคน

3. หมอลำพัฒนามาจากการเทศน์และอ่านหนังสือของพระสงฆ์

อุดม บัวศรี (2535 : 75) สันนิษฐานว่า หมอลำน่าจะมาจากการเทศน์ลำ และอ่านหนังสือของพระสงฆ์โดยเฉพาะลำทางยาวนั้นใช้กลอนแบบเดียวกันกับเทศน์ต่างกันเฉพาะการเอื้อนเสียงทอดเสียงและเล่นเสียงตอนลงเท่านั้นส่วนลำยาวและลำเตี้ยนั้นเป็นการแต่งเสริมขึ้นใหม่คือลำเตี้ยนำมาจากบทพญาลำยาวนำมาจากบทเจรจาบทสนทนาแต่แต่งเติมใส่สัมผัสเข้าไปก็จะไพเราะยิ่งขึ้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าหมอลำก็คือบทบาทใหม่ของนักเทศน์ในลีลาที่ให้ความบันเทิงและในภาพของชมราวาสที่มีลูกเล่นแพรวพราวเราจึงมักจะเห็นว่าการเทศน์ลำนี้สัมพันธ์วนเวียนกันอยู่เป็นวงจรตลอดคือคนแต่งกลอนมักเป็นพระหรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว

4. หมอลำพัฒนามาจากการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2528 : 41) กล่าวไว้ว่าการใช้เวลาของเกษตรกรในสังคมกสิกรรมโดยทั่วไปในตอนกลางวันจะเป็นเวลาทำงานหนักตอนกลางคืนเป็นการทำงานเบาหรือเป็นเวลาพักผ่อนในฤดูหนาวหลังการเก็บเกี่ยวตอนกลางคืนสาวชาวชนบทต่างมาชุมนุมลงช่วงเชิญฝ้ายคำว่า“ช่วง”หมายถึงลานหรือบริเวณที่ว่างเป็นลานบ้านหรือลานวัดก็ได้ที่สามารถใช้ประโยชน์ในการชุมนุมประกอบกิจกรรมตามธรรมเนียมท้องถิ่นกล่าวคือเมื่อถึงเวลาเย็นสาวในละแวกเดียวกันจะมาทำงานร่วมกันที่ลานบ้านของใครคนใดคนหนึ่งโดยนั่งล้อมกองไฟปั่นฝ้ายหนุ่มถือเป็นโอกาสดีได้

คุยสาวหรือหยอกสาวบางคนจะเป่าแคนตีพิณและคุยสาวคู้มหาพองใจสาวใดเป็นพิเศษก็สนทนาโต้ตอบกันด้วยโวหารที่ไพเราะมีความหมายที่ลึกซึ้งพูดพญาหรือจ่ายผญาเกี่ยวต่อมามีการนำผญาเกี่ยวไปขับโต้ตอบกันเกิดเป็นลำกลอน และลำผญาโดยเฉพาะลำผญามีรูปแบบการเกี่ยวสาวในลานช่วงอยู่มากคือหมอลำนั่งลำไม่ยืนเหมือนหมอลำประเภทอื่น

ประเภทของหมอลำ

การลำมีอยู่หลายประเภทมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องของหมอลำ ได้แบ่งประเภท ตามรูปแบบการแสดงวิธีการขับร้องหรือวัตถุประสงค์ที่แปลกแตกต่างกันออกไป ดังนี้

กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ (กรมศิลปากร. 2537 : 12-15) แบ่งประเภท ของหมอลำออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) หมอลำเรื่องต่อกลอน 2) หมอลำกลอน 3) หมอลำเพลิน 4) หมอลำประยุกต์ 5) หมอลำผีฟ้า

เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 ก : 21) แบ่งประเภท หมอลำตามขั้นตอนของวิวัฒนาการ และลักษณะเฉพาะอย่าง ได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. หมอลำพื้น คือ ผู้ลำผู้ชายที่ลำเกี่ยวกับเรื่องนิทาน
2. หมอลำกลอน คือ หมอลำผู้หญิง และผู้ชายที่ลำเกี่ยวกับเรื่องราว ของความรักโต้ตอบกัน
3. หมอลำหมู่ เป็นคณะหมอลำที่ลำเป็นเรื่องซึ่งใช้ทำนองร้องที่สนุกสนาน
4. หมอลำเพลิน เป็นคณะหมอลำที่ลำเป็นเรื่องซึ่งใช้ทำนองร้องที่สนุกสนาน
5. หมอลำผีฟ้า เป็นคณะหมอลำที่ลำเพื่อการรักษาคนเจ็บไข้

อุดม บัวศรี (2526 ก : 77) กล่าวว่าคนที่ชำนาญในการลำก็อาจต้องใช้กลอนในทำนองต่างกันแล้วแต่ใครจะถนัดหรือแล้วแต่ยุคใดเป็นการลำแบบใดโอกาสที่ลำมาอยู่ในยุคเดียวกันก็มักมีน้อยจึงทำให้การกำหนดหมอลำแบ่งยุคสมัยไปในตัวด้วยดังนี้

1. หมอลำพื้น หมายถึง หมอลำเรื่องนิทานตำนานชาดกพุทธทำนายตลอดจนเรื่องเล่าอันอาจโน้มน้าวจิตใจคนให้โน้มเอียงเชื่อถือไปตามกลอนลำนั้นได้

2. หมอลำคู่คือหมอลำที่เป็นชายหนึ่งหญิงหนึ่งลำคู่กันแข่งกันหรือประชันกัน

3. หมอลำหมู่ คือ หมอลำ ที่ลำกันเป็นหมู่คณะที่ลำเป็นเรื่องราวมีคนลำมากมีดนตรีเพิ่มนอกจากแคนตัวเดียวมีปี่พาทย์ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของหมอลำนั้นแบ่งตามรูปแบบการแสดงวิธีการขับร้อง ยุคสมัย และวัตถุประสงค์ที่แปลกแตกต่างกันออกไปผู้วิจัยขอกล่าวถึงรายละเอียดตามวิวัฒนาการของการแสดงหมอลำที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน ในปัจจุบันสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

1. หมอลำพื้น หมอลำพื้นถือว่าเป็นหมอลำที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งไม่มีใครทราบว่าหมอลำพื้นเกิดขึ้นเมื่อใดแต่คนรุ่นเก่าเล่าให้ฟังว่าหมอลำพื้นนั้นเริ่มมีในภาคอีสานตั้งแต่สมัยคนอีสานรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเคารพนับถือจากคำยืนยันของ เจริญชัย ชนไฟโรจน์ ให้เหตุผลว่าเนื่องจากกลอนลำดั้งเดิมเป็นเรื่องราวชาดกทั้งสิ้น (เจริญชัย ชนไฟโรจน์. 2526 ข : 2)

ลักษณะทั่วไปของหมอลำพื้น เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 ก : 3) อธิบายไว้ว่า หมอลำมักใส่เสื้อกางเกงขายาวสีขาวเรื่องที่ใช้ลำส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชาดก ตั้งแต่เวลาสองทุ่ม

จนถึงหกโมงเช้า เนื่องจากเรื่องที่น่ามาลามีเนื้อเรื่องยาวมาก เช่น ท้าวกาละเกต ท้าวสีทน นางแตงอ่อน นางสิบสอง เป็นต้น

สุกิจ พลประถม (2538 : 143) อธิบายว่า หมอลำพื้น บางที่เรียกว่า ลำเรื่อง หรือลำนิทาน เป็นการเล่านิทาน เช่น นิทานปรัมปราหรือนิทานประวัติศาสตร์ แต่นิยมมากที่สุด คือ นิทานชาดกใช้ผู้ลำเพียงคนเดียว ใช้แคนลายใหญ่หรือลายน้อยสอดคล้องกับระดับเสียงสูงต่ำ ของผู้ลำ หมอลำพื้นถือว่าเป็นหมอลำที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งไม่มีใครทราบว่าหมอลำพื้นเกิดขึ้นเมื่อใด แต่คนรุ่นเก่าเล่าให้ฟังว่า หมอลำพื้น เริ่มมีในภาคอีสานตั้งแต่สมัยคนอีสานรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามา เคารพนับถือคำว่า ลำพื้น หมายถึง การลำเกี่ยวกับเรื่องราวหรือเป็นการเล่าเรื่องราวหมอลำพื้นเป็นการแสดงหมอลำแบบง่ายไม่มีพิธีรีตองมากนัก และแสดงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งในสมัยก่อนเพียงแค่จุดได้ตามลานบ้านไม่มีเครื่องขยายเสียง และเวทีเพียง แต่ใช้แคร่ไม้ไผ่หรือยกพื้นสูงขึ้นเล็กน้อยก็สามารถแสดงหมอลำพื้นได้และแสดงได้ทุกเรื่อง

สำเริง คำโหมง (2538 : 460-461) อธิบายว่า หมอลำพื้นลำคนเดียว โดยสวมบทบาทเป็นทั้งพระเอก นางเอก ตัวโกง ตัวตลก และตัวประกอบ อุปกรณ์สำคัญที่ใช้ช่วยเปลี่ยนบทบาทของหมอลำ คือ ผ้าขาวม้า หรือ ผ้าสไบ นอกจากนี้ยังใช้ผ้าขาวม้าสมมุติ เป็นม้า เป็นเรือ เป็นช้าง เป็นอาวุธหรือเครื่องมือ เครื่องใช้ การแสดงลำพื้นมักแสดงบนพื้นเสมอกับผู้ชม ผู้ฟังซึ่งนั่งวง รอบบริเวณที่ใช้เป็นเวทีอาจมีเสาไม้ผูกตะเกียงหรือขี้ไต้หรือหลอดไฟ ให้แสงสว่าง อยู่ท่ามกลางมุมหนึ่ง

สิ่งที่หมอลำพื้นพัฒนามาจากการอ่านหนังสือ ก็คือ เน้นการแสดงลีลา การเล่าเรื่องทั้งโดยน้ำเสียง และการแสดงท่าทางประกอบนอกจากนี้เครื่องดนตรี คือ แคนก็มี ความชัดเจนขึ้นในฐานะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นในภายหลังลำพื้นเป็นการลำเกี่ยวกับเรื่องราวทั่วไป โดยผู้แสดงเป็นผู้ชายเพียงคนเดียวแสดงบทบาททั่วไปตลอดเรื่อง ใช้แคนเป่าประกอบด้วย “ลายใหญ่” การแสดงเป็นแบบเรียบง่ายบนเวทีทำด้วยแคร่ไม้ไม่มีเครื่องขยายเสียง เวทีฉาก แสง และสี

2. หมอลำกลอน หมอลำกลอนเป็นการแสดงที่ร้องโต้ตอบระหว่างชาย-หญิง โดยมีแคนเป็นเครื่องดนตรีหลักในการเป่าประกอบ จารุบุตร เรื่องสุพรรณ (2520 : 25-26) กล่าวถึง ลำกลอน ว่าเป็นการลำที่ผูกเรื่องขึ้นใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์ โดยยึดคำประพันธ์ตามแบบเดิม

ประเทือง คล้ายสุพรรณ (2528 : 86) ได้กล่าวถึง หมอลำกลอนว่าเป็นหมอลำที่ขับเรื่องยาวโดยดัดแปลงรายละเอียดของเนื้อหาใหม่ แต่คงใจความสำคัญของเรื่องเอาไว้ บทลำที่แต่งขึ้นมุ่งหมาย และความไพเราะเป็นสำคัญบางที่เรียกว่า ลำคู่ เพราะจะลำ 2 คนอาจเป็นชายทั้งคู่หรือหญิงกับชายลักษณะของกลอนลำที่ใช้ลำ เช่น ลำเกี้ยว ลำโงทย์แก่ ลำเต้ย ลำชิงชู้ และกลอนเบ็ดเตล็ด เป็นต้น

สุกิจ พลประถม (2538 : 145) อธิบายว่า ลำกลอน เป็นการขับร้องเพลงพื้นถิ่นของชาวอีสาน โดยหมอลำจะลำตามกลอนลำ หมอลำกลอนเป็นหมอลำที่ลำตามบทร้อยกรองหรือกลอนลำที่จดจำมาจากครูผู้แต่งกลอนหรือจากการบันทึกเสียงหมอลำกลอน หมอลำกลอน

เริ่มเป็นที่รู้จักของผู้ฟังมากขึ้น ในขณะที่หมอลำพื้นเริ่มเสื่อมลง และปัจจุบันไม่มี การแสดงหมอลำพื้น เป็นมหรสพในงานบุญเลยในปัจจุบัน

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน (2542 : 3938-3939) อธิบายว่า “ลำกลอน” เป็นการแสดงโต้ตอบกันระหว่างคู่ลำ ใช้สมโภชงานมหรสพโดยการท่องจำกลอนลำ เนื้อหาผู้ลำต้องมีปฏิภาณไหวพริบ มีน้ำเสียงไพเราะ รูปร่างสวยงาม ลำกลอนมี 3 ทำนอง คือ ทำนองทางสั้น ทำนองทางยาว และทำนองลำเตี้ย ประเภทลำกลอนมี 7 ประเภทคือ

1. ลำเกี้ยว เป็นการแสดงการลำเกี้ยวพาราสีกัน มีหมอลำคู่ ชาย หญิง และหมอแคน 1 คน หรือ 2 คน
2. ลำโจทย์แก้ เป็นการลำถามตอบกันระหว่างหมอลำฝ่ายชายกับหมอลำฝ่ายหญิง เน้นให้ความรู้
3. ลำสามเกลอ เป็นการลำถาม ตอบ กันแบบลำโจทย์แก้
4. ลำชิงชู้ เป็นการลำชิงรักหักสวาทระหว่างหมอลำชาย 2 คน หญิง 1 คน
5. ลำสามสิ่งหึ่งนาง เป็นการลำที่มีหมอลำฝ่ายชาย 3 คน ผลัดกันเกี้ยวหมอลำหญิง 1 คน ใช้หมอแคน 2-4 คน
6. ลำกับแก้บ เป็นการลำเกี้ยวกันที่เอาจับแก้บ (กรับ) มาตีประกอบจังหวะกับการลำทางสั้น โดยตัวหมอลำเองเป็นทั้งผู้ลำ และเคาะตีกับแก้บรายรำ เข้าจังหวะกับเสียงลำ และเสียงแคน
7. ลำชิง เป็นการเอาลำกลอนมาประยุกต์ให้เข้ากับดนตรีสมัยใหม่ให้เกิดจังหวะที่รวดเร็วเร้าใจ และสนุกสนาน

ธรรมจักร พรหมพวย (2544 : เว็บไซต์) กล่าวถึง หมอลำกลอน มีพัฒนาการมาจากลำพื้นพัฒนาเป็นการร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ มีการถามตอบปัญหาเอาแพะชนะกัน อย่างจริงจังหมอลำ แต่ละคนก็มีกลอนของตนเองที่เรียกว่า กลอนสด กลอนทำหรือกลอนด่า เพื่อให้คู่ต่อสู้เสียดเค้นหากฝ่ายใดยอมก็ถือว่าต้องพ่ายแพ้ลงจากเวทีไป

ทินกร อุตัญญ์ (2550 : เว็บไซต์) กล่าวถึง ลำคู่หรือลำกลอนเป็นการลำที่มีหมอลำชายหญิงสองคนลำสลับกันมีเครื่องดนตรีประกอบ คือ แคนการลำมีทั้ง ลำเรื่องนิทาน โบราณคดีอีสาน เรียกว่า ลำเรื่องต่อกลอน ลำหวย (หยาโจทย์) ปัญหา ซึ่งผู้ลำต้องมีปฏิภาณไหวพริบดีสามารถตอบโต้ยกเหตุผลมาหักล้างฝ่ายตรงข้ามได้ ต่อมา มีการเพิ่มผู้ลำขึ้น อีกหนึ่งคน อาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้การลำเปลี่ยนเป็นเรื่องชิงรักหักสวาทชู้ยาดผัว เรียกว่าลำชิงชู้ หมอลำกลอนเป็นการลำของหมอลำโดยใช้กลอนลำ 3 อย่างเป็นหลัก คือ กลอนรำ กลอนตัด กลอนเถื่อน โดยทั่วไปมีผู้แสดง 2 คน คือ หมอลำฝ่ายหญิง และหมอลำฝ่ายชาย

3. หมอลำหมู่ หมอลำหมู่เป็นหมอลำที่ใช้ผู้แสดงหลายคนแสดงเป็นเรื่องราวนิทานพื้นบ้านหรือเรื่องราวที่ผูกขึ้น โดยสมมุติตนเป็นตัวละครในท้องเรื่องมีฉากประกอบ แต่งกายคล้ายลิเกดำเนินเรื่องอย่างลิเกแต่ร้องเป็นหมอลำ

สุกิจ พลประถม (2538 : 149) กล่าวถึง การแสดงหมอลำหมู่เป็นการแสดงของหมอลำหลายคน เมื่อเปรียบเทียบกับการแสดงหมอลำพื้นที่มีหมอลำเพียงคนเดียวหรือ

หมอลำกลอนที่มีหมอลำ 2-4 คน ลำหมู่ หมายถึง การแสดงการลำด้วยหมอลำหลายคนหรือ ที่เรียกว่าเป็นคณะเป็นการแสดงที่มีเรื่องราวมีตัวละคร (หมอลำ) แสดงบทบาทในท้องเรื่อง ใช้กลอนลำบรรยายเรื่องราวบางที่ถูกรเรียกว่า “ลำเรื่องต่อกลอน” สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นจากการนำเอารูปแบบการแสดงลำพื่นกับการแสดงลิเกของภาคกลางมาผสมผสานกัน และได้พัฒนารูปแบบการแสดงมาตาม กระแสความต้องการของผู้ชม เช่น บางคณะเน้นการลำการแสดงทางด้านกรร้องเพลง ประกอบดนตรีสากลมากขึ้นไปจนพัฒนากลายเป็นวงดนตรีลูกทุ่ง แต่บางคณะก็เน้นการลำตามกลอนลำแสดงให้ สมจริงตามบทบาทการแสดง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540 : 209) กล่าวว่า หมอลำที่ประยุกต์พัฒนาการมาตามกระแสสังคม เพื่อรักษาตลาด คือ หมอลำหมู่โดยยุคแรกของการแสดงหมอลำหมู่ คือ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงลิเกในด้านเครื่องแต่งกาย จึงเรียกว่า ลิเกลาว ต่อมาสังคมนิยมเพลงลูกทุ่งหมอลำหมู่จึงปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้ผสมผสานกับการแสดงดนตรีลูกทุ่งเกิดเป็นลูกทุ่งหมอลำ มีการลำสลับกับการร้องเพลงลูกทุ่งมีการแสดงตลกหน้าเวทีเลียนแบบดนตรีลูกทุ่งทุกกระเปียดนี้มีการปรับท่าพ้องเป็นการเดินตามจังหวะเพลงมีการโชว์ทางเครื่องมีการใช้เครื่องดนตรีสากล เช่น ออร์แกน กีตาร์ เบส กลองชุด ทรัมเปต

ธรรมจักร พรหมพวย (2544 : เว็บไซต์) กล่าวถึง หมอลำหมู่ มาจากหมอลำพื่นที่เพิ่มผู้ลำมากขึ้นเล่นเป็นเรื่องราว โดยให้คนแสดงเป็นตัวละครแต่งกายตามลักษณะตัวละครบ้าง เรียกว่า หมอลำเวียงหรือหมอลำเรื่องต่อกลอนเป็นการแสดงที่เคร่งครัดต่อวิธีการแสดงและบทบาทมากที่สุด

ทินกร อัดไพบูลย์ (2550 : เว็บไซต์) กล่าวถึง ลำหมู่ เป็นการลำที่มีผู้แสดงเพิ่มมากขึ้นจนเกือบครบตามจำนวนตัวละครที่มีในเรื่อง มีเครื่องดนตรีประกอบเพิ่มมากขึ้นเช่น พิณ (ซุง) กลอง การลำมี 2 แนวทาง คือ ลำเวียง เป็นการลำแบบลำกลอน หมอลำแสดงเป็นตัวละครตามบทบาทในเรื่องการดำเนินเรื่องค่อนข้างช้า แต่ก็ได้อรรถรสของละครพื้นบ้านหมอลำได้ใช้พรสวรรค์ของตัวเองในการลำ ทั้งทางด้านเสียงร้องปฏิภาณไหวพริบ และความจำเป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุ

หมอลำหมู่ เป็นการแสดงหมอลำหลายคนแต่ละคนแสดงตามบทบาทในท้องเรื่อง เรื่องที่แสดงมักเป็นเรื่องราววรรณกรรมอีสานหรือชาดก แต่ปัจจุบันเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ใช้แคนเป่าประกอบการลำ และใช้เครื่องดนตรีสากลประกอบการแสดงด้วย

4. หมอลำเพลิน หมอลำเพลินเป็นหมอลำที่มีทำนองลำรวดเร็วคึกคักเร้าใจ เรียกว่า ทำนองลำเพลิน มีการพ้องในขณะลำ และพ้องสลับลำการแต่งกายคล้ายลิเก ฝ่ายหญิงสวมกระโปรงสั้นหรือแต่งกายตามสมัยนิยม

สุกิจ พลประถม (2538 : 152) กล่าวถึง หมอลำเพลิน ว่าเป็นการแสดงของหมอลำคณะที่มีการประยุกต์และวิวัฒนาการการลำมาจากลำเรื่องต่อกลอนหรือหมอลำหมู่ ซึ่งกลอนลำเพลินไม่เน้นสาระของกลอนลำ แต่เน้นจังหวะลีลาที่กระชับฉับไวของการลำจึงทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ที่สนุกสนานซึ่งถูกใจวัยรุ่นหนุ่มสาว สาวหมอลำที่แต่งกาย ด้วยชุดกระโปรงสั้นแบบทันสมัย ซึ่งบางครั้งชาวบ้านเรียก หมอลำเพลิน ว่า “หมอลำกกาขาว”

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน (2542 : 3941) อธิบายไว้ว่า หมอลำเพลินว่าเป็นการลำที่มีวิวัฒนาการมาจากลำเรื่องต่อกลอนอีกทีหนึ่ง โดยประยุกต์ลักษณะการแสดงให้คล้ายเข้าหาการแสดงของมหรสพอื่นที่กำลังเป็นที่ชื่นชอบของประชาชน อย่างเช่น

1. ทำนองลำและจังหวะลำ ได้รับอิทธิพลจากเพลงป๊อป เพลงร๊าวงและเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลาง

2. การดำเนินเรื่องทำให้กระชับรวดเร็วคล้ายกับภาพยนตร์ โดยตัดทำร้ายรำ และการลำที่แสดงออกถึงความดงามอย่างประณีตแต่เย็นเยื่อออก

3. การแต่งกายได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงร๊าวงหรือหางเครื่อง(ผู้เต้นรำประกอบ) ของวงดนตรีลูกทุ่ง คือ นุ่งน้อยห่มน้อย

4. ดนตรีบรรเลงคลอได้รับอิทธิพลมาจากวงดนตรีร็อค คือเปลี่ยนจากการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านไปเป็นการใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าจำพวกกีตาร์ คีย์บอร์ดและกลองชุด การแสดงลำเพลินต้องแสดงบนเวทีที่มีฉากหลังเช่นเดียวกันกับการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนแต่ไม่พิถีพิถันเรื่องฉากปล่อยตัวละครออกมาลำ และการเจรจาดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วส่วนใหญ่จะย่นลำและเจรจาอยู่หน้าไมโครโฟนซึ่งแขวนห้อยลงมาจากราวกึ่งกลางเวทีเนื้อเรื่องของกลอนลำอาจไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องนิทานหรือนิยายที่กำลังแสดงอยู่ก็ได้กล่าวคือหมอลำอาจคัดเอากลอนลำเพลินที่กำลังเป็นที่นิยมหรือกำลังโฆษณามาก็ได้ แต่พอถึงบทเจรจาต้องเจรจาเพื่อดำเนินเรื่องว่าตนสวมบทบาทอะไร กำลังทำอะไรสรุปว่าลำเพลินเดินเรื่องด้วยเรื่องด้วยบทเจรจาแต่กลอนลำออกนอกเรื่องก็ได้

ธรรมจักร พรหมพัว (2544 : เว็บไซต์) กล่าวถึง หมอลำเพลินถือเป็นหมอลำหมู่ชนิดหนึ่งแต่เป็นทำนองที่เย็นเยื่อเป็นลำทางยาวแต่มาใช้ทำนองลำที่คึกคักเร้าใจเพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นสำคัญใช้เครื่องดนตรีพิณแคนและกลองชุดเป็นหลัก ต่อมาพัฒนามาใช้วงดนตรีลูกทุ่งแทนนิยมใช้กลองตลาดหรือกลองแขกตามความสามารถ และชาวปัญญาของผู้แสดง

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2548 : 73) กล่าวว่าหมอลำเพลินเป็นหมอลำหมู่ที่ใช้ทำนองลำที่ครึกครื้นสนุกสนานการลำเพลินนี้มี 2 ทำนอง ทำนองเร็วสำหรับเดินเรื่องบางทีเรียกว่า ทำนองลำเดินหรือลำเดินกลอน ส่วนทำนองช้าเรียกว่าทำนองลำเพลินนางเอก หมอลำเพลินนิยมมุ่งกระโปรงสั้นเน้นเรื่องการเต้นเป็นสำคัญมีเครื่องดนตรีประกอบคือแคนพิณและกลองชุดในตอนหลังทั้งหมอลำหมู่แบบลำเวียงและลำหมู่แบบลำเพลินได้นำเอาวงดนตรีลูกทุ่ง มาแสดงเป็นส่วนหนึ่งของหมอลำหมู่โดยช่วงแรกแสดงดนตรีลูกทุ่งมีหางเครื่องเต้นประกอบ จากเวลาสามทุ่มไปจนถึงเที่ยงคืน หลังจากนั้นเป็นการแสดงหมอลำ หมอลำเพลินเป็นหมอลำที่ประยุกต์การแสดงจากหมอลำหมู่ใช้ทำนองลำเพลินประกอบการแสดงโดยกลอนลำเน้นที่จังหวะลีลาสนุกสนานของดนตรีมากกว่าเนื้อหาสาระของกลอนลำการแต่งกายหมอลำหญิงมุ่งกระโปรงสั้นใช้แคนพิณและเครื่องดนตรีสากลประกอบการลำ

5. หมอลำซิ่ง หมอลำซิ่งเป็นการแสดงลำกลอนประยุกต์มีการผสมผสานระหว่างการลำกับการร้องเพลงโดยมีเครื่องดนตรีสากลบรรเลงประกอบมีการเต้นรำของหางเครื่องและมีท่าเต้นที่สนุกสนานเร้าใจ

ประสาธ สายดั่ง (2535 : 19) ได้กล่าวรายงานถึงหมอลำซึ่งศิลปินพื้นบ้านอีสานประยุกต์ว่าหมอลำศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานก่อกำเนิดมาตั้งแต่ยุคใด ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่ได้สันนิษฐานว่า เกิดมาหลายชั่วอายุคนแล้วในยุคแรกหมอลำ เป็นหมอลำพื้น ลำอยู่กัพื้นดินมีผู้ชายคนเดียว ลำใส่แคนเนื้อหาสาระลำเป็นเรื่องนิทานพื้นบ้านลำตลอดทั้งคืนต่อมาได้พัฒนาเป็นหมอลำคู่มีชายจริงหญิงแท้ลำใส่ดนตรีคือแคนเหมือนเดิมแต่เนื้อหาของกลอนลำประกอบไปด้วยเรื่องราวประวัติศาสตร์เรื่องบาปบุญคุณโทษเรื่องการบ้านการเมืองการเกี่ยวพาราสีแทรกมุขตลก ขึ้นอยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของหมอลำแต่ละคน หมอลำคู่รุ่นเก่าที่มีชื่อเสียงได้แก่แคน ดาเหลา (เคนฮุด) ทองมาก จันทะลือ (ภูทา) ทองคำ เพ็งดี ฉวีวรรณดำเนิน สมาน หงษา บานเย็น รากแก่น เดชา นิตะอินทร์ หงรงค์ ไชยพรรค ต่อมา หมอลำคู่ได้ประยุกต์มาเป็นหมอลำซึ่ง ซึ่งก็เหมือนหมอลำคู่ทุกอย่างแต่นำเอากลองชุดกีตาร์เบสมาเพิ่มเข้ากับดนตรีแคนดั้งเดิม เนื้อหาสาระการลำผดแผกจากหมอลำคู่ตรงที่มีการแทรกการร้องเพลงลูกทุ่งหมอลำ เพลงลูกทุ่งเข้ามาผสมผสานมีการเต้นรำประกอบวงดนตรี และสลับการลำ หมอลำซึ่งที่ได้รับความนิยมจากคนฟังฝ่ายชายต้องรูปหล่อเสียงดี ฝ่ายหญิงต้องหน้าตาสวยระดับนางเอกหนึ่งไทย เป็นโสด เสียงดี เต้นรำ ยั่วยวนคนฟังได้ดี กลอนลำต้องสนุกสนานแทรกมุขตลก แทรกคำสองแง่สองง่าม สามารถร้องเพลงลูกทุ่งหมอลำเพลงลูกทุ่งได้หลายสไตล์ สมัยอดีตหมอลำคู่ ได้รับความสนใจเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ แต่เมื่อตัดแปลงมาเป็นหมอลำซึ่งบรรดาวัยรุ่นทั้งหญิงชาย หันมาให้ความสนใจจากหน้ามือเป็นหลังมือ

ธรรมจักร พรหมพัว (2544 : เว็บไซต์) กล่าวว่า เมื่อลำกลอนเกิดชบเซา เพราะมีคู่แข่ง เช่น ภาพยนตร์ ลำหมู ลำเพลิน และดนตรีลูกทุ่ง หมอลำจึงต้องประยุกต์เอา เพลงลูกทุ่งเข้ามาผสมผสานนำกลองชุดมาตีให้จังหวะ และประกอบกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ชาวอีสานเข้ามาอยู่ในเมืองหลวงมากขึ้นสัมผัสกับเพลงลูกทุ่งและลูกกรุงหลากหลายเมื่อกลับสู่บ้านเกิดก็ขอเพลงเหล่านี้จากหมอลำ หมอลำจึงต้องพัฒนาสามารถเล่นเพลงลูกทุ่งเหล่านี้ได้ตามคำขอด้วยหมอลำซึ่งแพร่หลายอย่างรวดเร็ว เพราะจังหวะที่เร้าร้อนจนกลายเป็นตระกูลหมอลำใหม่ขึ้น มีคนนิยมทั่วทั้งอีสานเป็นประวัติการณ์

ทินกร อุตโพบูลย์ (2550 : เว็บไซต์) กล่าวถึง หมอลำซึ่งหลังจากที่หมอลำคู่และหมอลำเพลินค่อยเสื่อมความนิยมลงไป อันเนื่องมาจากการก้าวเข้ามาของเทคโนโลยีวิทยุโทรทัศน์ทำให้ดนตรีสตริงเข้ามาแทรกในวิถีชีวิตของชาวอีสาน ความนิยมชมการแสดงหมอลำค่อนข้างลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจนจนเกิดความวิตกกังวลกันมากในกลุ่มนักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน แต่แล้วมนต์ขลังของหมอลำก็ได้กลับมาอีกครั้งด้วยรูปแบบที่สะท้อนวงการด้วยการแสดง ที่เรียกว่า ลำซึ่ง ซึ่งเป็นวิวัฒนาการของการลำคู่เพราะใช้หมอลำ 2-3 คน ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมให้จังหวะเหมือนลำเพลินมีทางเครื่องเหมือนดนตรีลูกทุ่งมีกลอนลำสนุกสนานมีจังหวะอันเร้าใจทำให้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งระบาดไปสู่การแสดงพื้นบ้านอย่างอื่นทำให้ต้องประยุกต์ปรับตัว เช่น เพลงโคราชกลายมาเป็นเพลงโคราชซิ่ง กันตรึมก็กลายมาเป็นกันตรึมร็อคหนังปราโมทัย (หนังตะลุงอีสาน) กลายเป็นปราโมทัยซิ่ง ถึงกับมีการจัดประกวดแข่งขันบันทึกเทปโทรทัศน์ออกจำหน่ายกันอย่างแพร่หลายจนถึงกับมีบางท่านถึงกับกล่าวว่า “หมอลำไม่มีวันตายจากลมหายใจชาวอีสาน”

หมอลำซิ่ง เป็นการปรับเปลี่ยนจากหมอลำกลอนมาเป็นหมอลำแบบใหม่ โดยการนำเครื่องดนตรีตะวันตกประเภทวงสตริงเข้ามาผสมประกอบการเต้นที่เร้าใจ. ลำเต้ยคำว่า“ลำเต้ย”ประกอบด้วยคำสองคำคือ“ลำ”กับ“เต้ย”คำว่า“ลำ”ในภาษาอีสานหมายถึง การขับร้องด้วยทำนอง และภาษาพื้นบ้านอีสาน โดยมีแคนเป่าประกอบทางประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวใช้คำว่า“ลำ”ในความหมายเดียวกันเช่น ลำสีพันดอนลำคอนสะหวัน ลำสาละวัน แต่ส่วนทางตอนเหนือของลาว เรียกการขับร้องว่า“ขับ”เช่น ขับหุ้มหลวงพระบาง ขับรึม (ศูนย์วัฒนธรรม. 2521 : 39-45) ส่วนคำว่า“เต้ย” มีความหมาย 2 อย่างคือ“เต้ย”หมายถึงทำนองลำชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกตามที่อยู่ของผู้ลำเช่นเต้ยพม่าเต้ยมอญเต้ยหัวโนนตาลและ“เต้ย”หมายถึงพูดเกี่ยวถ้าไปพูดเกี่ยวสาวเรียกไปเต้ยสาว

ลำเต้ย หมายถึง การขับร้องหรือการลำเกี่ยวพาราสักันระหว่างหญิงชาย ลำเต้ยมีทำนองลำแบบหนึ่งที่มีการเอื้อนเสียงเป็นช่วงตอนแต่ละท้องถื่นมักมีทำนองเพี้ยนกันไป เช่น เต้ยพม่าเต้ยหัวโนนตาลเต้ยคอนสวรรค์เต้ยชัยภูมิ เป็นต้น

ลำเต้ย เป็นการลำที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ในปัจจุบันยังใช้ลำเต้ย ในการแสดงการลำโดยทั่วไป โดยหลังจากการลำทางยาวของหมอลำกลอนฝ่ายชายจบลงก็ต่อท้ายด้วยการลำทางยาวของหมอลำฝ่ายหญิง หลังจากนั้นฝ่ายหญิงก็ต่อด้วยลำเต้ยจากเนื้อหาของกลอนลำเต้ยแสดง ให้เห็นว่าลำเต้ยจะลำเป็นตอนสุดท้ายของการลำอย่างแน่นอน (สุกิจ พลประถม. 2538 : 153-154)

กลอนลำ

กลอนลำเป็นบทร้อยกรองซึ่งประพันธ์โดยครูผู้แต่งกลอนลำกลอนลำที่หมอลำใช้ลำในการแสดงโดยทั่วไปมีรูปแบบฉันทลักษณ์ 3 อย่าง คือแบบกลอนร่ายแบบกลอนตัด และแบบกลอนเงื่อนไข

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2526 ก : 1-78) กล่าวถึง กลอนลำที่หมอลำใช้เป็นทำนองหลัก 4 ทำนอง ได้แก่ ทำนองลำทางยาว ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำเต้ย และทำนองลำเพี้ยนลักษณะของกลอนลำมี กลอนร่าย กลอนกาพย์ กลอนเงื่อนไข นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง สำเนียงการลำ (वाद) ไว้ว่า หมอลำมีสำเนียงลำที่เป็นหลัก 2 สำเนียง คือ สำเนียงขอนแก่น (वादขอนแก่น) และสำเนียงอุบล (वादอุบล) ส่วนเรื่องดนตรีประกอบการลำ คือ แคน ได้กล่าวถึง ลายแคนหรือทำนองของเพลงแคนซึ่งแยกเป็น 4 ทำนอง (ลาย) ได้แก่ เพลงพรรณนาภาพพจน์ เพลงเต้ยเพลงหลัก ในส่วนของกลอนลำยังได้รวบรวมกลอนลำที่มีชื่อเสียงเป็นหมวดหมู่ ซึ่งประกอบด้วยลำทางสั้น ลำทางยาว และลำเต้ย ซึ่งมีทั้งกลอนลำในประเทศ และกลอนลำจากประเทศลาว

ทินกร อัดไพบูลย์ (2550 : เว็บไซต์) กล่าวถึง กลอนลำที่นำมาลำมีมากมายหลายอย่าง ซึ่งไม่สามารถกล่าวนับหรือแยกแยะได้หมด จึงได้แบ่งกลอนลำเป็น 2 ประเภท คือ

1. กลอนสั้น คือ คำกลอนที่สั้นใช้สำหรับลำเวลาว่างเล็ก เช่น งานทำบุญบ้านหรืองานประจำปี เช่น งานบุญเดือนหก เป็นต้น กลอนสั้นมีดังต่อไปนี้กลอนขึ้นลำ กลอนลงลำ กลอนลำเหม็ดคิ่น กลอนโต้น กลอนตึง กลอนต่ง กลอนอัศจรรย์ กลอนสอย กลอนหนังสือเจียง กลอนเต้ยหรือผญา ลำสีพันดอน ลำสั้นเรื่องติดเสน่ห์

2. กลอนยาว คือ กลอนสำหรับใช้ลำในงานการกุศล งานมหรสพ กลอนยาวนี้ใช้เวลาลำเป็นชั่วโมงบ้าง ครึ่งชั่วโมงบ้างหรือแล้วแต่กรณี ถ้าลำคนเดียว เช่น ลำพื้นหรือลำเรื่อง

ต้องใช้เวลาลำเป็นวันเป็นคืน ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องที่จะลำสั้น หรือยาวแค่ไหนแบ่งออกเป็นหลายชนิด
ดังนี้ กลอนประวัติศาสตร์ กลอนลำพื้นหรือลำเรื่อง กลอนแข็ง กลอนส้อง กลอนเพอะ กลอนล่อง
ของ กลอนเฝ้าสาว และกลอนพ้อ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหมอลำกลอน

หมอลำกลอน (หมอลำชายหญิงที่ลำเกี่ยวกับเรื่องราวของความรัก ได้ตอบกัน)เป็น
การลำ 2 คน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หมอลำคู่ เป็นการร้องลำโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง
และใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการแสดง การร้องลำเป็นทำนองที่คล้องจองกัน การลำ ลำไป
ตามคำกลอนไม่ยว่นัก และเรียกทำนองที่คล้องจองกันว่า กลอนลำ มีการเรียกชื่อกันไปตาม
ทำนองกลอนลำว่า กลอนลำทางสั้น กลอนลำทางยาว และกลอนลำเตี้ย

ขั้นตอนการลำ ด้วยความเชื่อ และเคารพในครูบาอาจารย์ของชาวอีสาน เริ่มแรก
หมอลำจะต้องลำกลอนลำไหว้ครูก่อนซึ่งถือเป็นการยกครู หลังจากนั้นก็จะลำทางสั้นต่อและต่อด้วย
ลำทางยาว กลอนลำจะมีลักษณะเศร้าโศก จากนั้นถึงจะเป็นการลำเตี้ย เช่น

ลำแก้กลอน เป็นการร้องโต้ตอบกลอนลำกันกลอนต่อกลอน มีการใช้ความรู้
ความสามารถประสบการณ์ ปฏิภาณไหวพริบครบครันในการต่อกลอนแก้ถ้อยคำด้วยวาตะของ
กลอนลำ การแก้กลอนจะต้องใช้กลอนลักษณะเดียวกัน ถ้าหมอลำคนใดไม่สามารถแก้ กลอนลำได้
ต้องยอมแพ้

ลำโจทย์แก้ เป็นการร้องลำแบบถามตอบ หมอลำต้องมีความรู้ ความสามารถ
มากกว่าลำแก้กลอนอีก นอกจากจะต้องตอบคำถามแล้วยังต้องมีความรู้ ความสามารถทางวาตะศิลป์
อีกด้วย เรียกว่า ต้องมีความพร้อมในทุก ๆ ด้านรอบตัว

ลำเกี่ยว เป็นคำกลอนเกี่ยวพาราสี มีการชมความสวย ความงาม ยกย่อง เห็น
ออก เห็นใจ รัก ใช้กลอนลำทางสั้น การลำต้องสรรหากลอนลำที่ถือว่าเยี่ยมจริง ๆ ที่อีกฝ่าย
ได้ยิน ได้ฟังแล้วเห็นอกเห็นใจ และยอมรับความเห็นอกเห็นใจอย่างเช่น กลอนลำของหมอลำเคน
ดาเหล่า

ลำเตี้ย การลำเตี้ยเป็นการลำที่มีจังหวะช้า มีการลากเสียงในขณะที่มีการลำเตี้ย
และมีการเดินให้เข้ากับจังหวะกับเสียงแคน มีการออกท่าทางประกอบ หรือมีการรำวง หรือการ
เต้นประกอบจังหวะต่าง ๆ ลำเตี้ยแบ่งได้ ดังนี้

เตี้ยโขง เป็นเพลงแสดงความรักจากบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง

เตี้ยพม่า เป็นการดัดแปลงมาจากทำนองพม่าราชวณ

เตี้ยธรรมดา เป็นการเตี้ยในการลำกลอน

เตี้ยหัวโนนตาล หรือเตี้ยหัวดอนตาล ถือว่า เป็นการลำเตี้ยที่มีความ
ไพเราะ เป็นอย่างมาก มีต้นกำเนิดจากเมืองสีทันดอนในแขวงนครจำปาศักดิ์ ต่อจากนั้นถึงได้มี
ผู้นำมาแสดงลำเตี้ยที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

3.องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า การพัฒนา คือ การปรับปรุงให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นเจริญขึ้นกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนสามารถทำให้ครอบครัวชุมชนเข้มแข็งได้มีวัฒนธรรมเป็นฐานของการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข มีทั้งวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ และวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้มองไม่เห็น ซึ่งอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ คือ ภูมิปัญญา เป็นคติความเชื่อ โดยเฉพาะระบบคุณค่าซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หล่อหลอมเราทำให้เรามีความสุข การเสริมสร้างให้ครอบครัวเข้มแข็งเป็นหนทางที่สำคัญหนทางหนึ่งในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลง และการธำรงรักษาวัฒนธรรมเพราะสถาบันครอบครัวเป็นกลไกหลักประการหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นกลไกการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในระบบครอบครัว

คุณธรรม คือความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกลงในทางดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มาก ด้วยกิเลสซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

คุณธรรมตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมโดยทั่วไปจะระบุชื่อคุณธรรมว่า ความสะอาดใจ ความเมตตา กรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริตความเห็นอกเห็นใจความจริงใจความยุติธรรมความเที่ยงตรงความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทนความอดกลั้นความขยันการให้อภัยความเกรงใจการฝึกฝน และปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม ไม่จำเป็นต้องพะวงในการเรียกชื่อคุณธรรมเพราะเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนสามารถยึดถือปฏิบัติได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของลัทธิใดการฝึกฝนคุณธรรมควรฝึกตาม ความต้องการ และสภาพแวดล้อมประเทศไทย ในสมัยปัจจุบันกำลังมุ่งปลูกฝังคุณธรรมสำหรับประชาชน 4 ประการ เพื่อความร่มเย็นของชาติบ้านเมืองตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้

- 1)การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม
- 2)การรู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น
- 3)การอดทนอดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใด
- 4) การรู้จักละวางความชั่วความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมตามแนวคิดของอริสโตเติลนักปราชญ์ชาวกรีก ได้ให้แนวทางของคุณธรรม 4 ประการ คือ

- 1) ความรอบคอบ คือ รู้ว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ อะไรไม่ควรประพฤติปฏิบัติ
- 2) ความกล้าหาญ คือ ความกล้าเผชิญต่อความเป็นจริง
- 3) การรู้จักประมาณ คือ รู้จักควบคุมความต้องการ และการกระทำให้เหมาะสมกับสภาพ และฐานะของตน
- 4) ความยุติธรรม คือ การให้แก่ทุกคนตามความเหมาะสม

การพัฒนาบุคคลด้วยคุณธรรมต้องฝึกฝนให้มีความรู้สึกตระหนักรู้ว่าอะไรดี อะไรควร อะไรไม่ดี และปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกที่ควรให้เป็นปกติวิสัย การพัฒนาในสิ่งดังกล่าวควรใช้สิ่งโน้มนำให้มีคุณธรรม มีความระลึกได้ว่าอะไรไม่ควร และความรู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ผู้หวังความสุข ความเจริญ และความมั่นคงแก่ตนเอง และประเทศชาติต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับบุคคลที่พึงประสงค์ขององค์กร องค์กรควรให้การส่งเสริมสนับสนุน และชักจูง ให้บุคลากรขององค์กรสนใจคุณธรรม และพร้อมปฏิบัติกับชีวิตการทำงานของตนเอง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การต่อยอดความรู้นี้ได้ถูกพัฒนาเป็นเครื่องมือเพื่อใช้เป็นแนวทาง และหลักการ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เข้าด้วยกัน จากการทบทวนเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องพบว่า มีผู้นิยามความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ค่อนข้างหลากหลาย และแตกต่างกันไปตามบริบทของปรากฏการณ์ อาทิ ในองค์กร ชุมชน สังคม หรือโลก เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ มุ่งที่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนเพื่อให้สามารถสร้างผลผลิต เชิงสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมกลุ่มที่ตนอยู่ร่วมเป็นสำคัญ (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2546 : 25-30)

การพัฒนาวัฒนธรรมในงานพัฒนาชนบท วัฒนธรรมมีทั้งส่วนที่มองเห็น (วัฒนธรรมที่เป็นองค์วัตถุ) และส่วนที่มองไม่เห็น (วัฒนธรรมที่เป็นองค์ความเชื่อหรือคุณค่า) ส่วนที่มองเห็นก็เช่นการแต่งตัว การแสดง การฟ้อนรำทำเพลง เครื่องถ้วยโอ้อวม เครื่องเย็บปักถักร้อย การวาดเขียน สถาปัตยกรรม พิธีกรรม และพิธีการ ตลอดจนรูปแบบของการทำมาหากิน และการร่วมมือ

ส่วนที่มองไม่เห็นก็คือ เรื่องที่คนคิดอย่างไรกับธรรมชาติกับสังคม และกับตัวเองซึ่งเรียกว่า คุณค่า และตัวคุณค่านี้อยู่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม

หลักการสำคัญของวัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท มีดังต่อไปนี้

- 1) วัฒนธรรมไม่ใช่เครื่องมือของการพัฒนา แต่การพัฒนา

วัฒนธรรม คือ

การพัฒนา ในตัวของมันเอง

- 2) การพัฒนาวัฒนธรรมต้องให้ความสำคัญกับการมองจากข้างในโดยเจ้าของวัฒนธรรมในที่นี้ก็คือ ชาวบ้านเองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาวิเคราะห์ คนภายนอกอาจมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุน

- 3) วัฒนธรรมมีทั้งส่วนของการพัฒนาสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้ (วัฒนธรรมองค์วัตถุ)และที่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ (วัฒนธรรมองค์คุณค่า) การพัฒนาวัฒนธรรมจึงต้องทำทั้งสองส่วน และจะต้องไม่มองอย่างแยกเป็นส่วน เช่น แยกร่างกายออกจากจิตใจ แยกวัตถุสิ่งของออกจากคุณค่าที่ชาวบ้านให้ต่อสิ่งนั้น

วิธีการพัฒนาวัฒนธรรม สามารถทำได้โดยใช้ปัญญา ค้นหาทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุที่มองเห็นจับต้องได้ และวัฒนธรรมทางคุณค่าที่มองไม่เห็นจับต้องไม่ได้แล้วฟื้นฟูประยุกต์หรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใหม่บนรากฐานเดิม โดยชาวบ้าน พระ นักพัฒนา ปัญญาชนท้องถิ่น

และนักวิชาการ ล้วนสามารถมีบทบาทร่วมได้ (อภิชาติ ทองอยู่. 2527 : 31-35)

พลังทางวัฒนธรรมเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่หากทั้งคนใน และคนนอกช่วยกันค้นหา พื้นฟู ประยุกต์ และประดิษฐ์สร้างเสริมขึ้นมาเป็นพลังที่แผ่เร้นอยู่ในสังคมที่มีค่ายิ่ง เป็นพลังที่สามารถ นำมาพัฒนาทั้งชุมชนชนบท ชุมชนเมือง และประเทศชาติโดยรวม หากแต่ผู้ที่เข้าใจในเรื่องนี้แล้ว จะต้องทำให้คนทั่วไปเข้าใจตระหนักในพลังนี้ด้วย แล้วร่วมกันใช้ปัญญาที่มีคุณธรรมกำกับมาพัฒนา วัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรสำคัญที่ไม่อาจตีราคาได้นี้ นำเราท่านทั้งหลายไปสู่ความเจริญงอกงาม และความสันติสุขร่วมกัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา นับเป็นการศึกษาทางด้านสังคม วัฒนธรรม ชนบธรรมนิยม ประเพณี ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงวิชาการว่า มนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกสังคม ต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความแตกต่างกันตามชนบธรรมนิยม ประเพณี ความเชื่อ ดังนั้น มนุษย์ในแต่ละสังคมอาจจะมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไปได้ ซึ่งโดยทั่วไปมนุษย์ในสังคม เชื้อชาติ ชุมชนทั้งหลายที่อยู่ใกล้เคียงกัน มักจะมีวัฒนธรรม การดำรงชีพ ชนบธรรมนิยม ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ส่วนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลกันออกไป มักจะมีวัฒนธรรม การดำรงชีพ ชนบธรรมนิยม ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน ส่วนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลกันออกไป มักจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน จึงเป็นเหตุให้บางครั้งการ สื่อสารความสัมพันธ์กันของมนุษย์ในสังคมที่ใกล้เคียงกัน จะมีความเข้าใจกันง่ายกว่าชุมชนหรือสังคม ที่อยู่ห่างกันออกไป ด้วยเหตุที่เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั่นเอง

โดยทั่วไปเรื่องเกี่ยวกับ ชนบธรรมนิยม ประเพณี ความเชื่อ การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่บุคคล ในสังคมสร้างให้กับชุมชน อาทิ ภาษา การละเล่น พิธีกรรม งานฝีมือ ตลอดจนดนตรี และการแสดง พื้นบ้าน พื้นเมืองทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้จะมีการสืบทอดกันอย่างต่อเนื่องตลอดมา โดยการส่งต่อกัน แบบปากต่อปาก หรือแบบมุขปาฐะ ซึ่งมักจะไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ลักษณะของสาขาศิลปะ ประเพณี ในหลาย ๆ สังคมได้สูญหาย หรือเสื่อมสลายไปกับกาลเวลาได้โดยง่าย ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และการสืบทอดข้อมูลวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม องค์ความรู้ และแนวคิดในด้านสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มาใช้เป็นแนวทางในการวิจัยในด้านการอนุรักษ์และการสืบทอดในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจาก การศึกษาลักษณะเฉพาะ ทางด้านดนตรีพื้นบ้าน พื้นเมืองของในแต่ละท้องถิ่นนั้น ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า มักจะมีการเกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และบทบาทหน้าที่ของดนตรี ที่นำมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่ง จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของดนตรีที่มีในสังคมได้เด่นชัดยิ่งขึ้น งานเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์และการ สืบทอดวัฒนธรรมนี้ หลายประเทศใช้มิติวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา โดยการสร้างสำนักทางวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชน โดยการปลูกฝัง วิธีคิดอย่างมีเหตุผลเป็นระบบรู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และมีความสุขบนพื้นฐานคุณค่าของวัฒนธรรม แนวทางในการพัฒนา วัฒนธรรม อาจแบ่งเป็น 3 แนว คือ

1. พัฒนาการโดยกระบวนการศึกษา การปฏิบัติ และการฝึกหัดอย่างต่อเนื่อง สิ่งนี้เป็นเรื่องที่สำคัญในการสร้างคนให้รู้สึกรัก และต้องการที่จะสืบสานวัฒนธรรมให้อยู่อย่างยั่งยืน การบรรจุเรื่องราว สืบทอดวัฒนธรรมไว้ในหลักสูตร เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ ได้ฝึกหัด และถือเป็นแนวปฏิบัติจะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในการดำรง รักษา วัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ ได้อย่างดี

2. พัฒนาให้เข้าใจถึงแก่นแท้อย่างแจ่มแจ้ง รวมทั้งการยกระดับสนิยม และความงามทางสุนทรียศาสตร์ การปลูกฝังในเรื่องนี้ จะทำให้เยาวชนเข้าใจความเป็นมาของวัฒนธรรมแต่ละแขนง เป็นเหตุให้เกิดผลและแนวทางที่ถูกต้องในการพัฒนา ทั้งนี้การยกระดับความคิด สติปัญญาตลอดจนรสนิยมของผู้คนให้สูงขึ้น เพื่อให้การพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมสูงขึ้นไปด้วยนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่แนวคิดในการพัฒนานั้น จะต้องให้มีความสัมพันธ์ กลมกลืนกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่

3. พัฒนาให้คนในชาติเรียนรู้วัฒนธรรมโลก วัฒนธรรมของคนต่างสมัย หรือต่างเผ่าพันธุ์ เช่น การเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเราต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะได้รู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และแนวคิดของชาติต่าง ๆ แนวทางในการอนุรักษ์ พัฒนา และปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น ของเพื่อนบ้าน และของนานาประเทศ กันนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันมรดกทางศิลปวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่าง องค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ และองค์กรระหว่างประเทศให้จัดทำเป็นอนุสัญญาบ้าง ข้อเสนอแนะบ้าง และกฎบัตรระหว่างชาติบ้าง ซึ่งประเทศสมาชิก อาจนำไปศึกษาและใช้ปรับปรุงการวัฒนธรรม ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโลก (นิคม มูลิกะคามะ. 2545 : 202-203)

ด้วยเหตุนี้การอนุรักษ์ สืบทอด สร้างสรรค์ และพัฒนางานศิลปวัฒนธรรม ให้ดำรงไว้ซึ่งจารีตประเพณี ด้วยการศึกษาค้นคว้า วิจัย จัดระบบองค์ความรู้ เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรม มรดกทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น และส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงเป็นงานที่สำคัญในการรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของโลกไว้ให้สมบูรณ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ จึงมีความจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเมื่อสมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะถือวิธีการปฏิบัติแบบใดนั้น แต่ไม่สามารถในการตกลงเกี่ยวกับรายละเอียดได้ในทุก ๆ เรื่อง หลักที่สมาชิกของสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวประกอบการประพฤติกฎปฏิบัติ ก็คือ บรรทัดฐาน และค่านิยม บรรทัดฐาน คือ แนวทางในการตัดสินใจ และข้อตกลงในการปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน ส่วนค่านิยม คือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงาม สิ่งเหล่านี้จะเป็นภารกิจที่มีความเกี่ยวข้องในการสร้างจิตสำนึกของคนในสังคม ให้เห็นความสำคัญในการธำรง รักษา พัฒนา สืบสาน เลือกรสรวัฒนธรรมให้สมกับชีวิตความเป็นอยู่ โดยการรณรงค์ ส่งเสริม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

1. พัฒนา ส่งเสริม คุณภาพมาตรฐานทางวัฒนธรรม
2. ประสานและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม
3. พัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่วัฒนธรรม
4. ส่งเสริม สืบสาน สนับสนุนการดำเนินงานวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา

การกำหนดแนวทางการดำเนินงานทางวัฒนธรรมข้างต้น เป็นวิธีการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ที่สามารถจะหาข้อมูลเพื่อนำไปศึกษา วิเคราะห์ หรือนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ และสืบสานงานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป (กระทรวงวัฒนธรรม. 2546 : 105-117)

งานอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นการพิทักษ์รักษาและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิด ความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง เกี่ยวกับกิจกรรมหลักในการอนุรักษ์และการถ่ายทอดวัฒนธรรมมี ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
2. การจัดทำทะเบียนผลิตผลทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์
3. การจัดหางบประมาณสนับสนุนงานอนุรักษ์วัฒนธรรม
4. การรณรงค์ให้เกิดการตื่นตัว ตระหนักในคุณค่า และให้ความร่วมมือในงาน

อนุรักษ์วัฒนธรรม

5. การออกข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เอื้อต่องานอนุรักษ์วัฒนธรรม
6. การสร้างระเบียบเครือข่ายเพื่อสนับสนุนงานอนุรักษ์วัฒนธรรม
7. การประชาสัมพันธ์งานอนุรักษ์วัฒนธรรม
8. การยกย่องและเชิดชูเกียรติคุณบุคคลหรือหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในงาน

อนุรักษ์วัฒนธรรม

9. งานติดตามและประเมินผล

งานถ่ายทอดวัฒนธรรม หมายถึง การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองแล้วว่าดี และก่อให้เกิดประโยชน์ ไปใช้ในกระบวนการจัดการศึกษาเรียนรู้แก่เด็ก เยาวชน และคนในท้องถิ่น อันจะส่งผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่า และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับยุคสมัยกิจกรรมหลักในการถ่ายทอดวัฒนธรรม มีดังนี้

1. การศึกษาและกำหนดเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรแก่การถ่ายทอด
2. การพัฒนาวิธีการถ่ายทอดและสื่อเพื่อการถ่ายทอด
3. การรณรงค์ให้เกิดความตระหนักและความร่วมมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม
4. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนงานถ่ายทอดวัฒนธรรม
5. การอบรมครูและบุคลากรผู้เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดวัฒนธรรม
6. การจัดหางบประมาณในการถ่ายทอดวัฒนธรรม
7. การยกย่องและเชิดชูเกียรติคุณบุคคลหรือหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จในด้าน

การถ่ายทอดวัฒนธรรม

8. การประชาสัมพันธ์งานถ่ายทอดวัฒนธรรม
9. งานติดตามและประเมินผล

(กระทรวงวัฒนธรรม. เอกสารลำดับที่ 16/2551 : 42-44)

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีหลัก

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป เดิมจากการที่มนุษย์เราใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว และสังคม มีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนค้าขาย ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัสก่อให้เกิด การแพร่กระจายแล้ว เกิดการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง โดยได้มีนักคิดที่อธิบายถึง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ดังนี้ จี.เอลเลียท สมิท (G.Elliott Smith) วิลเลียม เจ. เพอร์รี่ (Rilliam J. Perry) และริเวอร์ส (W.H.R.Rivers) ชาวอังกฤษ (ยศ สันตสมบัติ. 2540 : 25) มีความเห็นว่า อียิปต์ถือเป็นจุดกำเนิดอารยธรรมชั้นสูงสุด ที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังชนชาติในโลก ด้วยการติดต่อค้าขายกันทำให้ความรู้ศิลปวิทยาการแพร่กระจายไปยังภูมิภาคทั่วโลก

สำหรับ ฟรีดริช แกรบ (Fritz Graeb) และวิลเฮล์ม ชมิทท์ (Wilhelm Schmidt) ชาวเยอรมันและชาวออสเตรีย มีความเห็นว่า จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมีได้มีเพียงจุดเดียวแต่มีหลายจุด แต่ละจุดกระจายวัฒนธรรมของตนออกไปรอบเป็นวงกลมเรียกว่า (Culture eircle หรือ Kulturkeis) วงรอบทางวัฒนธรรม โดยทั้งสองกลุ่มมีความเห็นว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคม มักไม่ค่อยมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่รู้จักคิดค้นสิ่งใหม่ของตนเอง แต่ค่อยลอกเลียนแบบผู้อื่นเสมอหรือ ที่เรียกว่า การหยิบยืมทางวัฒนธรรม

ในขณะที่ คลาร์ก วิสเลอร์ (Clark Wissler) อัลเฟรด โคลเบอร์ (Alfred Kroeber) ชาวอเมริกา (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540 : 99-101) มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากศูนย์กลางหรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ในที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึงโดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่ เพื่อสนองตอบจำเป็นขั้นพื้นฐาน ของคน ซึ่งวัฒนธรรมจะแพร่กระจายไปในทุกพื้นที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น และไม่จำเป็นต้องแพร่กระจายในรูปแบบวงกลม การศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถใช้หลักวิธีการได้ ดังนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ แกะรอยพื้นที่ดูสถานที่ และอาณาเขตรอยต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเกิดวัฒนธรรมแบบผสมผสาน
2. ใช้ประวัติศาสตร์สืบค้น ช่วยให้ความเป็นมา และสนับสนุนการตีความ
3. การขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนสามารถบอกถึงพฤติกรรมของคนหรือผู้สร้าง และเรื่องราวในยุคสมัยนั้นได้ดี
4. ดูวิวัฒนาการของวัฒนธรรมว่ามีขั้นตอน และการเติบโตเป็นมาอย่างไร

วิธีทั้ง 4 หลักสามารถนำมาศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมเดียวกันหรือไม่ และวัฒนธรรมใดจะเป็นแม่บทของอีกวัฒนธรรมหนึ่งเพื่อหาวัฒนธรรมต้นกำเนิด

จากแนวคิด ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครุหมอลำกลอน : กรณีศึกษาศิลปินหมอลำกลอนในภาคอีสาน ได้ 4 แนวทาง ได้แก่

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นเพราะสภาพภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดเส้นการเดินทางของมนุษย์ที่จะนำวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เกิดจากปัญหาความยากจนความไม่พอเพียงต่อการยังชีพ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเพื่อความอยู่รอด
3. ปัจจัยทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรม และความรู้ใหม่ จากการไปศึกษาเรียนรู้ต่างถิ่นหรือการรู้จักแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม และการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่
4. ปัจจัยทางการเมืองการปกครอง เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเพราะ การมีถนนหรือระบบขนส่งที่ดีทำให้มีการติดต่อสื่อสารค้าขายแลกเปลี่ยน ช่วยให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นไปได้รวดเร็ว

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยเป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ และนำความเชื่อทางวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นหรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหลและผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกันจนเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับ และเข้มแข็งทางสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ถูกพัฒนาขึ้นโดยแรดคลิฟท์ บราวน์ (A.R.Radcliffe Brown) นิยปรณ วรณศิริ. 2540 : 108-111) โดยมีแนวคิดว่ารระบบสังคมต่าง ๆ ประกอบด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้นานโดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้างจะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรมทฤษฎีนี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและเสถียรภาพทางสังคมซึ่งตัวบ่งชี้ที่สำคัญได้จากข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาของแต่ละสังคมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีความผูกพันกันทางสังคม หรือมีความขัดแย้งระหว่างกัน แต่ยอมรับในความขัดแย้งนั้นและมีการจัดการต่อความขัดแย้งอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและทำให้สังคมทั้งหมดอยู่ต่อไปได้

ทฤษฎีรื่อง

ทฤษฎีความเข้มแข็งของวัฒนธรรม ของนายแพทย์ประเวศ วะสี (2538 ช 13-23) กล่าวถึงลักษณะ 8 ประการของวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง คือ

- 5.5.1 มีความหลากหลายกระจายอำนาจจึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
- 5.5.2 กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
- 5.5.3 ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
- 5.5.4 มีความบูรณาการ
- 5.5.5 สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน
- 5.5.6 มีการพัฒนาจิตใจและวิติปัญญาอันลึกซึ้ง
- 5.5.7 ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
- 5.5.8 เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ซึ่งขยายความแต่ละข้อดังต่อไปนี้

5.5.1 มีความหลากหลายกระจายอำนาจจึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
ในขณะที่ยานาจารัฐและอำนาจการเงิน พยายามรวมศูนย์และทำลายความหลากหลายวัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความเห็นตัวเองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตยเรื่องประชาธิปไตยจะมีแต่การเลือกตั้งเท่านั้นก็หาไม่ต้องส่งเสริมความหลากหลายและกระจายอำนาจ ซึ่งสังคมที่เน้นวัฒนธรรมมีลักษณะเช่นนั้นการเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

5.5.2 กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
ถ้าอยากพูดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ก็ต้องคิดว่าการแข่งขันที่เราเอาชนะได้ง่าย คือการแข่งขันจากจุดแข็งของเราเอง ถ้าแข่งขันในจุดแข็งของคนอื่นก็ยากที่จะชนะ เทคโนโลยีไม่ใช่จุดแข็งของเรา จุดแข็งของเราที่คนอื่นไม่มีคือ วัฒนธรรมไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกับเรื่องกระจายอำนาจได้พูดกันมานานแล้วแต่ไม่มีมาตรฐาน และถ้าคิดมาจากมุมมองทางเศรษฐกิจก็คิดไม่ค่อยออก เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจายรายได้สูง วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้ เรื่องความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

- อาชีพของชาวบ้าน สิ่งใดที่ประชาชนเป็นอันมากปฏิบัติอยู่ถือเป็นวัฒนธรรมอาชีพที่ชาวบ้านเป็นอันมากปฏิบัติอยู่ก็เป็นวัฒนธรรม ถ้ามีการศึกษาสำรวจให้ทราบว่าชาวบ้านทำอะไรกันอยู่บ้างศึกษาวิจัยให้มีความรู้ในสิ่งนั้น ๆ ดีขึ้น ทำให้สามารถดัดแปลงปรับปรุงให้ดีขึ้นในทางที่ชาวบ้านจะได้ประโยชน์การอุตสาหกรรมถ้าพัฒนาขึ้นมาจากสิ่งที่ชาวบ้านทำหรือมีฐานอยู่ในวัฒนธรรม ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับคนจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับอุตสาหกรรมที่ขาดฐานของวัฒนธรรมที่ประโยชน์ตกอยู่กับคนจำนวนน้อยและต่างประเทศ

- ศิลปวัตถุและศิลปกรรมในวัฒนธรรมไทยมีศิลปวัตถุและศิลปกรรมที่สวยงามต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าหรือหัตถกรรมอื่น ๆ ดนตรีภาพวาดถ้าสังคมไทยเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ พยายามศึกษาและพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นก็ให้มูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก

- อาหารไทย อาหารก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง อาหารไทยนอกจากอร่อย จัดให้สวยงามได้ยังมีคุณค่าสูงทางสุขภาพ เพราะเป็นอาหารที่ได้ดูแลและมีส่วนประกอบที่เป็นยา ถ้าศึกษาให้เข้าใจสิ่งเหล่านี้ก็จะสื่อคุณค่าของอาหารไทยได้ดีขึ้น ถ้าเห็นคุณค่าและพัฒนาอาหารไทยจะก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

- สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยเป็นวัฒนธรรมไทยปีหนึ่งประเทศไทยใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพกว่า 100,000 ล้านบาท ในจำนวนนี้หลายหมื่นล้านบาทใช้ไปเพื่อเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หลายอย่างไม่จำเป็นไม่มีประสิทธิภาพหรือมีโทษถ้าสนับสนุนสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย นอกจากจะประหยัดเงินตราเป็นหมื่นล้านบาทต่อปีแล้ว ยังกระจายรายได้ไปให้กับชาวบ้านที่ปลูกสมุนไพร และมีส่วนในกระบวนการเตรียมและกระจายยาและบริการ

- ข้าวของเครื่องใช้แบบชาวบ้าน ขณะนี้พลาสติกซึ่งเป็นของนอกวัฒนธรรมไทยเข้ามาตีตลาดเครื่องใช้ตามวัฒนธรรมมาแต่เดิม การใช้พลาสติกเป็นการกระจายรายได้และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพราะย่อยสลายได้ยาก กับอาจปล่อยสารพิษถ้าไม่ใส่อาหารร้อนจัด ถ้าใช้ใบตองกันให้มากจะกระจายรายได้เพราะชาวบ้านปลูกต้นกล้วยกันได้ง่ายทั่วไป ชาวบ้านไปตลาดหรือพระไปบิณฑบาตจะได้ถุงพลาสติกกลับมาจำนวนมาก ถ้านิยมใช้ตระกร้าหวายกันแบบเดิมของไทย จะกระจายรายได้ไปสู่ชาวบ้านและยังเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

- การท่องเที่ยว มักกล่าวกันว่าการท่องเที่ยวจะทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ควรจะจัดการให้การท่องเที่ยวทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประเทศเรามีวัฒนธรรมที่ดีนักท่องเที่ยวนำมาประเทศไทยควรได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีติดตัวไปด้วย เรามีครอบครัวและชุมชนที่อบอุ่น ซึ่งฝรั่งไม่มีเราควรอนุรักษ์ความอบอุ่นของครอบครัวและชุมชนไว้สอนโลกเรามีความงามและวัตถุอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาเป็นอันมาก เราควรอนุรักษ์ไว้ให้ดี และฝึกอบรมคนไทยให้เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของพระพุทธศาสนาสามารถอธิบายและถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจคุณค่าอันสูงส่งก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย คือคนไทยมีความรู้มากขึ้นได้รายได้จากความรู้ นักท่องเที่ยวได้รับอรรถประโยชน์จากพระพุทธศาสนา ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในทุกท้องถิ่นในทุกจังหวัด เพื่อให้เข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งเมื่อเข้าใจคุณค่าอันลึกซึ้งก็จะหวงแหนและอนุรักษ์การท่องเที่ยวก็จะมีคุณภาพแห่งการพัฒนามากขึ้น

- ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมต้องมีชุมชนที่มีชีวิตเป็นผู้ปฏิบัติจะยั่งยืนและมีพัฒนาการ ไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงเท่านั้น อย่างคนชาวท่าลายชุมชนอินเดียนแดงไปหมด เหลือวัฒนธรรมอินเดียนแดง แต่การแสดง ซึ่งนับเป็นวัฒนธรรมที่ตายแล้ว ถ้าต้องการรักษาวัฒนธรรมไทยต้องส่งเสริมความเป็นชุมชนองค์กรชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน คือ หัวใจของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

โดยสรุป ถ้านิยมไทยจะก่อให้เกิดมูลค่า ทางเศรษฐกิจและประชาชนไทยอย่างมหาศาล นักเศรษฐศาสตร์น่าจะเข้ามาคำนวณมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ “นิยมไทย” เพื่อให้สาธารณะได้รับรู้และเกิดจิตสำนึก

5.3.3 ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นซึ่งย้อนไปให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรีในสภาพที่อำนาจรัฐและอำนาจเงินรวมศูนย์ ชุมชนท้องถิ่นจะไม่มีศักดิ์ศรี เป็นเพียงบ้านนอกหรือบริวารของกรุงเทพฯ และกรุงเทพฯ เป็นบริวารของลอนดอน นิวยอร์ก โตเกียว ฯลฯ การที่ผู้คนจะมีความสุขจะขึ้นอยู่กับเงินเยงอย่างเดียวก็หาไม่ แต่ขึ้นกับศักดิ์ศรีด้วย ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีคนทั้งประเทศก็จะมีเกียรติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวางอยู่ให้ผู้คน ลด ความเครียดและความขัดแย้งในสังคมลดลง

5.5.4 มีความเป็นบูรณาการ

ปัญหาของการพัฒนาเกิดจากความคิดและการกระทำแบบแยกส่วน และนำไปสู่ ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวในข้อ 2 วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องราวของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคม ที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการ ปฏิบัติร่วมกัน การปฏิบัติเป็นเรื่องราวของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป ทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5.5.5 สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน

เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะ ผสานหรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิ สัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ ธรรมชาติหมายถึงความหลากหลายและทั้งหมด (Holism) ความหลากหลายและความเป็นทั้งหมดก่อให้เกิดความสมดุล เมื่อสมดุลก็ยั่งยืน

สังคมแต่เดิมซึ่งดำเนินไปตามพื้นฐานวัฒนธรรมจึงมีความยั่งยืน แต่การพัฒนาใน ปัจจุบันแบบแยกส่วนได้ก่อให้เกิดความไม่บรรสานสอดคล้อง (Disharmony) และความไม่ยั่งยืน

5.5.6 มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจ และจิตวิญญาณวัดวาอาราม และ สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ไม่มีความสำคัญเท่าบาร์ ไนต์คลับ อบอบนวด ศูนย์การค้า คอนโดมิเนียม ฉะนั้น จึงสร้างตึกสูงค่าโบสถ์ ประชิตพระเจดีย์ เป็นต้น

5.5.7 ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

ตามที่กล่าวในตอนที 3 ว่า ต้นเหตุของความเสื่อมเสียทางศีลธรรมอยู่ในอำนาจทาง สังคมไม่ใช่ดุล ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณศีลธรรมได้ วัฒนธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะวัฒนธรรมมีชุมชนท้องถิ่น ดังได้กล่าวแล้วในข้อ 2 (7) ว่า วัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมืองค์กรชุมชน การมืองค์กรชุมชนทำให้ ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

5.5.8 เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้น คือ เป็นเรื่องราวของการ ส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นเรื่องของเศรษฐกิจแบบกระจายรายได้ เป็นเรื่องการส่งเสริมศักดิ์ศรีของ ชุมชนท้องถิ่น เป็นเรื่องบูรณาการที่ก่อให้เกิดความบรรสานสอดคล้องและความสมดุล เป็นเรื่อง ของ การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้งและเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้สังคม จึงเป็นการผดุง ศีลธรรม ศีลธรรมเป็นเรื่องของความถูกต้องทั้งหมดทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจ และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องวิชาการจริยธรรมเท่านั้น

5.6 ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion of Innovation) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาจากทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นักทฤษฎีคนสำคัญ คือ เอฟเวอร์เรทท์ เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Roger) นักวิชาการชาวอเมริกัน มีสาระสำคัญดังนี้

5.6.1 ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและจริยธรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจาก การแพร่กระจายของสิ่งใหม่ ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง และสังคมนั้นรับเข้าไปใช้สิ่งใหม่ ๆ นี้ คือ นวัตกรรมซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความคิด เทคนิค วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ กระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรม มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- มีนวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ที่จะแพร่กระจายไปสู่สังคมเกิดขึ้น
- การสื่อสาร โดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้
- ช่วงเวลาหนึ่งเพื่อให้คนในสังคมได้รู้จักนวัตกรรม
- เข้าสู่สมาชิกของสังคม

5.6.2 ปัจจัยในการยอมรับนวัตกรรม การยอมรับนวัตกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ บุคคล ระบบสังคม ระบบการสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา มีรายละเอียดในแต่ละประการ ดังนี้

บุคคล

บุคคลแต่ละคนจะรับนวัตกรรมแตกต่างกัน แม้ว่าจะอยู่ในสังคมเดียวกัน จากการศึกษาระยะเวลาในการยอมรับนวัตกรรมของชาวอเมริกัน พบว่า ระดับการรับนวัตกรรมของบุคคล สามารถแยกเป็นประเภทได้ ดังนี้

ประเภทที่ 1 กลุ่มที่สามารถรับแรกสุด (Innovators) เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมก่อนกลุ่มอื่น ๆ เป็นพวกชอบเสี่ยงหรือผจญภัย อาจเรียกว่า “พวกหัวไวใจสู้” กลุ่มนี้จะมีประมาณร้อยละ 2.50 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด

ประการที่ 2 กลุ่มยอมรับเร็ว (Early Adopters) เป็นกลุ่มที่ยอมรับนวัตกรรมต่อจากกลุ่มแรก จัดเป็นกลุ่มที่สามารถรับนวัตกรรมเร็วเช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นพวกที่ได้รับการยอมรับนับถือหรือเป็นผู้นำสังคม อาจเรียกว่า “พวกรอดูท่าที” คือ รอดูพฤติกรรมการรับของกลุ่มแรกก่อน ถ้ากลุ่มแรกยอมรับก็จะยอมรับเช่นเดียวกัน กลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 13.50 ของผู้รับนวัตกรรม ทั้งหมด

ประการที่ 3 กลุ่มใหญ่ที่รับก่อน (Early Majority) เป็นกลุ่มคนจำนวนมากกลุ่มแรกที่ยอมรับนวัตกรรม คือ มีจำนวนประมาณร้อยละ 34 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด เป็นพวกที่ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบและรอดูผลจากการรับนวัตกรรมของกลุ่มแรก และกลุ่มที่ 2 ถ้าหากได้ผลดีจึงจะยอมรับอาจเรียกว่า “พวกต้งหน้ารอดูผล”

ประการที่ 4 กลุ่มใหญ่ที่รับช้า (Late Majority) เป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่รับนวัตกรรมช้า คือ มีประมาณร้อยละ 34 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด เป็นพวกที่ขบถสงสัย ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ หวาดระแวงต้องรอให้คนส่วนใหญ่ที่รับนวัตกรรมไปแล้ว ได้รับประโยชน์หรือสบความสำเร็จจากการนำนวัตกรรมไปใช้ก่อน จึงจะยอมรับนวัตกรรมนั้น อาจจะเรียกว่า “พวกยอมทนหัวดื้อ” คือ ไม่ยอมรับนวัตกรรมง่าย ๆ ต้องรอจนกว่าคนส่วนใหญ่ ในสังคมยอมรับและประสบความสำเร็จก่อนจึงจะยอมรับ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานาน

ประการที่ 5 กลุ่มล้าหลัง (Leggards) เป็นกลุ่มที่รับนวัตกรรมหลังสุด เป็นพวกที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ แม้ว่าคนส่วนใหญ่ในสังคม จะยอมรับและเกิดผลดีแล้วก็ตาม ถ้าจะรับก็อาจจะเนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่น เมื่อยอมรับก็มักจะนวัตกรรมอื่นเข้ามาแทนที่อีกแล้ว อาจเรียกได้ว่า “พวกงอมืองอเท้า” ก็ได้ กลุ่มนี้มีประมาณ ร้อยละ 16 ของผู้รับนวัตกรรมทั้งหมด (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526 : 41-46)

เกี่ยวกับบุคคลที่ไม่ยอมรับนวัตกรรมนี้ Benno Galjart พบว่า มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ ความไม่รู้ในนวัตกรรม (Ignorance) ทำให้ไม่เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากนวัตกรรมนั้นขาดความสามารถที่จะรับ (Inability) เช่น ไม่มีความสามารถในการใช้งาน ไม่มีเงินทุนเพียงพอ ที่จะซื้อและบำรุงรักษา เป็นต้น ความไม่เต็มใจที่จะรับ (Unwillingness) เนื่องจากตนเอง มีผลประโยชน์จากการไม่ใช้นวัตกรรมอยู่แล้ว เป็นต้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 30)

- ระบบสังคม

ระบบสังคมประเภทต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการรับนวัตกรรม กล่าวคือ สังคมสมัยใหม่ระบบของสังคมจะเอื้อต่อการรับนวัตกรรม ทั้งความเร็วและปริมาณที่จะรับ เพราะมีบรรทัดฐานและระบบค่านิยมของสังคมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและนวัตกรรม ดังนั้น เมื่อมีสิ่งใหม่เข้ามาในสังคมก็จะยอมรับได้ง่าย ส่วนสังคมโบราณหรือสังคมประเพณีนา ซึ่งเป็นสังคมล้าหลัง จะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมสมัยใหม่ การรับนวัตกรรม จึงเกิดขึ้นได้ช้ากว่าและน้อยกว่าหรืออาจจะไม่ยอมรับเลยก็ได้

- ระบบการสื่อสาร

การสื่อสาร คือ การติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อหรือตัวกลางใดตัวกลางหนึ่ง การแพร่กระจายนวัตกรรมจึงเป็นการสื่อสาร รูปแบบหนึ่ง ที่นวัตกรรมนั้นแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม อันเป็นกระบวนการกระทำ ระหว่างกันของมนุษย์ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรมมาก ถ้าผู้ส่งและผู้รับนวัตกรรมมีความคิดก้าวหน้า มีระดับการศึกษาสูง มีความเป็นผู้มีอายุไม่มากนัก การรับนวัตกรรมก็จะเกิดขึ้นได้มากและรวดเร็ว แต่ถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามกับลักษณะที่กล่าวมาแล้ว การรับนวัตกรรมก็เกิดขึ้นได้น้อยและช้า หรืออาจจะไม่มีการยอมรับเลย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 25)

- นวัตกรรม

นวัตกรรมที่จะแพร่กระจายและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นแนวความคิด (Idea) และส่วนที่เป็นวัตถุ (Object) นวัตกรรมใดจะถูกยอมรับหรือไม่นั้น นอกจากจะเกี่ยวกับตัวผู้รับ ระบบสังคมและระบบการสื่อสารแล้วตัวของนวัตกรรมเองก็มีความสำคัญ นวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่ายมีลักษณะ ดังนี้

- ได้ประโยชน์มากกว่าของเดิมที่เข้ามาแทนที่ (Relative Advantage)
- สอดคล้องกับนวัตกรรมในสังคมที่จะรับ (Compatibility)
- ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก (Less complexity)
- สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อยได้ (Triability)
- สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย (Observability)

- ระยะเวลา

ระยะเวลามีอิทธิพลต่อการรับนวัตกรรม เพราะการที่บุคคลและสังคมจะรับนวัตกรรมหรือไม่ นั้น จะต้องใช้เวลาพิจารณาไตร่ตรองไม่ช่วงเวลาใดก็ช่วงเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ระยะเวลายังเป็นเครื่อง แสดงระดับหรือประเภทของบุคคลที่รับนวัตกรรมที่กล่าวมาแล้วอีกด้วย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 26)

5.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1 งานวิจัยในประเทศ

วันดีชาย อิมโอษฐ์ (2543 : 112) ได้ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อของเผ่าม้ง ผลการวิจัย สรุปได้ว่าม้งถือว่า “เค่ง” เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญที่สุด เชื่อว่าสามารถสื่อสารกับวิญญาณได้ ใช้เป่าใน พิธีกรรม ความเชื่อได้แก่ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายจึงมีพิธีกรรมถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่สุด มี เพลงสำหรับเป่า เวลาเช้า เวลาเที่ยง เวลาเย็น ห้ามเป่าปนกันหรือเล่นกัน ห้ามสตรีเป่าเค่งในงานศพ เป็นต้น

เจตชนินทร์ จิรสันติธรรม (2545 : 65) ศึกษาการถ่ายทอดทางดนตรี และ โอกาสในการบรรเลงดนตรีของชาวมูเซอเป็น การถ่ายทอดทางดนตรีที่มีลักษณะการถ่ายทอดด้วยวิธีปากเปล่า (Oral Tradition) มิได้มีการบันทึกเป็นตัวโน้ตหรืออักษรใดๆ แต่ชาวมูเซอบันทึกเรื่องราวในลักษณะ อื่นได้แก่ ตำนาน ประวัติความเป็นมาของเผ่า หรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆตามประเพณี นัก ดนตรีที่บรรเลงดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมนั้น ได้ยิน ได้ฟังและได้เห็นวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละ ชิ้นมาตั้งแต่เด็ก และจดจำเพลงต่างๆ รวมถึงวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรี จากนั้นเรียนเพิ่มเติมกับนัก ดนตรีที่มีความชำนาญซึ่งถือว่าเป็นครูจึงทำให้มีความสามารถในการบรรเลง โอกาสในการแสดงดนตรี ของชาวมูเซอมีโอกาสบรรเลงค่อนข้างจำกัด กล่าวคือสามารถพบเห็นได้ในพิธีกรรมใหญ่ๆ หรือที่ สำคัญตามคัมภีร์การประกอบดนตรีที่ระบุไว้ว่า งานที่ต้องใช้ดนตรีประกอบเท่านั้นได้แก่ งาน แต่งงาน พิธีบวช พิธีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในบรรดาพิธีกรรมทั้งหมด พิธีขึ้นปีใหม่ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งดนตรีของชาวมูเซอ จะมีลักษณะการบรรเลงแบบง่ายๆไม่ซับซ้อน

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2526 ข : 24-26) ได้กล่าวว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ หมอลำหมู้คือ แคน แต่ปัจจุบันหมอลำหมู้ส่วนมากใช้เครื่องดนตรีฝรั่ง เช่น กลองชุด ทรัมเป็ต แซกโซโฟน และกีตาร์ แต่เครื่องดนตรีฝรั่งพวกนี้จะใช้สำหรับประกอบดนตรีลูกทุ่งเสียส่วนมากกว่า การประกอบหมอลำหมู้ ส่วนมากใช้สายใหญ่ซึ่งช้าและเศร้า เช่นกันแต่ละคนระดับเสียง อย่งไรก็ ตามในฉากที่มีการฟ้อนรำหรือสนุกสนานหมอลำหมู้จะล่า ลำเต้ย ซึ่งเป็นเพลงรักสัน ๆ หมอลำแคนก็ จะเป่าลายเต้ย

ช้างตัน กุญชร ณ อยุธยา (2544 : 4) ศึกษาเรื่อง ฝูหลู แคนน้ำเต้าของชาวลีซู่ : กรณีศึกษาบ้านดอยล้าน ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะทางกายภาพ การสร้าง รูปแบบการบรรเลง ฝูหลู รวมทั้งลักษณะทางดนตรีของบทเพลงที่ บรรเลงโดยฝูหลู การเต็นรำประกอบการบรรเลงฝูหลู ตลอดจนการศึกษาความสัมพันธ์ของฝูหลูกับ สังคมลีซู่ ผลการศึกษาพบว่า ฝูหลูเป็นเครื่องดนตรีตระกูลเครื่องลม ที่มีระบบบันไดเสียง 5 เสียง มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ตัวน้ำเต้า ท่อเสียง 5 ท่อ และลิ้น ซึ่งกรรมวิธีการสร้างฝูหลู ล้วน แต่ใช้วัสดุและเครื่องมือที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น ส่วนบทเพลงฝูหลูเป็นเพลงที่มีทำนอง

สนุกสนาน โครงสร้างของเพลงมีท่อนเดียวบรรเลงซ้ำวนไปมา และแต่ละเพลงมีองค์ประกอบทางดนตรีครบถ้วน ทั้งทำนองเพลง การประสานเสียง และจังหวะ บทเพลงของผู้หลูใช้บรรเลงประกอบการเต้นรำ โดยชาวลีซูถือว่าเพลงผู้หลูกับการเต้นรำนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ลักษณะการเต้นรำของลีซู ก็คือ จับมือตอกัน แล้วเต้นเป็นวงกลม โดยคนเป่าผู้หลูซึ่งเป็นผู้นำการเต้นรำจะอยู่กลางวง การเต้นรำที่ถือว่าสำคัญที่สุดของชาวลีซู คือ การเต้นรำในช่วงเทศกาลปีใหม่ ความสัมพันธ์ของผู้หลูกับสังคมลีซู มี 2 ด้าน ด้านแรก ผู้หลูได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมของ ชาวลีซู คือ การแบ่งงานกันทำตามเพศ ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่ค่อนข้างมีความเท่าเทียมกัน และลักษณะนิสัยของชาวลีซูที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ด้านที่สอง เป็นการละเล่นรื่นเริงในพิธีต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และสร้างความบันเทิงทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล ผู้หลู ยังเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสเกี้ยวพาราสีกันและชาวลีซูยังใช้ผู้หลูในการกล่อมเด็กอีกด้วย

ชัยศักดิ์ ภูมุล (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแคนเชิงธุรกิจ ศึกษากรณี บ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า กระบวนการผลิตแคนเชิงธุรกิจ เป็นการประกอบอาชีพที่สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันผลิตเพื่อจำหน่าย ใช้เวลาผลิตตลอดทั้งปี ในฤดูการทำนาปริมาณการผลิตจะลดลง ตลาดการค้าแคนที่สำคัญเป็นตลาดภายในประเทศ ปัญหาการผลิตแคนเชิงธุรกิจ ได้แก่ ขาดแคลนวัสดุ วัสดุมีราคาสูง เครื่องมือที่นำมาใช้ในการผลิตไม่มีความเหมาะสมเพราะมีราคาแพง ปัญหาที่เกี่ยวกับการตลาดและการจำหน่ายมีการแย่งตลาด การขายสินค้า สินค้าราคาไม่เท่ากัน ปัญหาการลงทุน ต้นทุนการผลิตสูง (ชัยศักดิ์ ภูมุล.2543 : บทคัดย่อ)

สุกิจ พลประถม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา วิจัย เรื่องการเป่าแคนแบบพื้นบ้านอีสาน ผลการศึกษาพบว่า หมอแคนในภาคอีสาน มีขั้นตอนในการฝึก 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการเตรียมการเบื้องต้น และขั้นตอนการเป่าแคนลายสุดแสน

สุรศักดิ์ พิมพ์เสน (2532 : 125-130) ได้วิจัยการทำแคน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลสีแก้ว อำเภอมือ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนที่มีผลต่อการสร้างระบบเสียงของแคนโดยตรง ได้แก่ ขั้นตอนในการเตรียมลิ้นแคน และขั้นตอนในการเตรียมทุ้มแคน สำหรับขั้นตอนอื่น ๆ เป็นเพียงการเอื้ออำนวยต่อการเกิดเสียง ไม่มีผลกระทบต่อการสร้างระบบเสียงของแคนโดยตรง และผลจากการศึกษาพบว่า การสร้างระบบเสียงแคนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะขั้นคู่ กล่าวคือ เริ่มด้วยการสร้างเสียง Tonic แล้วสร้างเสียงคู่ 8 จากนั้นก็จะสร้างเสียงคู่ 4 คู่ 3 และคู่ 2 ตามลำดับ ซึ่งผลจากการสร้างเสียงพบว่า เสียงที่ได้เป็นระบบเสียงคล้ายกับระบบเสียงของ Soprano Records กล่าวคือ มีเสียง โด เร มี ฟา ซอล ลา ที ครบตาม Diatonic Scale ทุกประการ

สุรพล เนสุสินธ์ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา วิจัย เรื่องแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : แหล่งกำเนิด การแพร่กระจาย และแนวทางการสืบทอดและพัฒนา พบว่า โครงสร้างของแคน มี 2 ลักษณะ คือ มีขนาดเล็ก เรียว และบาง มีความยาวประมาณ 16-18 เซนติเมตร เป็นแคน 7 คือ มีลูกแคน 14 ลูก มีเสียงไม่ครบทุกลูก บางลูกไม่มีลิ้น ไม่มีรูนิ้ว และไม่มีรูแพร่ และมีความสมดุลและพอเหมาะ เป็นแคน 8 คือ มีลูกแคน 16 ลูก มีเสียงครบทุกลูก มีรูแพร่เป็นตัวปรับระดับเสียง แคนมีต้นกำเนิดมาจากปี่ซ่งข้าว มีการแพร่กระจายไปยังประเทศจีน ญี่ปุ่น และ

พื้นที่ที่พบแคนครั้งแรกในพื้นที่กวาสี มณฑลยูนนาน ส่วนแนวทางการสืบทอด โดยเริ่มจากพ่อสู่ลูก และแนวทางในการพัฒนา โดยภาครัฐเอกชนส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ตลอดทั้งระดับโลก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Nettl (1953 : 1-143) ได้กล่าวถึง 1) ความหมายของคำว่า Primitive Culture (วัฒนธรรม ล้าหลัง) 2) บทบาทของดนตรีในสังคมที่ล้าหลัง 3) พัฒนาการและระเบียบวิธีวิจัยทางดนตรีวิทยา 4) บันไดเสียงและทำนอง 5) จังหวะลีลา และ คีตลักษณ์ 6) เสียงเพลงที่มีทำนองซ้อนกันหลาย ทำนอง 7) เรื่องของเครื่องดนตรี 8) เรื่องคนอินเดียแดงในอเมริกาใต้ 9) ดนตรีนิโกรในอเมริกา และ 10) ทฤษฎีการเกิดของดนตรี

Nettl (1984 : 296) กล่าวไว้ในหนังสือ Theory and Method in Ethnomusicology ว่า ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะดนตรีเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจะถูก สร้างขึ้นมาให้มีความสอดคล้องกับลักษณะของแต่ละสังคม จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย เพื่อ รับใช้สังคมนั้นๆ และยังได้กล่าวถึง บทบาทของดนตรีในสังคมแบบดั้งเดิมว่าดนตรีจะปรากฏอยู่ใน วัฒนธรรมของชนกลุ่ม เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เป็นถึงข้อเท็จจริงบางประการของสังคมในอดีต ดนตรีจะมี บทบาทต่อสังคมในอดีตมากทั้งในด้านความบันเทิงและเป็นเครื่องประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมครั้ง นี้รวมทั้งการเต้นรำและเพลงเกิดขึ้นจากพื้นฐานของความเชื่อและพิธีกรรม

Copland (2004 : 1-192) ได้พูดถึง ลักษณะการฟังดนตรีและการสร้างสรรค์ผลงานทาง ดนตรี รวมทั้งองค์ประกอบทางดนตรี ซึ่งประกอบด้วย จังหวะ ลีลา ทำนอง เสียงประสาน กระแสเสียง คีตลักษณ์การประสานเสียง

Nettl (1953 : 1-306) ได้กล่าวถึง ความหมายของดนตรีวิทยา บรรณานุกรมทางดนตรีวิทยา งานภาคสนาม การถอดโน้ต การวิเคราะห์บทเพลง การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะดนตรี เครื่อง ดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวัฒนธรรมในแง่ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เนื้อหาและการสื่อ ความหมาย

Malm (1959 : 1-236) ได้กล่าวถึง 1) ดนตรีของชาวเกาะต่าง ๆ 2) ดนตรีของบอเนียว 3) ดนตรีของแอฟริกา, ดนตรีเอธิโอเปียและดนตรีตะวันออกกลาง 4) ดนตรีเอเชียกลาง และเอเชียใต้ 5) เอเชียอาคเนย์ 6) เอเชียตะวันออก และ 7) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้พูดถึงเครื่องดนตรี ระบบ เสียงและลักษณะการผสมวง มีภาพและโน้ตสากลประกอบ

Miller (1977 : 54) ได้กล่าวถึง ดนตรีตะวันตก ในธุรกิจดนตรีของประเทศไทยว่าธุรกิจดนตรีใน กรุงเทพมหานคร ได้ขยายตลาดออกไปสู่หัวเมืองในชนบททั่วทุกภาคของประเทศไทยเป็นผลให้เกิด ดนตรีชนิดใหม่ขึ้นมาในราวปี 1963 (พ.ศ. 2505) ดนตรีชนิดใหม่ ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นมานี้มีลักษณะของ เพลงลูกกรุงเป็นดนตรีสมัยใหม่รวมเป็นดนตรีตะวันตกเป็นอย่างมากเนื้อร้องเป็นภาษาภาคกลาง ค่อนข้างจะละเอียดอ่อน และสละสลวยดนตรี ที่ใช้บรรเลงประกอบใช้เครื่องดนตรีของทางตะวันตก และใช้สไตล์ตามแบบอย่างดนตรีทางอเมริกาและยุโรป ดนตรีชนิดนี้เรียกว่าเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งมี ลักษณะเด่นในเรื่องของการใช้คำประพันธ์อย่างง่าย ๆ ให้ความรู้สึกโดยตรงและไม่เป็นลักษณะของ ชาวกรุง เป็นลักษณะท้องถิ่นมากกว่า เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงชีวิตของคนทั่ว ๆ ไปโดยเฉพาะ ชาวบ้าน สำหรับสไตล์ของการขับร้องนั้น นักประพันธ์เพลงลูกทุ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนกรุงเทพฯ ได้เอา

แบบการขับร้องเพลงพื้นบ้านของหลาย ๆ ภาคใช้ รวมทั้งสไตส์การขับร้องแบบหมอลำกลอนหมอลำ
หมู่ ส่วนดนตรีที่บรรเลงประกอบการขับร้องจะใช้เครื่องดนตรีของท้องถิ่นหรือไม่ก็ใช้เครื่องดนตรี
ตะวันตกมาบรรเลงเพลงพื้นบ้านของทางภาคอีสานที่นิยมนำไปใช้มากที่สุด ได้แก่ บทเพลง ทำนองเต้
ยโฆ มีนักร้องหมอลำกลอนและหมอลำเพลินเป็นจำนวนมากที่ได้รับผลสำเร็จ ในการไปเสี่ยงโชคกับ
การร้องจะร้องเพลงลูกทุ่งในกรุงเทพ ฯ ในสมัย อ่อนวงศ์ จัดว่าเป็นผู้ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในการนำ
แคนมาบรรเลงใส่ในเพลงลูกทุ่งประกอบภาพยนตร์ นักประพันธ์เพลงนักเรียบเรียงเสียงประสานหลาย
คนได้นำเอาสไตส์ของดนตรีท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เด่นมาสร้างงานบทประพันธ์ยอดเยี่ยมในเพลงลูกทุ่ง
มากมาย

Miller และ Chonparot (1979 : 1-24) ได้พูดถึง เครื่องดนตรีประเทศต่าง ๆ ว่าแบ่งเป็น 4
ประเภท เครื่องเป่า (Aero phones) เครื่องสาย (Chordophones) กลอง (Membranophones)
เครื่องตี (Idiophones) และได้กล่าวถึงระบบเสียง และบันไดเสียง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเรื่องของ
หมอลำและกลอนลำ

บทที่3

การวิจัยเรื่อง ขนบและพัฒนาการทักษะ การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
ขอนแก่น สุ่มชนเพื่อความยั่งยืนเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษา
วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในจังหวัด
ร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ
ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

- 1.1 เนื้อหา
- 1.2 วิธีวิจัย
- 1.3 ระยะเวลา
- 1.4 พื้นที่วิจัย
- 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

- 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.3 การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล
- 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษา ขนบและพัฒนาการการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น
สุ่มชนเพื่อความยั่งยืนพื้นที่ในการทำวิจัยประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น
ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 เนื้อหา

ศึกษาเอกสาร (Documentary Study) แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
กับขนบและพัฒนาการ การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น สุ่มชนเพื่อความยั่งยืน ดังนี้

- 1.ความเป็นมาของขนบและพัฒนาการ การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น
2. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

1.2วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บ
ข้อมูล 2 วิธี ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูล
ภาคสนาม (Field Research) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล
จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) การศึกษาข้อมูลทางเอกสารกระทำก่อนเข้าไปเก็บ
ข้อมูลภาคสนามและประกอบเพิ่มเติมในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังเสร็จสิ้นการศึกษา

ภาคสนาม โดยทำการค้นคว้าจากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต ประชาชน และบุคคล อาทิ หอสมุดแห่งชาติ สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัย มหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (Field Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์ ที่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต

2.1 การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interviews) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประชาชนพื้นบ้าน จำนวน 6 คน ผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ศิลปินหมอแคน จำนวน 5 คน

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับขนบ และพัฒนาการ ทักษะการเป่าแคนประกอบลำหาลทางสันทำนองขอนแก่น กลุ่มผู้ปฏิบัติ ทักษะการเป่าแคนประกอบลำ หาลทางสันทำนองขอนแก่น

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สนทนาของผู้ให้ข้อมูลของกลุ่มผู้ปฏิบัติในประเด็น ทักษะการเป่าแคนประกอบลำ หาลทางสันทำนอง ขอนแก่น

1.3 ระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนาม ปีงบประมาณ 2566

1.4 พื้นที่วิจัย

พื้นที่ทำการวิจัย คือ ศิลปินหมอแคน และหมอลำทางสันทำนองขอนแก่น ในภาค อีสาน เขตจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่สนามแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น ประกอบด้วย

1.1 ประชาชนพื้นบ้าน

1.2 ศิลปินหมอแคน

2. กลุ่มตัวอย่าง

ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัย ได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำหาลทางสันทำนองขอนแก่น ประกอบประชาชนพื้นบ้าน จำนวน 6 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับ 1. ความ เป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำหาลทางสันทำนองขอนแก่น

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ศิลปินหมอแคน 5 คน เพื่อให้ข้อมูลทักษะการเป่าแคนประกอบลำหาลทางสันทำนองขอนแก่น

2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทาง สันทำนองขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interviews) เพื่อใช้สัมภาษณ์ บุคคลที่ปราชญ์พื้นบ้าน ศิลปินหมอลำ ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ด้านข้อมูลส่วนตัว เกี่ยวกับเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน เป็นต้น

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะ การเป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่น

ตอนที่ 3 ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่น

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview Guideline) เป็น แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ ปฏิบัติที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับความเป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทาง สันทำนองขอนแก่น

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สนทนาของผู้ให้ข้อมูลของกลุ่มผู้ปฏิบัติในประเด็นจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบลำ ทางสันทำนองขอนแก่น

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ วิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ (ธีรวุฒิ เอกะกุล. 2544 : 191-193) ซึ่งมี วิธีการเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึก เอาไว้หรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะการ เป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่น โดยทำการค้นคว้าจาก เอกสารชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 จาก หน่วยงานราชการสถาบันการศึกษาหนังสือตำราวิทยานิพนธ์อินเทอร์เน็ตประชาชนและบุคคล อาทิ หอสมุดแห่งชาติ สำนัก วิทยบริการมหาวิทยาลัยมหาสารคามมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เชิงลึก (Indepth Interview) การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มี โครงสร้าง (Unstructured Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้ปฏิบัติใน ภาคอีสานจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่เกี่ยวกับความ เป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่น และทักษะการ เป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่น 2. ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์ไม่มี โครงสร้างกับกลุ่มผู้รู้ ด้วยวิธีการค้นหาผู้รู้ เพื่อศึกษาความเป็นมาของขนบ และพัฒนาการทักษะการ

เป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น และทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

2.3 การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นจะกระทำไปพร้อมกันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูลการถอดเทปจากการสัมภาษณ์ และภาพถ่ายในแต่ละครั้งโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) จัดหมวดหมู่ข้อมูล ตามแต่ละประเภทที่ตั้งไว้ และตรวจสอบดูอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มามีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อศึกษาความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น และทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน ข้อมูลเหมาะสม พร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป

2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ เพื่ออธิบายความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น และทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป้าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาวิจัยจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยประกอบด้วย ศึกษาความเป็นมาของชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืนตามลำดับดังนี้

1.ความเป็นมาของชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

2.ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

1.ความเป็นมาชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

การร้องการลำของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอีสานได้มีวิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยผ่านวิวัฒนาการของการออกแรงงานทำมาหากินเลี้ยงชีพการเคลื่อนไหวต่อสู้กับปรากฏการณ์ภัยทางธรรมชาติได้มีพัฒนาการเกิดเป็นความเชื่อเป็นคำบวงสรวงบวงพื้โดยใช้ภาษาถิ่นเป็นพื้นฐานในการสื่อสารให้สิ่งที่เกิดความเชื่อว่าเป็นเจ้าป่าเจ้าเขาผีไร่ผืนนาภูผาเถาให้มีความเมตตาจึงเกิดเนื้อความการกล่าวอ้อนวอนขอพรซึ่งช่วงแรกภาษาที่ใช้คือเจ้าป่าเจ้าเขาผีไร่ผืนนาพระยาเถาจะเป็นภาษาถิ่นในท้องถิ่นนั้นเป็นคำบวงสรวงบวงพื้หรือคำผญาที่ใช้ในกลอนลำผีฟ้าหมอลำพื้นกลอนลำทางสั้นซึ่งชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจึงมีพัฒนาการมาจากการเป่าแคนประกอบลำผีฟ้าและเป่าแคนประกอบหมอลำพื้น (เจริญชัย ชนโพธิ์โรจน์. 2566: สัมภาษณ์)

ลำทางสั้นหรือหมอลำกลอนเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานที่มีพัฒนาการมาจากคำผญาที่เป็นภาษาถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวผสมผสานกับคำบาลี-สันสกฤตลำทางสั้นทำนองขอนแก่นมีพัฒนาการมาจากหมอลำพื้น หมอลำประชันกลอน ซึ่งเป็นหมอลำเอาแพ้อาชนะกันด้วยภูมิรู้ในกลอนลำถามและตอบด้านวิชาการอย่างกว้างขวาง ทั้งคติทางโลก และคติทางธรรม จะลำเป็นคู่ ระหว่างหมอลำชาย กับหมอลำชาย และต่อมาเป็นการลำประชันกลอนกันระหว่างหมอลำฝ่ายชายและหมอลำฝ่ายหญิง ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นซึ่งเป็นหมอลำที่มีจังหวะการลำที่กระชับรวบคำ และเสียงแคนจะสับไปกับทำนองลำ ชนบและพัฒนาการทักษะเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น หมอแคนจะฟังทำนองลำ ส่วนหมอลำจะลำให้ตรงกับเสียงแคน ซึ่งการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จะเริ่มด้วยการเป่าแคนประกอบกลอนไหว้ครู ซึ่งหมอลำจะเริ่มด้วยการโอ้ โดยหมอแคนจะขึ้นเสียงให้ก่อน โอ้ครั้งที่ 1 จะเป็นการเทียบเสียงหมอลำให้เข้ากับเสียงแคน โอ้ครั้งที่ 2 เป็นบอกหัวข้อที่จะลำ โอ้ครั้งที่ 3 เป็นการยืนยันว่าเสียงหมอลำตรงกับเสียงแคน

แล้ว การเดินกลอนลำทางสั้นทำนองขอนแก่น หมอลำจะขึ้นต้นเสียงให้แคนด้วยคำว่า “แม่นว่า
 ได๋นาง” เมื่อลำจบกลอนลำ หมอลำลงด้วยคำว่า “สืนานวนมวนไว้สา ก่อน” ต่อจากกลอนไหว้ครู
 จะเป็นกลอนประกาศศรัทธา กลอนถามข่าว กลอนเกี่ยวออกเดินตงกลอนซักถามความรู้ กลอนคติ
 ทางโลกกลอนคติทางธรรม กลอนเกี่ยวกับนิทาน และอาจออกเดินตง หมอลำจะลำตั้งแต่หัวค่ำจน
 เกือบสว่างเมื่อจบการลำ หมอลำฝ่ายชายและหมอลำฝ่ายหญิงจะลำลาด้วยกลอนลำลายล่องหรือ
 ลายอ่วยหมายหาทางลง และจบด้วยลำทางเต้ย และต่อมาหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ได้มี
 พัฒนาการเป็นลำประยุกต์ ซึ่งขนบการลำประยุกต์จะเริ่มด้วยกลอนไหว้ครู กลอนถามข่าวคู่ลำ แล้ว
 ก็จะลำหย่าว-เดินตง สลับเพลงเน้นความสนุกสนาน ส่วนดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบลำประยุกต์จะมี
 แคน มีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบ คือ กลองชุด กีตาร์ พิณไฟฟ้า และ เบส ในการลำ
 หมอลำจะยึดเอาเสียงดนตรีและจังหวะดนตรีเป็นหลักในการเดินกลอนลำ ช่วงสุดท้ายของการลำ
 จะมีการลำลา และออกเต้ย หรือเพลงตามคำเรียกร้องของเจ้าภาพ แคนที่ใช้เป่าประกอบลำประ
 ยุคต์จะเป็นแคนแปด ในกลอนไหว้ครูจะใช้เฉพาะแคนเป่าประกอบลายที่ใช้จะเป็นลายสุดสะแนน
 หมอลำจะลำให้ตรงกับเสียงแคน และยึดทำนองแคน หรือทำนองเครื่องดนตรีดำเนินทำนองที่ใช้
 บรรเลงประกอบลำประยุกต์ในช่วงทำนองออกลำหย่าวเดินตง(ชุมเดช เดชภิมล.2566:สัมภาษณ์)

หมอลำกลอนหรือลำทางสั้นทำนองขอนแก่นมีพัฒนาการมาจากลำผีฟ้าซึ่งเป็นการเชื่อ
 ของคนอีสานว่าบรรพบุรุษอยู่เมืองฟ้าเมืองแถนเมื่อคนในครอบครัวป่วยไข้ก็มีการเสี่ยงทายด้วย
 การลำผีฟ้าคนทำพิธีก็จะร้องลำผีฟ้า แคนที่ใช้เป่าประกอบลำผีฟ้าจะเป็นแคนแปดลายแคนที่เป่าจะ
 เป็นลายสร้อยน้อยเพราะเป็นลายที่เข้ากับหมอเหยาที่เป็นหญิง

ตารางลายแคนลำผีฟ้า

-รดล	-รดล	-รดล	รด-ล	-รดร	ลต-ล	-รดร	ลต-ล
--ด	-ร-ด	-มรด	-ล-ม	--ด	-ร-ด	-มรด	-ล-ม
-ด-ร	-ด-ร	-ด-ร	-ด-ล	-ด-ร	-ด-ร	-ด-ร	-ด-ล
-ด-ร	-ด-ล	--ร	-ท-ท	-ชลท	-ลชล	-ชลท	-ลชล

ต่อมาการเป่าแคนประกอบลำผีฟ้าได้พัฒนาการเป็นเป็นการเป่าแคนประกอบลำพื้นซึ่ง
ลำพื้นหรือหมอลำพื้นเป็นการลำเล่นิทานหมอลำที่ลำพื้นจะเป็นหมอลำชาย กลอนลำพื้นจะเป็น
การเล่นิทาน แคนที่เป่าประกอบลำพื้นจะใช้แคนแปดลายแคนที่เป่าประกอบลำพื้นจะเป็นลายใหญ่
เพราะตรงกับหมอลำชาย

ตารางลายแคนลำพื้น

รทท	รทท	ลขมร	---	-รรช	มช-ล	-ทลร	---
-ชลร	ลทลช	มชชล	ลขมร	---	---	---	---
-รมช	-รมช	-ร-ร	-รรช	มช-ล	-ทลร	-ชลร	ลทลช
มชชล	ลขมร	-รมช	-รมช	-ร-ร	-รมช	-รมช	-ร-ร

ชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสันทำนองขอนแก่นจะมี
ทักษะการเป่าประกลอนลำทางสันกลอนไหว้ครูเริ่มด้วยการเป่าประกอบการโอ้ เพื่อเทียบเสียงลำให้
เข้ากับเสียงแคนจากนั้นหมอลำก็จะขึ้นด้วยคำว่า “แมนว่าได๋อนาย” แคนที่ใช้เป่าประกอบจะเป็น
แคนแปด ลายแคนที่เป่าประกอบจะเป็นลายสุดสะแนน

ตารางลายแคนลำทางสันทำนองขอนแก่น

---ช	---	-ช-ม	-ช-ม	-ด-ม	-ด-ม	-ร-ด	-ร-ด
-ล-ด	-ร-ด	-ล-ด	-ร-ด	รดลช	---	---	---
----	-ช-ช	---	ลช-ด	-ลด	-มดล	ดล-ช	-มรด
-ดล	-ม-ร	-ช-ด	-มรช	-ดล	-ร-ด	-ดล-ช	-มดล
-ดล	-ช-ช-	-มรด	-มรด	-ช-ด	-ล-ช	-ช-ร	-มรด

และต่อมอลำทางสันทำนองขอนแก่นได้มีพัฒนาการเป็นลำประยุกต์ที่เรียกหมอลำซึ่ง
มีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลประกอบด้วยกลองชุดกีตาร์เบสพิณไฟฟ้ามาบรรเลงกับแคนทำนองลำ
จะเร็วกว่าลำทางสันทำนองขอนแก่น เร็ว และร้องคำซ้ำ เริ่มลำจากกลอนไหว้ครู กลอนประกาศ
ศรัทธา กลอนถามข่าวคู่ลำ แล้วจะลำเดินดง หรือหย่าวเดินดงสลับเพลงไปตลอดทั้งคืนเน้นความ
สนุกสนาน หมอลำจำฟังเสียงดนตรีและทำนองดนตรีเป็นหลัก(สิทธิศักดิ์ จำปาแดง.2566:
สัมภาษณ์)

ลำทางสันทำนองขอนแก่นมีพัฒนาการมาจากลำผีฟ้าซึ่งจะมีคำกลอนลำผีฟ้าที่ว่า “ผี
ไห่บ่อได้คอง ผีหนองบ่อได้ว่า มีแต่ผีพี่น้องมุเจ้าบ่ถักกัน”หมายความว่าอาการป่วยในครั้งนี้ไม่ได้มีผีที่อยู่
ตามหัวไร่ปลายนามากระทำให้ป่วย แต่เหตุที่ป่วยเพราะญาติพี่น้องที่อยู่ด้วยกันทะเลาะกันไม่สามัคคี
กันจึงทำให้ป่วยถ้าจะให้คนป่วยหายคนในครอบครัวต้องมาขอขมากันและกันจากนั้นก็จะมีพิธีขอ
ขมากันเมื่อขอขมาเสร็จพิธี คนที่เข้าทรงผีฟ้าก็จะกล่าวอวยพรให้คนป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ว่า
“ให้เจ้าพิตุพิตุยอบน้ำสามสาบจะบ่อทั่วคิง”และต่อมอลำผีฟ้าก็พัฒนาการเป็นลำพื้น และลำพื้นก็
มีพัฒนาการเป็นลำทางสันทำนองต่างๆ ประกอบด้วยลำทางสันทำนองภูเขียว ลำทางสันทำนองพุท
ไธสง ลำทางสันทำนองขอนแก่น ลำทางสันทำนองอุบลซึ่งกลอนลำทางสันเป็นกลอนที่มาจากผญา
คำผญาที่มีความไพเราะจะเป็นการผสมคำระหว่างภาษาถิ่นควบคู่ไปกับคำบาลี-สันสกฤตต่อหมอลำ
ได้พัฒนาการเป็นหมอลำหมู่วาทขอนแก่น หมอลำเพลิน เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบคือ แคน

กลองพิณฉาบซึ่งหมอลำหมู่ที่ได้รับความนิยมในช่วงนั้นคือหมอลำเพลินเป็นเหตุทำให้หมอลำกลอนหรือลำทางสั้น ได้รับความนิยมน้อยลง ต่อมาหมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรือง ได้นำเอากลองทอม มาตีประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ดิช่วงที่หมอลำออกกลอนเดินดงและกลอนหย่าวเดินดงและจะสลับกับเพลง ซึ่งได้รับความนิยม และต่อได้มีการนำกลองชุด เครื่องตรีสากลคือ กีตาร์เบส และกีตาร์มาบรรเลงประกอบ กลอนไหว้ครู กลอนประกาศศรัทธาจะใช้แคนเต้าเดียวเป่าประกอบ เมื่อมีการออกทำนองเดินดง หรือหย่าวเดินดงสลับเพลงจะใช้เครื่องดนตรีสากลและแคนบรรเลงประกอบการทำงานลำไปตลอดคืน การลำประยุกต์ หมอลำจะลำตามจังหวะกลองและเสียงดนตรี (ราตรี ศรีวิไล.2566:สัมภาษณ์)

ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นเป็นการลำปฏิบัติภายใต้ตอบโจทย์ แก่ แบล่ ถามที่มีวิวัฒนาการมาจากหมอลำผีฟ้าหมอลำพื้นบ้าน เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบคือแคนแปด กลอนลำผีฟ้า

มาเด้อลงมาเล่นน้ำกันให้มันม่วน	ฮึดเดือนห้าฝนมาแต่เดือนสี่
พี่และน้องมาพร้อมพวกรักกัน	แม่เอ๋ย
มาเด้อขอให้ลงมาหมัดจุ่ม	หมัดชุมจุ่มใหญ่ๆ
เทงหมอลำหมอลำมอและหมอลำสอ	คันแมนหมอลำสอกล้องมาพร้อมพวกรักกัน แม่เอ๋ย
เดี๋ยวนี้เจ็บป่วยไข้ สามปีกะบ่ชวง	จักว่าเป็นปวงฮ้อนการแท้สิ่งใด
จึงได้เชิญเอาฮ้ายหมัดทุกคนมาเลี้ยงบ่ล่า	ค้าแท้ให้ชูแนว แม่เอ๋ย
เอาผีฮุนาเจ้าเจ้าเขาทยบอกว่า	ผีโฮ่เจ้าคาผีนาเจ้าช่องผีหนองเจ้าจำจอง
หรือแมนโคตรแมนเชื้อเจ้าจองนำ แม่เอ๋ย	

ต่อมอลำผีฟ้าได้พัฒนาการเป็นลำพื้น ลำพื้นหรือหมอลำพื้นเป็นการลำเล่านิทาน กลอนลำพื้นจะเป็นการเล่านิทาน กลอนลำจะมีคำบาลี-สันสกฤต มาผสมกับภาษาถิ่น ดังนี้

จั่งว่าจักก่าวก้าปางก่อนโพธิญาณ
 พระอินทร์ลงมาเห็นกะส่องทางนอเป็นแจ้ง
 แปงเป็นสาวลงเป็นปาว่าช่างต่างไฟดำปี๋กะจั่งมี
 ทุก มื้อนี้สัตว์ต่างภาษา จั่งว่าหมาหมู่คิงกะต่างคนเดือนเก้า
 จำเด้อแม่จำไว้เด้อคนเฒ่าฟังเอาเด้อพ่อ
 คือความจริงแม่นบ่ บ่ได้จักตอกจำจำได้กะบ่จำ
 จำ แล้วจำปากน้ำบ่อมีรอ ขอแขนควายหมากะดิงแขนงับหว่างมีน้ำกัน
 หลูโตนหลูโตนฝูงคนเฒ่าบ่จำเอาคองเก่า องค์พระพุทเจ้าชะหนิแล้วแต่ตน

เดี๋ยวนี้พื้นเดียวนี้บ่สนใจ ว่าสิมอลำลงกะทั่วแดนดินด้าว (กฤษณา วรรณ
 สุทธิ.2566:สัมภาษณ์)

ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นเป็นการลำที่ได้แบบอย่างมาจากลำพื้น ซึ่งลำพื้นเป็นหมอลำเล่าเรื่อง ลำคนเดียวใช้แคนแปดเป่าประกอบการลำ ต่อมาลำพื้นได้มีพัฒนาการเป็นลำทางสั้นทำนองต่าง ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นก็มีพัฒนาการมาจากลำพื้นเช่นกัน ลำสั้นทำนองขอนแก่นเป็นลำทางสั้นสำหรับกลุ่มที่พูดภาษาถิ่นสำเนียงคนขอนแก่น ต่อมาหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นได้มีพัฒนาการเป็นหมอลำหมู่ เครื่องดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดงหมอลำหมู่จะประกอบแคน พิณ กลอง ต่อมาเมื่อหมอลำเพลินได้เกิดขึ้นอีกซึ่งเป็นที่ยอมรับมากจนทำให้งานแสดงของหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลดลงมาก นายสุนทร ชัยรุ่งเรือง จึงได้นำเอาเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนเดินดงโดยได้แบบอย่างมาจากการใช้ดนตรีสากลประกอบหมอลำเพลิน มาบรรเลงประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำในกลอนไหว้ครูและประกาศศรัทธาจะมีเพียงแคนเต้าเดียวบรรเลงประกอบ เมื่อเริ่มกลอนเกี้ยว เดินดงสลับเพลงจะมีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบการแสดง การตั้งเสียงเครื่องดนตรีสากลจะตั้งเสียงให้เข้ากับแคน หมอลำจะลำตรงกับเสียงแคนและยึดทำนองเครื่องดนตรีสากลเป็นหลักในการดำเนินทำนอง ซึ่งการลำทำนองขอนแก่นที่เครื่องดนตรีสากลบรรเลงคนทั่วไปจะเรียกว่าซิง หรือหมอลำประยุกต์ ส่วนขนบการลำก็ไม่ต่างจากลำทางสั้นทำนองขอนแก่นมากนัก เริ่มลำด้วยกลอนไหว้ครู ประกาศศรัทธา ซึ่งการลำกลอนไหว้ครูและประกาศศรัทธาจะใช้แคนเต้าเดียวบรรเลงประกอบ หมอลำจะลำให้ตรงกับเสียงแคน หมอลำจะเป่าตามทำนองลำ พอเข้าสู่ช่วงลำหย่าเดินดงสลับเพลง หมอลำจะลำตามเสียงและทำนองเครื่องดนตรีสากลกลองชุด กีตาร์ พิณไฟฟ้า และ เบส (จำปี อินอุ่นโชติ.2566: สัมภาษณ์)

สรุป

จากการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง(Structured Interviews) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประชาชนพื้นบ้านจำนวน 6 คน จึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ดังนี้

ความเป็นมาของขนบและพัฒนากการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

1.ความเป็นมาขนบและพัฒนากการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นมี พัฒนาการมาจากวิถีชีวิตและความเชื่อของชนพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน พัฒนาการมาเป็นลำผีฟ้าซึ่งผี ฟ้าเป็นความเชื่อของคนอีสานว่าบรรพบุรุษหรือผีฟ้าอยู่เมืองฟ้าเมืองแถนต่อมาเมืองแถนจำนวนคน เพิ่มขึ้นจึงลงมาอยู่ที่ราบลงมาทางเครือเถาเกิด เมื่อคนในครอบครัวป่วยไข้ก็จะมีการเสี่ยงทายด้วยการ ลำผีฟ้าคนทำพิธีก็จะร้องลำผีฟ้าเป็นคำผญาโดยใช้แคนเป่าประกอบซึ่งคนอีสานมีความเชื่อว่า เสียงแคนคือเสียงสื่อระหว่างมนุษย์กับแถนลายแคนที่เป่าประกอบจะใช้ลายสร้อยน้อยเพราะเป็น ลายที่เข้ากับเสียงหมอเฒ่าที่เป็นหญิงและต่อมาลำผีฟ้าก็ได้มีพัฒนาการเป็นหมอลำพื้นซึ่งกลอนลำผี ฟ้าจะเป็นกลอนลำที่เป็นพญาภาษาล้าน ส่วนกลอนลำพื้นจะเป็นคำผญาภาษาล้านมีคำบาลี-สันสกฤต ผสมพัฒนาเป็นลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำหย่าเดินดง ลำประยุกต์

2.ขนบทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นหมอลำจะลำให้ตรงกับเสียง แคน หมอแคนจะเป่าดำเนินทำนองไปกับทำนองลำทุกครั้งก่อนหมอลำจะลำหมอลำจะเริ่มด้วยการ ขึ้นเสียงโอ้ก่อน

2.1.โอ้ช่วงที่ 1 เป็นการโอ้เพื่อให้เสียงหมอลำตรงกับเสียงแคนหรือเป็นการเทียบเสียง ลำเข้ากับเสียงแคน

2.2.โอ้ช่วงที่ 2 เป็นการโอ้เพื่อเดินหัวกลอนลำหรือเป็นการแนะนำว่าเนื้อหากลอนลำที่ จะลำ

2.3.โอ้ช่วงที่ 3 โอ้เพื่อให้รู้ว่าเสียงลำเข้ากับเสียงแคนแล้วจากนั้นหมอลำก็จะขึ้นเสียง ลำเพื่อเดินกลอนลำด้วยคำว่า “แมนว่าเดื่อนาย” ลายแคนที่ใช้เป่าเป็นลายสุดสะแนนและแคนเป่า ออกลายน้อยเมื่อหมอลำออกกลอนหย่าเดินดง

3.พัฒนากการทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ ลำประยุกต์มีพัฒนาการมาจากลำทาง สั้นทำนองขอนแก่น ช่วงแรกลำประยุกต์ จะลำทางสั้นในกลอนไหว้ครูจะลำเหมือนลำทางสั้นทำนอง ขอนแก่นหมอแคนจะเป่าแคนไปตามทำนองลำส่วนหมอลำจะลำตรงกับเสียงแคนที่เป่าประกอบ ในช่วงลำประยุกต์จะใช้กลอนลำหย่าเดินดงดนตรีที่ใช้บรรเลงจะเป็นเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วยกลองชุดกีตาร์เบสพิณไฟฟ้ามาบรรเลงกับแคนทำนองดนตรีและทำนองลำจะเป็น ทำนองหย่าเดินดงและกลอนลำจะเป็นคำซ้ำๆ เพื่อให้มีความพอดีกับจังหวะกลองโดยเริ่มลำจาก กลอนไหว้ครูกลอนประกาศศรัทธากลอนถามข่าวคู่ลำแล้วจะลำหย่าเดินดงสลับเพลงไปตลอดทั้ง คืน เน้นความสนุกสนาน

2. ทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

แคนที่ใช้เป่าประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะใช้แคนแปดซึ่งแคนที่เป่าสำหรับหมอลำฝ่ายหญิงจะเป็นแคน แก้ว สิบ สิบเอ็ด ถึง สิบสองหมายถึงช่วงความยาวของลูกแคนจากรู้แพ ของแคนแก่นัวโป้ สิบนิ้วโป้ ส่วนแคนที่ใช้สำหรับเป่าให้หมอลำฝ่ายชายจะเป็นแคน เจ็ด หก สรุปคือ แคนที่เป่าประกอบหมอลำฝ่ายหญิงจะเป็นแคนเสียงต่ำและมีขนาดใหญ่ ส่วนแคนที่ใช้เป่าประกอบหมอลำฝ่ายชายจะเป็นแคนเสียงสูงมีขนาดปานกลางลายแคนที่เป่าประกอบกลอนไหว้ครูกลอนประกาศศักราชกลอนถามข่าวคู่ลำจะเป็นลายสุดสะแนนกลอนเกี่ยวกลอนปฏิพากษ์ได้ตอบส่วนมาก จะเริ่มเป่าลายสุดสะแนนสลับกับลายน้อยหย่าวเดินดงกลอนลำลาจะเป็นลายเอ่อน้อยหรือเอ้อยใหญ่ ออกเต้ย

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะมีทักษะการใช้ลมทักษะการใช้นิ้วทักษะการใช้ลมประกอบด้วยลมสั้นลมยาวลมตัดทักษะการใช้นิ้วประกอบด้วยการใช้นิ้วคู้ นิ้วเดียวและนิ้วผสมซึ่งการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น กลอนไหว้ครูกลอนประกาศศักราช จะใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบเวลาเดินทำนองลำหมอแคนจะเป่าไปตามทำนองลำเป็นหลักหรือยึดทำนองลำเป็นหลักการเดินกลอน หลังจากโอ้เทียบเสียงครบ 3 ครั้ง หมอลำจะขึ้นก่อนด้วยคำว่า “แมนนาเดื่อนาย” แคนก็จะขึ้นพร้อมกับลำ/-ช-ช-/-/-ลชด/-/-ร/ดล-ช/ลชด/ร/มด/แล้วหมอแคนก็จะเป่าสับแคนนิ้วคู้ นิ้วเดียว นิ้วผสมคลอไปกับทำนองลำในกลุ่มเสียง โด เสียงซอล และเสียงเร จบด้วยเสียงซอล

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนลำหย่าวเดินดงมีทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ลมจะใช้ลมตัดโดยใช้ลิ้นตัดเสียง ลมเข้า “ลูลูๆๆๆ” ลมออก “ตุลูลูๆๆๆ” หรือเป็นการใช้ลม 1 2 3 และใช้ลิ้นช่วยตัดลมเพื่อให้เสียงแคนมีความกลมกลืนไปกับทำนองลำ ส่วนการใช้นิ้วในลำหย่าวเดินดงจะใช้นิ้วคู้ นิ้วเดียวควบคู่ไปกับนิ้วผสมซึ่งนิ้วผสมจะประกอบด้วยเสียงฟาผสมกับเสียงโดและเสียงลาผสมกับเสียงเรช่วงเข้ากลอนลำหย่าวเดินดงจะขึ้นด้วยเสียงฟาจับคู่กับเสียงโดต่ำหรือไปช่วยเสียงเรจับคู่กับเสียงลาลูกที่ 4 ขวามือ/---ฟ/--รช/--รฟ/--รช/รฟฟ/ช่วงเดินกลอนหย่าวเดินดงแคนจะเป่าเป็นทำนองหลักและประคองเสียงแคนให้เสมอกับเสียงลำมีการใช้ลมหนักเบาให้กลมกลืนไปกับทำนองลำ/--รช/รฟฟ/--รช/รฟฟ/--รด/รฟฟ/--รช/รฟฟ/และเมื่อหย่าว-เดินดงจบกลอนลำหมอแคนจะรับด้วยทำนอง/--รช/รฟฟ/--รช/-ฟชล/--รช/ลชฟ/---ด/-ร-ม/--ชม//รด-ร/-ม-ร/-ด-ล/-ด-ร/แล้วกลับมาเป่าเริ่มต้นด้วย ---ฟ/--รช/--รฟ/--รช/รฟฟ/หรือเมื่อหมอลำจะจบกลอนลำแคนก็จะรับด้วยทำนองลายสุดสะแนน

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ ประกอบด้วยการใช้ลม การใช้นิ้ว จะเหมือนการทักษะการเป่าแคนประกอบลำหย่าวเดินดงแต่จังหวะจะกระชับกว่าลำหย่าวเดินดง นิ้วคู้ นิ้วเดียวนิ้วผสมทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์กลอนไหว้ครู กลอนประกาศศักราชจะใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ เมื่อหมอลำออกหย่าวเดินดงหมอแคนจะเป่าแคนออกลายน้อย

การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์จะประกอบด้วยการใช้ลมตัด หรือลม 3 จังหวะ 1 2 3 แจน แจน แจน ลมเข้าลมออก การใช้นิ้วคู่ นิ้วเดียว นิ้วผสม ให้มีความสัมพันธ์กับลิ้นที่ใช้ตัดลม (ทัศนศิลป์ ดิเสียงบุญ.2566: สัมภาษณ์)

การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นเริ่มด้วยการเป่าแคนประกอบลำกลอนไหว้ครู กลอนประกาศศรัทธา จะเป่าด้วยลายสุดสะแนน ส่วนกลอนเกี่ยว กลอนปฏิพากห์โต้ตอบ จะเป่าสุดสะแนน.ออกลายน้อยหย่าวเดินดง และจะจบด้วยลายสุดสะแนน และเมื่อถึงช่วงสุดท้ายของการแสดงหมอลำฝ่ายชายจะลำลาและออกเต้ยหมอลำแคนจะเป่าเอียน้อยประกอบลำลาและออกเต้ยส่วนการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ กลอนไหว้ครู ประกาศศรัทธาจะใช้แคนแปดเป่าประกอบเพียงเต้าเดียว เมื่อเริ่มลำประยุกต์จะมีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบ กลอนลำจะเป็นกลอนลำทางสั้น ออกหย่าวเดินดง สลับเพลงจนจบการแสดงและก่อนจบการแสดงหมอลำฝ่ายชาย และหมอลำฝ่ายหญิงจะลำลาออกเต้ยสลับเพลง

กลอนลำทางสั้น

คนเกิดมาหากินเลี้ยงปาก เกิดมาทุกข์มายากร้อยพันหน
เกิดมาโดนหลุมพุนเปล่าเปล่า องค์พระเจ้าเพิ่นกล่าวเทศน์ไว้ในกัณฑ์
ในพระธรรมชั้นดีสำเร็จเด็ดขาด ให้จำศีลตักบาตรในวัดจัดการ
องค์พระยมภิบาลหลังเห็นเด็ดขาด จดลงในกระดาษแผ่นหมึกปีกดำ

กลอนลำหย่าว-เดินดง

ฟังเสียงวอนๆ อ้อเสียงขลุ่ยนานี้ ผีสงฆ์อยู่ดงพงเป่า
จั่งวาโกโนเฒ่าทำเป็นหลายรูป ดูรูปฮ้ายศรีเส้าเก่าหมอง.....

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะมีทักษะการใช้ลมและทักษะการใช้นิ้วการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น กลอนไหว้ครู กลอนประกาศศรัทธาจะใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบกลุ่มโน้ตที่ใช้เป่าประกอบลำทางสั้น/---ซ/-ม-ด/ร-ม-ซ/ซ-ม-ด/---ด/ล-ด-ร-ซ/-ซ-ด/-ม-ด/ส่วนลำหย่าวเดินดง และลำประยุกต์ทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว จะคล้ายกัน คือการใช้ลม จะใช้ลมตัดโดยใช้ลิ้นช่วยตัดเสียงส่วนนิ้วจะใช้นิ้วผสมเป็นส่วนใหญ่ ทักษะการเป่าแคนประกอบลำหย่าวเดินดง และลำประยุกต์ /---ฟ/-ม-ร/---ฟ/-ม-ร/---ฟ/-ร-ซ/-ร-ฟ/-ร-ซ/ร-ฟ-ฟ/ร-ฟ-ฟ/ร-ฟ-ฟ (แสง สาวีสิทธิ์.2566: สัมภาษณ์)

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำทางสั้น หย่าวเดินดง และลำประยุกต์ จะประกอบด้วยทักษะการใช้นิ้ว การใช้ลม การใช้นิ้วส่วนมากจะใช้นิ้วคู่และนิ้วผสมในเสียงหลัก การใช้ลมส่วนใหญ่จะใช้ลมตัด หลักการใช้ลมตัดต้องใช้ลิ้นบังคับเสียงไปด้วย เพื่อให้เสียงแคนและทำนองแคนกลมกลืนและการขับไปกับทำนองลำ แคนที่ใช้เป่าประกอบจะเป็นแคนแปด ทักษะการเป่าลำทางสั้นลายสุดสะแนนเป่าในกลุ่มโน้ต ซอล มี โด และเร เป็นหลัก---ซ/-ซ-ม/ซ-ม-ด/ล-ด-ร/---ซ/-ซ-ด/ล-ด-ซ /-ม-ด/---ด/-ล-ด-ด/ล-ด-ซ/-ม-ด/ทักษะการเป่าแคนประกอบลำ

หย่าว-เดินดง และลำประยุกต์ จะเป็นลายน้อย กลุ่มโน้ต เร ซอล ฟา ทักษะเป่าแคนประกอบลาย
 หย่าวเดินดง ---ฟ/--รช/--รฟ/--รด/รฟรฟ/--รช/--รฟ/--รด/รฟรฟ/ ทักษะการเป่าแคนประกอบ
 ลำประยุกต์---ฟ/--รช/--รฟ/--รช/รฟรฟ/รฟชฟ/รฟชฟ/ ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้น
 ทำนองขอนแก่นทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์จะประกอบด้วยการใช้ลมการใช้นิ้วการจะ
 ฝึกเป่าแคนประกอบลำทางสั้นและลำประยุกต์ต้องฝึกจากง่ายไปหายาก การใช้นิ้ว การใช้ลม และ
 การใช้ลิ้นตัดเสียงต้องมีความสัมพันธ์กันเสียงแคนถึงจะกลมกลืนกับทำนองลำ การฝึกทักษะเป่า
 แคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำหย่าวเดินดง ลำประยุกต์ผู้ฝึกต้องมีทักษะการใช้นิ้วการ
 ใช้ลมสองชั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เสียงแคนและทำนองแคนมีความสัมพันธ์กับทำนองลำ
 (ชาญชล พรหมจันทร์.2566:สัมภาษณ์)

การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นหมอแคนต้องมีทักษะในการใช้ลม
 ควบคู่ไปกับการใช้ลิ้นตัดเสียงให้มีความกลมกลืนไปกับทำนองลำมีการใช้นิ้วนิ้วเดียวและนิ้วผสม
 เพื่อให้เสียงแคนมีความไพเราะกลมกลืนไปกับเสียงลำการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
 ขอนแก่นจะเริ่มด้วยการเป่าแคนในลำกลอนไหว้ครูกลอนประกาศศรัทธาจะเป่าด้วยลายสุดสะแนน
 ส่วนกลอนเกี่ยวกลอนปฏิภาณได้ตอบจะเป่าสุดสะแนนออกลายน้อยเพื่อออกลำหย่าวเดินดงเมื่อหมด
 ลำหย่าวเดินดงหมอลำจะกลับมาลำทางสั้นหมอแคนจากเป่าลายน้อยก็จะกลับมาเป่าลายสุดสะแนน
 จนจบกลอนลำ

การเป่าแคนประกอบลำประยุกต์หมอแคนจะใช้ทักษะการใช้นิ้วนิ้วเดียวนิ้วผสม
 การใช้ลมสั้นลมยาวลมตัดได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนกับลำหย่าวเดินดงและจะมีเครื่องดนตรี
 สากลเข้ามาบรรเลงประกอบกับแคนตัวโน้ตที่ใช้เป่าประกอบลำประยุกต์จะประกอบด้วยโน้ต---ฟ/-
 -รช/--รฟ/--รช/รฟรฟ/รฟชฟ/รฟชฟ/หมอแคนจะเป่าโน้ตกลุ่มนี้เป็นหลักและในระหว่างลำแคนจะ
 สับลูกแคนตามทำนองลำ และจะสลับกับเพลงตลอดการแสดง

การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลำกลอนหย่าวเดิน
 ดงและลำประยุกต์หมอแคนจะต้องฟังทำนองลำเป็นหลักและเสียงแคนต้องตรงกับทำนองและเสียง
 ลำในแต่ละวรรคและฝึกการใช้นิ้วนิ้วเดียวและนิ้วผสมซึ่งนิ้วผสมจะใช้ในจังหวะหลักหรือจังหวะ
 ตกฝึกการใช้ลมจะใช้ลมสองสาวหรือลมสองชั้น เพื่อให้เกิดความไหวทันกับทำนองลำที่เร็วกระชับ
 และต้องมีการโยนน้ำหนัการใช้ลมเบาและลมหนัก ตามทำนองลำ เพราะการใช้ลมได้ดีมีส่วนสำคัญ
 ทำให้การเป่าแคนให้เกิดไพเราะและกลมกลืนไปกับทำนองลำ ทักษะการเป่าแคนประกอบ
 ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์จะประกอบด้วยการใช้ลมการใช้
 นิ้วการจะฝึกเป่าแคนประกอบลำทางสั้น ลำหย่าวเดินดงและลำประยุกต์ต้องฝึกจากง่ายไปหายาก
 การใช้นิ้วการใช้ลม และการใช้ลิ้นตัดเสียงต้องมีความสัมพันธ์(พงศธร ผันผาด.2566:สัมภาษณ์)

การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นเริ่มด้วยการเป่าแคนลายสุดสะแนน
 ประกอบลำกลอนไหว้ครูกลอนประกาศศรัทธาส่วนกลอนเกี่ยวกลอนปฏิภาณได้ตอบจะมีลาย
 น้อยหน้าเดินดงเป่าสลับกับลายสุดสะแนนและช่วงสุดท้ายของการแสดงหมอลำหมอลำฝ่ายชาย

และฝ่ายหญิงจะลาลาและออกเต้ย หมอแคนจะเป่าเอ๋อ้น้อยสำหรับหมอฝ่ายชายและเป่าเอ๋อใหญ่ สำหรับหมอฝ่ายหญิงเมื่อลาลาจบหมอฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะสลับลาลาเต้ย

ทักษะการเป่าแคนประกอบทางสั้นทำนองขอนแก่นและลำประยุกต์ลายสุดสะแนน ลายน้อยหย่าวเดินดงและลำประยุกต์จะใช้ทักษะการใช้นิ้วการใช้ลมการใช้นิ้วและลมต้องมี ความสัมพันธ์กันการใช้นิ้วเป่าประกอบลำทางสั้นส่วนใหญ่จะใช้นิ้วคู่ส่วนการเป่าแคนประกอบ ลายน้อยหย่าวเดินดงและลำประยุกต์จะใช้นิ้วคู่นิ้วเดียวและนิ้วผสมการฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบ ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลำหย่าวเดินดงและทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ต้องมีทักษะ การใช้ลมการใช้นิ้วการ และฝึกจากง่ายไปหายาก การฝึกทักษะจากง่ายไปหายากเริ่มตั้งการใช้ นิ้วคู่ นิ้วเดียว และนิ้วผสม การใช้ลม สองชั้น หรือจังหวะ 1234 ลู ลู ลู ลู ทั้งเข้าและออก การ เป่าตัวโน้ตทางปานกลางและถี่ และการใช้ลิ้นตัดเสียงต้องมีความสัมพันธ์กับการใช้นิ้วเพื่อให้เสียง แคนกลมกลืนกับทำนองลำ (เหรียญชัย การละคร.2566:สัมภาษณ์)

สรุป

จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง(Structured Interviews)ใช้สัมภาษณ์ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ศิลปินหมอแคน 5 คน เพื่อให้ข้อมูลทักษะการเป่าแคน ประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น และการสนทนากลุ่ม(Focus group) โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูลของกลุ่มผู้ปฏิบัติในประเด็นจัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่า แคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน จึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

1.ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ทักษะการใช้ลมประกอบด้วยลมสั้น ลมยาว ลมตัด ทักษะการใช้นิ้ว ประกอบด้วย การใช้นิ้วคู่ นิ้วเดียว และนิ้วผสม ซึ่งการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น กลอนไหว้ครู กลอนประกาศศักราช จะใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ เวลาเดินทำนองลำหมอแคนจะเป่าไปตาม ทำนองลำเป็นหลักหรือยึดทำนองลำเป็นหลักของการเดินกลอนลำหลังจากโอ้เทียบเสียงครบ 3 ครั้ง หมอลำจะขึ้นก่อน ด้วยคำว่า “แมนาเดื่อนาย” แคนก็จะขึ้นพร้อมกับหมอลำ หมอแคนก็จะเป่าสับ แคนนิ้วคู่ นิ้วเดียว นิ้วผสมคลอไปกับทำนองลำในกลุ่มเสียง โด เสียงซอล และเสียงเร จบด้วย เสียงซอล ในลายทางสั้น

2.ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนลำห่าวเดินดง

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนลำห่าวเดินดงจะประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ลมจะใช้ลมตัดโดยใช้ลิ้นตัดเสียง ลมเข้า ลมออก และใช้นิ้วช่วยตัดลมเพื่อให้เสียงแคนมีความกลมกลืนไปกับทำนองลำส่วนการใช้นิ้วในลำห่าวเดินดงจะใช้นิ้วคู้นิ้วเดียวควบคู่ไปกับนิ้วผสมซึ่งนิ้วผสมจะประกอบด้วยเสียงฟาผสมกับเสียงโดและเสียงลาผสมกับเสียงเรช่วงเข้ากลอนลำห่าวเดินดงจะขึ้นด้วยเสียงฟาจับคู่กับเสียงโดต่ำหรือป้อซ่ายเสียงเรจับคู่กับเสียงลาลูกที่ 4 ขวามือ ช่วงเดินกลอนห่าวเดินดงแคนจะเป่าเป็นทำนองหลักและประคองเสียงแคนให้เสมอไปกับเสียงลำมีการใช้ลมหนักเบาให้กลมกลืนไปกับทำนองลำ

3.ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ทักษะการใช้ลมใช้นิ้วจะเหมือนการทักษะการเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดงแต่ทำนองการเป่าประกลอบประยุกต์จะเร็วกระชับกว่าลำห่าวเดินดง และช่วงออกกลอนห่าวเดินดงสลับเพลงลำประยุกต์จะมีเครื่องตรีสาครประกอบด้วยกลองชุด กีตาร์ กีตาร์เบส บรรเลงประกอบ

4.การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

องค์ความรู้การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลำห่าวเดินดงและลำประยุกต์ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ศิลปินหมอแคน จำนวน 5 คน ได้แบ่งระดับความยากง่ายทักษะการฝึกการเป่าไว้เป็น 3 ระดับคือ ระดับขั้นพื้นฐาน ระดับขั้นกลาง และระดับขั้นสูง ดังนี้

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นขั้นพื้นฐาน

การฝึกทักษะลำทางสั้นทำนองขอนแก่นขั้นพื้นฐาน จะใช้แคนแปด เสียง Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จะใช้นิ้วคู้เป็นหลัก ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ ให้ติดสุดเสฟซ่าย และโน้ตซอล ซ่ายมือลูกที่ 6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต/-มรช/-มรด/-มรด/-มรด/-ให้เกิดความชำนาญ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจน หรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้นิ้วช่วยตัดเสียงแล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสั้นทำนองขอนแก่นขั้นพื้นฐาน

---ซุ	----	ดมดม	ดมรด	-รดล	รดลช	----	----
----	---ซุ	---ม	-ร-ด	-มรช	-มรด	-มรด	-มรด
---คน	-เกิด-มา	-หา-กิน	-เลี้ยง-ปาก	-เกิดมาทุกซ์	-มา-ยาก	-ร้อย-เซ็น	-พัน-หน
-มรช	-มรด	-มรด	-มรด	-มรช	-มรด	-มรด	-มรด
---เกิด	-มา-โดน	-หลูบ-ทูน	-เป่า-เป่า	-องพะเจ้า	-เพิน-ก่าว	-เทศ-ไว้	-ใน-กัณท์
-มรช	-มรด	-มรด	-มรด				
-ในพะทำ	-มะ-ขัน	-สำเร็จ	-เด็ด-ขาด				

4.2.การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นกลาง

การฝึกทักษะลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นกลาง ใช้แคนแปด เสียง Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จะใช้นิ้วคู่เป็นหลัก ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นกลางใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ ให้ติดสุดเสฟซ้าย และโน้ตซอล ซ้ายมือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต/-ดลต/-มรด/-มรด/-มรด/ให้เกิดความชำนาญ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลน แจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นกลาง

--ซ	----	ดมดม	ดมรด	-รดล	รดลช	----	----
----	---ซ	-ด-ซ	-มรด	-มรด	-มรด	-มรด	-มรด
---คน	-เกิด-มา	-หา-กิน	-เลี้ยง-ปาก	-เกิดมาทุก	-มา-ยาก	-ร้อย-เซ็น	-พัน-หน
-ดลต	-มรด	-มรด	-มรด	-ดลต	-มรด	-มรด	-มรด
---เกิด	-มา-โดน	-หลูบ-ทูน	-เป่า-เป่า	-องพะเจ้า	-เพิ่น-ก่าว	-เทศ-ไว้	-โน-กัณฑ์
-ดลต	-มรด	-มรด	-มรด				
-ในพะทำ	-มะ-ขัน	-สำเร็จ	-เด็ด-ขาด				

4.1การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นสูง

การฝึกทักษะลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นสูงเสียงAm การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จะใช้นิ้วคู่เป็นหลัก ลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นสูงใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ ให้ติดสุดเสฟซ้าย และโน้ตซอล ซ้ายมือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /-ดลต/ รด-ม/ชมรด/ลต-ม/ชมรด/ลต-ม/ชมรด/ลต-ร/ให้เกิดความชำนาญ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชั้นสูง

--ซ	----	ดมดม	ดมรด	-รดล	รดลช	----	----
----	---ซ	-ซ-ม	ชมรด	-ดลต	รด-ม	ชมรด	ลต-ม
---คน	-เกิด-มา	-หา-กิน	-เลี้ยง-ปาก	-เกิดมาทุก	-มา-ยาก	-ร้อย-เซ็น	-พัน-หน
ชมรด	ลต-ม	ชมรด	ลต-ร	-ดลต	-มรด	ชมรด	ลต-ม
---เกิด	-มา-โดน	-หลูบ-ทูน	-เป่า-เป่า	-องพะเจ้า	-เพิ่น-ก่าว	-เทศ-ไว้	-โน-กัณฑ์
ชมรด	ลต-ม	ชมรด	ลต-ร				
-ในพะทำ	-มะ-ขัน	-สำเร็จ	-เด็ด-ขาด				

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดงขั้นพื้นฐาน

การฝึกทักษะลำห่าวเดินดงขั้นพื้นฐานใช้แคนแปดเสียง Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดง จะใช้นิ้วคู่มือในโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำห่าวเดินดงเป็นลายน้อย ให้ติดสลุสเสพขวา และโน้ตตัวเร ขวามือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /--รช/ --รฟ/--รช/--รฟ/ให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูงลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำห่าวเดินดงขั้นพื้นฐาน

---	--ฟ	---ม	--ร	-ฟ--	-ฟ-ฟ	---ม	--ร
---ร	---ฟ	--รช	--รฟ	--รช	--รฟ	--รช	--รฟ
--วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มู	-นาง-นี	--ผี	-สาง-ยักซ์	-อยู่-ตง	-พง-เป้า
-รช	-รฟ	-รช	-รฟ	-รช	-รฟ	-รช	-ฟ
-จ้งวาโก	-โน-เผ่า	-หา-กิน	-หลาย-รูป	-ตุ	-รูป-ฮ้าย	-สี-เส้า	-เก่า-หมอง

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดงขั้นกลาง

การฝึกทักษะลำห่าวเดินดงขั้นกลางใช้แคนแปดเสียง Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดง จะใช้นิ้วคู่มือในโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำห่าวเดินดงเป็นลายน้อย ให้ติดสลุสเสพขวา และโน้ตตัวเร ขวามือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /--รช/ --รฟ/--รช/รฟรฟ/ให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูงลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำห่าวเดินดงขั้นกลาง

---	--ฟ	---ม	--ร	-ฟ--	-ฟ-ฟ	---ม	--ร
---ร	---ฟ	--รช	รฟรฟ	--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ
--วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มู	-นาง-นี	--ผี	-สาง-ยักซ์	-อยู่-ตง	-พง-เป้า
-รช	-รฟ	-รช	รฟรฟ	-รช	-รฟ	-รช	รฟรฟ
-จ้งวาโก	-โน-เผ่า	-หา-กิน	-หลาย-รูป	-ตุ	-รูป-ฮ้าย	-สี-เส้า	-เก่า-หมอง

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดงชั้นสูง

การฝึกทักษะลำห่าวเดินดงชั้นสูงใช้แคนแปด Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำห่าวเดินดง จะใช้นิ้วคู่มือโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำห่าวเดินดงเป็นลายน้อย ให้ติดสุดเสฟขวา และโน้ตตัวเร ขวามือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /รพรช/ รพรด/รพรช//รพดร/ให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูงลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำห่าวเดินดงชั้นพื้นฐาน

---	---ฟ	---ม	---ร	-ฟ-	-ฟ-ฟ	---ม	---ร
---ร	---ฟ	-รช	รพพ	รพรช	รพรด	รพรช	รพดร
---วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มู	-นาง-นี	---ผี	-สาข-ยักซ์	-อยู่-ดง	-พง-เป่า
รพรช	รพรด	รพรช	รพพ	รพรช	รพรด	รพรช	รพดร
-จังหวะโก	-โน-เผ่า	-หา-กิน	-หลาย-รูป	-ดู	-รูป-ฮ้าย	-ลี-เส่า	-เก่า-หมอง

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ชั้นพื้นฐาน

การฝึกทักษะประกอบลำประยุดต์ชั้นพื้นฐาน ใช้แคนแปด Am การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ จะใช้นิ้วคู่มือโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำประยุดต์เป็นลายน้อย ให้ติดสุดเสฟขวา และโน้ตตัวเร ขวามือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /-รช/ -รพ/-รช/-รพ/ให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูงลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำประยุดต์ชั้นพื้นฐาน

---	---ฟ	---ม	---ร	-ด-ร	-ม-ล	---ด	---ร
---ร	---ฟ	-รช	-รพ	-รช	-รพ	-รช	-รพ
---เอา	-อัน-นี้	---พอ	-เอ้ย-พอ	---วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มู	-นาง-นี
-รช	-รพ	-รช	-รพ	-รช	-รพ	-รช	-รพ
---ผี	-สาข-ยักซ์	-อยู่-ดง	-พง-เป่า	-จังหวะโก	-โน-เผ่า	-หา-กิน	-หลาย-รูป
-รช	-รพ	-รช	-รพ	-รช	-รพ	-รช	-รพ
-ดู	-รูป-ฮ้าย	-ลี-เส่า	-เก่า-หมอง	---อัน	---ดื้อ	---นาง	---เอ้ย

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ชั้นกลาง

การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ใช้แคนแปด Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ จะใช้นิ้วคูในโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำประยุดต์เป็นลายน้อย ให้ติดสุดเสฟขวา และโน้ตตัวเร ขวามือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต /--รช/ --รฟ/--รช//รฟรฟ/ให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูง ลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางและคิวอาร์โค้ดลายแคนลำประยุดต์ชั้นพื้นกลาง

--	--ฟ	--ม	--ร	-ด-ร	-ม-ล	--ด	--ร
--ร	--ฟ	--รช	รฟรฟ	--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ
--เอา	-อัน-นี้	--พอ	-เอ้ย-พอ	--วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มุ	-นาง-นี้
--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ	--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ
--ผี	-สาบ-ยักซ์	-อยู่-ตง	-พง-เป้า	-จ้งว่าโก	-โน-เดมา	-หา-กิน	-หลาย-รูป
--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ	--รช	--รฟ	--รช	รฟรฟ
-ตุ	-รูป-ฮ้าย	-สี-เส้า	-เก่า-หมอง	--อัน	--เด้อ	--นาง	--เอ้ย

4.1 การฝึกทักษะเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ชั้นสูง

การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นชั้นสูงใช้แคนแปด Am การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ จะใช้นิ้วคูในโน้ตจังหวะ 1 2 3 4 นิ้วเดียวในโน้ตจังหวะ 1 3 และนิ้วผสมในโน้ตจังหวะ 4 หรือจังหวะตก ลำประยุดต์เป็นลายน้อย ให้ติดสุดเสฟซ้าย และโน้ตซอล ซ้ายมือลูกที่6 ให้ฝึกเป่าแคนในกลุ่มโน้ต/รฟรช/รฟรฟ/รฟรด/รฟรฟ/ให้เกิดความชำนาญให้เกิดความชำนาญ โน้ตตัวฟา และเร จะเป็นเสียงผสม ฟาผสมกับเสียงโดเสียงต่ำลูกที่หนึ่งด้านซ้ายมือ เรผสมกับเสียงลาเสียงสูงลูกที่4ขวามือ ใช้ลมจังหวะ 123 แจนแลนแจนหรือ ลู ลู ลู เข้าออกและใช้ลิ้นช่วยตัดเสียง แล้วฝึกเป่าแคนตามภาพเคลื่อนไหวจนเกิดความชำนาญ

ตารางทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุดต์ชั้นสูง

--	--ฟ	--ม	--ร	-ด-ร	-ม-ล	--ด	--ร
--รช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ	รฟรช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ
--เอา	-อัน-นี้	--พอ	-เอ้ย-พอ	--วอน	-วอน-ฮ้อง	-เสียง-มุ	-นาง-นี้
รฟรช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ	รฟรช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ
--ผี	-สาบ-ยักซ์	-อยู่-ตง	-พง-เป้า	-จ้งว่าโก	-โน-เดมา	-หา-กิน	-หลาย-รูป
รฟรช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ	รฟรช	รฟรฟ	รฟรด	รฟรฟ
-ตุ	-รูป-ฮ้าย	-สี-เส้า	-เก่า-หมอง	--อัน	--เด้อ	--นาง	--เอ้ย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาชนบ และพัฒนาการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้ ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่น จัดทำภาพเคลื่อนไหวทักษะการเป่าแคนประกอบหมอลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

สรุปผล

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

การศึกษา ชนบและพัฒนาการทักษะ การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดขอนแก่นผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า

ความเป็นมาของชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

1. ความเป็นมาชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นมีพัฒนาการมาจากวิถีชีวิตและความเชื่อของชนพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคอีสานพัฒนาการมาเป็นลำผีฟ้าซึ่งผีฟ้าเป็นความเชื่อของคนอีสานว่าบรรพบุรุษหรือผีฟ้าอยู่เมืองฟ้าเมืองแถนต่อมาเมืองแถนจำนวนคนเพิ่มขึ้นจึงลงมาอยู่ที่ราบลงมาทางเครือเถาเกิด เมื่อคนในครอบครัวป่วยไข้ก็จะมีอาการเสี่ยงตายด้วยการลำผีฟ้าคนทำพิธีก็จะร้องลำผีฟ้าเป็นคำผญาโดยใช้แคนเป่าประกอบซึ่งคนอีสานมีความเชื่อว่าการเสี่ยงแคนคือเสี่ยงสื่อบรรพบุรุษกับแถนลายแคนที่เป่าประกอบจะใช้ลายสร้อยน้อยเพราะเป็นลายที่เข้ากับเสียงหมอเฒ่าที่เป็นหญิงและต่อมอลำผีฟ้าก็ได้มีพัฒนาการเป็นหมอลำพื้นซึ่งกลอนลำผีฟ้าจะเป็นกลอนลำที่เป็นผญาภาษาลาว ส่วนกลอนลำพื้นจะเป็นคำผญาภาษาลาวมีคำบาลี-สันสกฤตผสมพัฒนาเป็นลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำห้วยเดินดง ลำประยุกต์

2. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นหมอลำจะลำให้ตรงกับเสียงแคน หมอแคนจะเป่าดำเนินทำนองไปกับทำนองลำทุกครั้งก่อนหมอลำจะลำหมอลำจะเริ่มด้วยการขึ้นเสียงโอ้ก่อน

2.1. โอ้ช่วงที่ 1 เป็นการโอ้เพื่อให้เสียงหมอลำตรงกับเสียงแคนหรือเป็นการเทียบเสียงลำเข้ากับเสียงแคน

2.2. โอ้ช่วงที่ 2 เป็นการโอ้เพื่อเดินหัวกลอนลำหรือเป็นการแนะนำว่าเนื้อหากลอนลำที่จะลำ

2.3. โอ้ช่วงที่ 3 โอ้เพื่อให้รู้ว่าเสียงลำเข้ากับเสียงแคนแล้วจากนั้นหมอลำก็จะขึ้นเสียงลำเพื่อเดินกลอนลำด้วยคำว่า “แมนว่าได๋นายน” ลายแคนที่ใช้เป่าเป็นลายสุดสะแนนและแคนเป่าออกลายน้อยเมื่อหมอลำออกกลอนยาวเดินดง

3. พัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ ลำประยุกต์มีพัฒนาการมาจากลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ช่วงแรกลำประยุกต์ จะลำทางสั้นในกลอนไหว้ครูจะลำเหมือนลำทางสั้นทำนองขอนแก่นหมอแคนจะเป่าแคนไปตามทำนองลำส่วนหมอลำจะลำตรงกับเสียงแคนที่เป่าประกอบ ในช่วงลำประยุกต์จะใช้กลอนลำยาวเดินดงดนตรีที่ใช้บรรเลงจะเป็นเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วยกลองชุดกีตาร์เบสพิณไฟฟ้ามาบรรเลงกับแคนทำนองดนตรีและทำนองลำจะเป็นทำนองยาวเดินดงและกลอนลำจะเป็นคำซ้ำๆ เพื่อให้มีความพอดีกับจังหวะกลองโดยเริ่มลำจากกลอนไหว้ครูกลอนประกาศศรัทธากลอนถามข่าวคู่ลำแล้วจะลำยาวเดินดงสลับเพลงไปตลอดทั้งคืน เน้นความสนุกสนาน

1. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ทักษะการใช้ลมประกอบด้วยลมสั้น ลมยาว ลมตัด ทักษะการใช้นิ้ว ประกอบด้วย การใช้นิ้วคู่ นิ้วเดียว และนิ้วผสม ซึ่งการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น กลอนไหว้ครู กลอนประกาศศรัทธา จะใช้ลายสุดสะแนนเป่าประกอบ เวลาเดินทำนองลำหมอแคนจะเป่าไปตามทำนองลำเป็นหลักหรือยึดทำนองลำเป็นหลักของการเดินกลอนลำหลังจากโอ้เทียบเสียงครบ 3 ครั้ง หมอลำจะขึ้นก่อน ด้วยคำว่า “แมนว่าได๋นายน” แคนก็จะขึ้นพร้อมกับหมอลำ หมอแคนก็จะเป่าสับ แคนนิ้วคู่ นิ้วเดียว นิ้วผสมคลอไปกับทำนองลำในกลุ่มเสียง โด เสียงซอล และเสียงเร จบด้วยเสียงซอล ในลายทางสั้น

2. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนลำยาวเดินดง

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นในกลอนลำยาวเดินดงจะประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ลมจะใช้ลมตัดโดยใช้ลิ้นตัดเสียง ลมเข้า ลมออก และใช้ลิ้นช่วยตัดลมเพื่อให้เสียงแคนมีความกลมกลืนไปกับทำนองลำส่วนการใช้นิ้วในลำยาวเดินดงจะใช้นิ้วคู่ นิ้วเดียวควบคู่ไปกับนิ้วผสมซึ่งนิ้วผสมจะประกอบด้วยเสียงฟาผสมกับเสียงโดและเสียง

ลามสมกับเสียงเรช่วงเข้ากลอนลำหยาเวินดงจะขึ้นด้วยเสียงฟ้าจับคู่กับเสียงโศกเศร้าหรือโศก
เสียงเรจับคู่กับเสียงลาลูกที่ 4 ขวามือ ช่วงเดินกลอนหยาเวินดงแคนจะเป่าเป็นทำนองหลักและ
ประคองเสียงแคนให้เสมอไปกับเสียงลำมีการใช้ลมหนักเบาให้กลมกลืนไปกับทำนองลำ

3. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์

ทักษะการเป่าแคนประกอบลำประยุกต์ประกอบด้วยทักษะการใช้ลม ทักษะการ
ใช้นิ้วทักษะการใช้ลมใช้นิ้วจะเหมือนการทักษะการเป่าแคนประกอบลำหยาเวินดงแต่ทำนองการ
เป่าประกลอบประยุกต์จะเร็วกระชับกว่าลำหยาเวินดง และช่วงออกกลหยาเวินดงสลับเพลงลำ
ประยุกต์จะมีเครื่องตรีสาทกลบรรเลงประกอบ

4. การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

องค์ความรู้การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลำ
หยาเวินดงและลำประยุกต์ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ศิลปินหมอลำขอนแก่น จำนวน 5 คน
ได้แบ่งระดับความยากง่ายทักษะการฝึกการเป่าไว้เป็น 3 ระดับคือ ระดับขั้นพื้นฐาน ระดับขั้นกลาง
และระดับขั้นสูง ดังนี้

อภิปรายผล

ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม คือการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตจาก
ปรากฏการณ์ที่เป็นไปในลักษณะต่างๆ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจน
การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายผลตามความมุ่งหมาย
ของการวิจัย สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

จากการศึกษาความเป็นมาชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
ขอนแก่นผลการวิจัยพบว่าชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
ขอนแก่น มีพัฒนาการมาจากวิถีชีวิตและความเชื่อของชนพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคอีสานพัฒนาการมาเป็น
ลำผีฟ้าซึ่งผีฟ้าเป็นความเชื่อของคนอีสานว่าบรรพบุรุษหรือผีฟ้าอยู่เมืองฟ้าเมืองแถนต่อมาเมืองแถน
จำนวนคนเพิ่มขึ้นจึงลงมาอยู่ที่ราบลงมาทางเครือเถาเกิดเมื่อคนในครอบครัวป่วยไข้ก็จะมีเสียง
ทวยด้วยการลำผีฟ้าคนทำพิธีก็จะร้องลำผีฟ้าเป็นคำผญา โดยใช้แคนเป่าประกอบซึ่งคนอีสานมีความ
เชื่อว่าเสียงแคนคือเสียงสื่อระหว่างมนุษย์กับแถน ลายแคนที่เป่าประกอบจะใช้ลายสร้อยน้อยเพราะ
เป็นลายที่เข้ากับเสียงหมอลำที่เป็นหญิงและต่อมอลำผีฟ้าก็ได้มีพัฒนาการเป็นหมอลำพื้นซึ่งกลอน
ลำผีฟ้าจะเป็นกลอนลำที่เป็นผญาภาษาถิ่นส่วนกลอนลำพื้นจะเป็นคำผญาภาษาถิ่นมีคำบาลี-
สันสกฤตผสมพัฒนาเป็นลำทางสั้นทำนองขอนแก่นลำหยาเวินดงลำประยุกต์สอดคล้องกับ
แนวความคิดของเจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 ข : 24-26) ได้กล่าวว่าเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ
หมอลำหม่อคือแคนแต่ปัจจุบันหมอลำหม่อส่วนมากใช้เครื่องดนตรีฝรั่งเช่นกลองชุด ทรัมเป็ตแซก
โซโฟนและกีตาร์แต่เครื่องดนตรีฝรั่งพวกนี้จะใช้สำหรับประกอบดนตรีลูกทุ่งเสียส่วนมากกว่า การ
ประกอบหมอลำหม่อ ส่วนมากใช้ลายใหญ่ซึ่งช้าและเศร้าเช่นกันแต่ละคนระดับเสียงอย่างไรก็ตามใน

ฉากที่มีการฟ้อนรำหรือสนุกสนานหมอลำหมู่จะลำลำเต้ยซึ่งเป็นเพลงรักสั้น ๆ หมอแคนก็จะเป่าลายเต้ย และสอดคล้องกับแนวความคิดของ สุกิจ พลประดม (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเป่าแคนแบบพื้นบ้านอีสานผลการศึกษาพบว่า หมอแคนในภาคอีสานมีขั้นตอนในการฝึก 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการเตรียมการเบื้องต้นและขั้นตอนการเป่าแคนลายสุดสะแนน

จากการศึกษาทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นจะมีทักษะการใช้ลม ทักษะการใช้นิ้ว ทักษะการใช้ลมประกอบด้วยลมสั้น ลมยาว ลมตัด ทักษะการใช้นิ้ว ประกอบด้วยการใช้นิ้วคู้ นิ้วเดียวและนิ้วผสม และองค์ความรู้การฝึกทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำห้วยเวินดง และลำประยุต์ ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ศิลปินหมอลำขอนแก่น จำนวน 5 คน ได้แบ่งระดับความยากง่ายทักษะการฝึกการเป่าไว้เป็น 3 ระดับคือ ระดับขั้นพื้นฐานระดับขั้นกลางและระดับขั้นสูง การศึกษา ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของ เจตชนินทร์ จิรสันติธรรม (2545 : 65) ศึกษาการถ่ายทอดทางดนตรี และ โอกาสในการบรรเลงดนตรีของชาวมูเซอเป็น การถ่ายทอดทางดนตรีที่มีลักษณะการถ่ายทอดด้วยวิธีปากเปล่า (Oral Tradition) มิได้มีการบันทึกเป็นตัวโน้ตหรืออักษรใดๆ แต่ชาวมูเซอบันทึกเรื่องราวในลักษณะอื่นได้แก่ ตำนาน ประวัติความเป็นมาของเผ่า หรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆตามประเพณีนักดนตรีที่บรรเลงดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมนั้น ได้ยิน ได้ฟังและได้เห็นวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมาตั้งแต่เด็ก และจดจำเพลงต่างๆ รวมถึงวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีจากนั้นเรียนเพิ่มเติมกับนักดนตรีที่มีความชำนาญซึ่งถือว่าเป็นครูจึงทำให้มีความสามารถในการบรรเลง โอกาสในการแสดงดนตรีของชาวมูเซอมีโอกาสบรรเลงค่อนข้างจำกัด กล่าวคือสามารถพบเห็นได้ในพิธีกรรมใหญ่ๆ หรือที่สำคัญตามคัมภีร์การประกอบดนตรีที่ระบุไว้ว่า งานที่ต้องใช้ดนตรีประกอบเท่านั้นได้แก่งานแต่งงาน พิธีบวช พิธีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในบรรดาพิธีกรรมทั้งหมด พิธีขึ้นปีใหม่ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งดนตรีของชาวมูเซอ จะมีลักษณะการบรรเลงแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอสำหรับชนบและพัฒนาการทักษะ การเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืนการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบความเป็นมาทักษะการเป่าแคนการฝึกเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น ลำห้วยเวินดง และลำประยุต์ จากง่ายไปหายาก ซึ่งในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 ควรศึกษาเรื่องชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำเรื่องต่อกลอนในภาคอีสานสู่ชนเพื่อความยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาเรื่อง ชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำและขับลุ่มน้ำโขงสู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2526). ผญาบทกวีของชาวบ้าน. กาฬสินธุ์: โรงพิมพ์จินตทัศน์การพิมพ์.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์ ... ชลิต ชัยครรชิต และคณะ. สังคมและวัฒนธรรมอีสาน.. มหาสารคาม, 2543. ไพบูลย์แพ่งเงิน
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2540) บทความเรื่อง ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ใน. หนังสือดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 28 โดยกล่าวถึงเครื่องเป่าของกลุ่มวัฒนธรรม ..
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. คู่มือการเป่าแคนเบื้องต้น. มหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม. 2526.
- ชัยศักดิ์ ภูมิ. (2543) การผลิตแคนเชิงธุรกิจศึกษากรณีบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
- ช้างต้น ภูธร ณ อุดยธา. (2544) ผู้หลอ แคนน้ำเต้าของชาวลีซู่ : กรณีศึกษา บ้านดอยถ้ำ ตำบลวาปี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย . มหาวิทยาลัยมหิดล
- ทินกร อัดไพบูลย์.(2550) วิธีการสอน แคนเบื้องต้น ublished. 2550. Callnumber. ARS 8633 Location. Main Library. Book Save. picture.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล.(2544). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่พิมพ์, พิมพ์ครั้งที่
- ธีระพงษ์ โสดาศรี.(2537) บทบาทของสำนักงานหมอลำในอำเภอมืองขอนแก่น ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- บุญกว้าง วาทยธ. (2524). เทคนิคการบรรเลงพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสาน
- บุญเลิศ จันท. (2531) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประจวบ แสงกลาง., (2523) คู่มือฝึกแคนเบื้องต้น. มหาสารคาม : โรงเรียนบรปวีทยาการ, 2523.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2528) กล่าวถึง “สำนวน” ในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า “สำนวน” เป็นถ้อยคำที่มี. ความหมายโดยนัย เป็นลักษณะความหมายเชิงเปรียบเทียบ
- ประสาธ สายดวง. (2537) หนังสือพิมพ์. มติชนรายวัน, หน้า:23 (18.04.2537).
- ปัญญา รุ่งเรือง. ประวัติการดนตรีไทย. กรุงเทพฯ :ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- พรชัย เขียวสาคร. (2536) ลำเพลินบ้านแพ่ง ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม
- ไพบูลย์ แพ่งเงิน. (2534) หมอลำ ; พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
- วสันต์ชาย อิมโอษฐ์. (2543 : 112) แคง : เครื่องดนตรีของชนเผ่าม้ง. วิทยานิพนธ์
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. (, 2542) มูลนิธิตารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์

สำเร็จ คำโหมง.(2538) ดนตรีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. (2548). ทุนทางสังคม. Abstract. The results of the study revealed that
(2548). ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ :

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2543) หัวเรื่อง,ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : มติชน
, 2543

สุรพล เนสุสินธ์. (2555 : บทคัดย่อ. แคนของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง: แหล่งกำเนิด
การแพร่กระจาย และแนวทางการสืบทอดและพัฒนา

สุรศักดิ์ พิมพ์เสน. (2532) การทำแคน : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านสีแก้ว , มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อุดม บัวศรี. (2535). กาละนับมือส่วย หรือพุทธทำนาย. ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Copland, Aaron. What to Listen for in Music. New York : Mcgraw-Hall Book
Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall. Inc., 1977.

Malm, William P. Music Cultures of the Pacific, the Near East, and Asia.

Nettl, Bruno. Music in Primitive Culture. Chicago : University of Illinois Press,

Miller, Terry E. Traditional Music of the Lao : Kaen Playing and Mawlum Singing in
Northeast Thailand. London : Greenwood Press, 1977

_____. Southeast Asia. New York : Garland Publishing, 1998.

Miller, Terry E. and Jareenchai Chonpairot. “A History of Siamese Music Reconstructed
from Western,” Journal of Southeast Asian Studies. 8(2) : 1-192
Documents, 1979.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ขนบและพัฒนากาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น สุ่มชนเพื่อ
ความยั่งยืน

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

☐

ศิลปินหมอลำ

☐

ศิลปินหมอแคน

☐

อื่น ๆ ระบุ

บ้านเลขที่ หมู่ที่ บ้าน

ตำบล อำเภอ จังหวัด

วันที่ให้สัมภาษณ์ เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
3. สถานภาพ () โสด () สมรส
() หม้าย () หย่าร้าง
4. ระดับการศึกษาสูงสุด
() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา
() อนุปริญญา () ปริญญาตรี
() สูงกว่าปริญญาตรี () อื่น ๆ ระบุ.....

**ตอนที่ 2 ความเป็นมาของชนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนอง
ขอนแก่น**

1. ชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น มีความ
เป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

1. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นกลอนไหว้ครู มีวิธีการเป่า
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นกลอนเดินดง มีวิธีการเป่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นกลอนลำประยุกต์ มีวิธีการเป่า
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. การฝึกทักษะทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นกลอนลำประยุกต์ มี
วิธีการเป่าอย่างไร

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้แบบเจาะลึกเกี่ยวกับ ขนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคน ประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน

หมวดที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ สกุล อายุ ปี
ที่อยู่ อาชีพ

หมวดที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของขนบ และพัฒนาการ ทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

หมวดที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่น

ผู้สัมภาษณ์.....
วัน.....เดือน.....พ.ศ.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๗(๓)/ว๐๒๖๙

๒ กันยายน ๒๕๖๗

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์บทความวารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์

เจริญพร นายชยพล เพียรชนะ

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “ชนบและพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้น
ทำนองขอนแก่น สู่ชุมชนเพื่อความยั่งยืน” เพื่อพิมพ์เผยแพร่ในวารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์ (Journal of Buddhist
Philosophy Evolved) นั้น กองบรรณาธิการ ได้เสนอบทความดังกล่าวให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ได้
พิจารณาแล้วและกองบรรณาธิการเห็นชอบรับบทความของท่านตีพิมพ์ในวารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒
(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๗) ซึ่งวารสารได้ถูกจัดกลุ่มคุณภาพวารสารจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ให้
มีมาตรฐานอยู่ในกลุ่มที่ ๒ (TCI ฐาน ๒) จนถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗ และอยู่ในฐานข้อมูล TCI

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบ

ขอเจริญพร

(พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.)

บรรณาธิการวารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์

ศูนย์บริการวิชาการร้อยเอ็ด งานวารสารวิทยาเขตร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐๘-๗๐๒๕-๘๓๘๐, ๐๙-๓๔๓๙-๐๖๘๔, ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔

โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe>

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โครงการวิจัยเรื่อง : ขนบ และพัฒนาการทักษะการเป่าแคนประกอบลำทางสั้นทำนองขอนแก่นชุมชน
เพื่อความยั่งยืน

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย : นายชยพล เพียรชนะ

เอกสารที่พิจารณา :

1. แบบเสนอเพื่อขอรับพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	ฉบับลงวันที่ 20 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565
2. โครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์	ฉบับลงวันที่ 20 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565
3. แบบคำชี้แจงอาสาสมัคร	ฉบับลงวันที่ 20 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565
4. แบบยินยอมอาสาสมัคร	ฉบับลงวันที่ 20 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565
5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	ฉบับลงวันที่ 20 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2565
6. ประวัติผู้วิจัย	
7. ใบผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	

ได้รับการพิจารณาและผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยยึดหลักเกณฑ์ตามคำประกาศเฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยได้ โดยให้ส่งรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัยทุก 6 เดือน แจ้งคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ในกรณีที่เกิดเปลี่ยนแปลงโครงการวิจัยหรือหยุดโครงการก่อนกำหนด รายงานเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่ร้ายแรงหรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด รายงานข้อมูลข่าวสารที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ควรได้รับระหว่างดำเนินการวิจัย และส่งรายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.อดิศร นามานนท์)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

เลขที่ใบรับรอง : HE-002-2566

วันที่รับรอง : 31 เดือนมกราคม พ.ศ. 2566

วันที่หมดอายุ : 30 เดือนมกราคม พ.ศ. 2567

Ethics in Human Research Certificate Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Protocol Title : The Tradition and Development blowing cane skill assemble lom sun Melody
Khon Kaen to the community for sustainability

Principle Investigator : Mr. Chayapol Phianchana

Reviewed Document :

1. Submission Form for Ethical Review	20 December 2022
2. Full Protocol	20 December 2022
3. Participant information sheet	20 December 2022
4. Informed consent form	20 December 2022
5. Research Instrument	20 December 2022
6. Principle Investigator's Curriculum Vitae	
7. Certificate of Attendance in Human subject protection Training	

Ethics in Human Research Committee, Nakhon Ratchasima Rajabhat University has reviewed and approved this research to be carried out according to this research in compliance with the declaration of Helsinki, ICH - GCP. The investigator shall provide reports to the committee concerning the progress of the research every 6 months as well as the amendment, termination, and all serious adverse and unanticipated events. The investigator shall submit the full protocol once the research is done.

(Associate Professor Dr. Adisorn Naowanondha)
Chairman of Ethics in Human Research Committee
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Certificate Number : HE-002-2023

Approval date : 31 January 2023

Expiry date : 30 January 2024